

TÜRKİYE SOSYAL HİZMET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

(Turkish Journal of Social Work Research)

TÜRKİYE SOSYAL HİZMET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

TURKISH JOURNAL OF SOCIAL WORK RESEARCH

TÜSHAD (ISSN: 2602-3393), MD Publishing tarafından yılda iki kez olmak üzere Haziran ve Aralık aylarında yayınlanan uluslararası hakemli dergidir.

Editör

Doç. Dr. Ozan SELÇUK
Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi (Türkiye)

Yardımcı Editör

Doç. Dr. Bekir GÜZEL
Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi (Türkiye)

Sekreter

Arş. Gör. Ümran ALTUNDAL
Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi (Türkiye)

Danışma Kurulu

Prof. Dr. Jonathan SINGER
Loyola University-Chicago (ABD)

Prof. Dr. Katherine PHILLIPPO
Loyola University-Chicago (ABD)

Prof. Dr. Melinda MADEW
Protestant University of Applied Sciences Ludwigsburg (Almanya)

Prof. Dr. Yasemin ÖZKAN
Hacettepe Üniversitesi (Türkiye)

Doç. Dr. Zeki KARATAŞ
Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi (Türkiye)

Doç. Dr. Umut YANARDAĞ
Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi (Türkiye)

İngilizce Editör / English Editor

Öğr. Gör. Dr. Emine GÜZEL Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi (Türkiye)

TSW
Publishing

TÜRKİYE SOSYAL HİZMET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

TURKISH JOURNAL OF SOCIAL WORK

ISSN: 2602-3393

Journal homepage: www.turkishsocialwork.com

Available online: www.dergipark.gov.tr/tushad

MD PUBLISHING

Ekrem Orhon Mahallesi, Leyla Sokak, No.2/701 Merkez, Rize

Uluslararası hakemli dergidir.

International refereed journal.

Sahibi / Owner

MD PUBLISHING

www.turkishsocialwork.com

info@turkishsocialwork.com

+90 532 203 2486

Cilt/Volume: 8

Sayı/Number: 1

Yıl/Year: 2024

İÇİNDEKİLER / TABLE OF CONTENTS

Dergi Künyesi / Masthead

ss. i-ii

Eleştirel Sosyal Hizmet Üzerine Bir Değerlendirme

Çevirmen: *Olca Güldal*

Sayfa: 1-12

Üniversite Sınavına Oshrado ile Hazırlanan Gençlerin Deneyimlerinin Okul Sosyal Hizmeti Kapsamında Değerlendirilmesi: Nitel Bir Araştırma

Damla Çalap, Umut Yanardağ

Sayfa: 13-33

Büyükşehir Belediyelerindeki Sosyal Girişimlerin Sosyal Hizmet Bakış Açısıyla İncelenmesi

Buse Kavalcı, Aynur Arslan

Sayfa: 34-62

Kahramanmaraş Depremi Sonrasında Depremzedelerin Algıladıkları Sosyal Destek ve Umutsuzluk Düzeylerinin İncelenmesi

İsmail Nalbantoğlu, Aybüke Şevval Çalışkan, Selvinur Akdağ, Ahmet Taner Toklucu

Sayfa: 63-77

Görünmezlik Ardındaki Seks İşçileri ve Sorunlarına Sosyal Hizmet Yaklaşımı

Melike Yalçın

Sayfa: 78-95

Eleştirel Sosyal Hizmet Üzerine Bir Değerlendirme¹

A Perspective On Critical Social Work

Olca GÜLDALI²

² Doktora Öğrencisi, Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, 19 Mayıs Üniversitesi, 23280335@stu.omu.edu.tr, 0000-0002-5697-4678.

Öz

Bu makale, post-yapısalcılık ve eleştirel kuramdan beslenen bir eleştirel sosyal hizmet perspektifi ortaya koymaktadır. Pozitivizm eleştirisinin, insanlar hakkındaki genellemelerin güvenilmezliğinin ve yeni toplumsal hareketlerin etkisinin anaakım sosyal hizmet kuramı ve uygulamasının güvenilirliğini zayıflattığını ileri süren yazar, sosyal adaleti temel alan sosyal hizmet kuramı ve uygulamasına ihtiyaç duyulduğunu savunmaktadır. Makale, yapısalcı yaklaşımların uygulamaya yönelik eleştirisini ortaya koymakta ve akabinde sosyal hizmet uygulamasını epistemik ve iletişimsel sorumluluğun içerisine yerleştirmeyi amaçlamaktadır.

Anahtar kelimeler: Eleştirel sosyal hizmet, post-yapısalcılık, eleştirel kuram.

Abstract

This paper articulates a perspective on critical social work that draws from poststructuralism and critical theory. Arguing that the critique of positivism, the unreliability of generalizations about humans, and the influence of new social movements have undermined the credibility of mainstream social work practice and theory, the author advocates the need for social work theory and practice that is predicated on social justice. The paper offers a critique of structuralist approaches to practice and then seeks to embed social work practice in epistemic responsibility and communicative responsibility.

Keywords: Critical social work, post-structuralism, critical theory.

Çeviri Makale
Translated Article

Makale Atfı: Güldalı, O. (2024). Eleştirel Sosyal Hizmet Üzerine Bir Değerlendirme. *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi* 8(1), 1-12

DOI: 10.55109/tushad.1422327

Alındı 19.01.2024
Kabul Edildi 22.05.2024
Yayınlandı 30.06.2024

Telif hakkı: © 2021 yazarlar tarafından. Lisans Sahibi Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi, Rize, Türkiye.

Bu makale, Creative Commons Attribution (CC BY) lisansının (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>) hüküm ve koşulları altında dağıtılan açık erişimli bir makaledir.

¹ Çevirisi sunulan "A Perspective On Critical Social Work" başlıklı bu makale, Journal of Progressive Human Services (Vol. 7, No. 2, 1997, 23-41) adlı dergide yayımlanmıştır. Bu makalenin çevrilmesi ve yayımlanması için Taylor & Francis Ltd.'den gerekli izin ve onay alınmıştır. Makalenin orijinalinde "anahtar sözcükler" ve "giriş" başlığı bulunmamakta olup çevirmen tarafından eklenmiştir.

² İletişim kurulacak yazar: Olca GÜLDALI (Çev.)

Giriş

Bu makale, doğrudan uygulamayı sosyal adalet kaygısı çerçevesinde yeniden biçimlendirmeye yardımcı olabilecek bir eleştirel sosyal hizmet uygulaması perspektifi ortaya koymaktadır. Eleştirel sosyal hizmet kavramı, ekonomik, kültürel ve sosyal yapıların, bazılarında ayrıcalık tanıdığını ve diğerlerine tanımadığını; bu yapılardaki konumlarından dolayı ayrıcalıkları olmayanların sosyal hizmete gereksinim duymaya eğilimli olduğunu ve sosyal hizmet mesleğinin böylesi bireylerin denetim altına alınması için devlet tarafından konumlandırıldığını ve böylece devletin “tarafsız” konumunu sürdürdüğünü varsayan kuram ve uygulamaya atıfta bulunmaktadır. Kanada’da eleştirel sosyal hizmet, yapısal yaklaşımlarla yakından özdeşleştirilmektedir (Carniol, 1979; Carniol, 1990; Moreau, 1979; Moreau & Leonard, 1989; Mullaly, 1993). Bu makalede, eleştirel sosyal hizmetle ilgili hem post-yapısalcılıktan hem de Jürgen Habermas’ın eleştirel kuramından beslenen alternatif bir perspektif ortaya koyuyorum.

Bu çalışmaya yönelik motivasyonum, geleneksel sosyal hizmet kuramının temelleri son yirmi yılın tarihsel, toplumsal ve entelektüel eğilimleri tarafından yıkıldıktan sonra sosyal hizmeti icra etmeye ilişkin neyin değerli olduğunu formüle etme ihtiyacımdan kaynaklanmaktadır. Sosyal hizmet disiplini karmaşık durumu içerisindedir; meşruiyet yaratma araçlarından biri olarak benimsediği epistemik gelenekleri güvenilirliğini yitirmektedir. Bu durumu kişisel kayıp ve parçalanma duygusu ve aynı zamanda mesleğin devlet denetimi içerisindeki rolüne ilişkin daha eleştirel bir sosyal hizmet kuramı oluşturma olasılığına dair duyduğum heyecan duygusuyla deneyimliyorum. Eleştirel sosyal hizmetin dayanağına, post-yapısalcılık ve eleştirel kuramın sağladığı yönelimler ve uygulamaya yönelik çıkarımlarına odaklanarak eleştirel sosyal hizmet ile ilgili “tamamlanmamış” bir taslak ortaya koymak istiyorum.

Eleştirel Sosyal Hizmetin Dayanağı

Son yirmi yıldır ortaya çıkan ve örtüşen üç eğilim, sosyal hizmet kuramının temellerini sorgulamaya açmıştır. Bu eğilimlerden ilki, beşerî bilimler ve sosyal bilimlerde yer alan pozitivizm eleştirisidir. Joyce Neilson (1990)’a göre, biz şu an “post-pozitivizm” çağında yaşıyoruz. İnsani sorunların bilimsel yöntemlerin uygulanmasıyla çözülebileceğine olan kuşku götürmez inanç, bilimsel yöntemlerin görünüşte dayandığı tarafsızlık ve nesnellığe getirilen eleştiriler nedeniyle sarsılmıştır (Code, 1990; Habermas, 1972). Bu tür nesnellik iddiaları yalnızca itibarını yitirmekle kalmamış, aynı zamanda eleştiriler sosyal bilimlerin devletin yurttaşları denetim altına alma gücünü pekiştiren gerçeklik biçimleri oluşturarak “devlet bilimi” (Poulantzas, 1978) olarak hareket ettiği yolları da göstermiştir.

Bu eğilimlerden ikincisi ise insanın “evrensel” niteliklerine dayanan genellemelere olan güvenin azalmasıdır. Bazı yıllar boyunca, “kadınların deneyimleri” üzerine yapılan çalışmalar feminist akademik alanda yer almıştır. Dale Spender’in toplumsal cinsiyete dayalı dil (Spender, 1980), Jean Baker Miller’in kadın psikolojisi (Miller, 1976) ve Carol Gilligan’ın toplumsal cinsiyete dayalı gelişim (Gilligan, 1982) üzerine olan çalışması gibi feminist klasikler, evrensel uygulama iddiasında bulunan sosyal bilim kuramlarının, gerçekte kadınların deneyimlerini dışladığını göstermiştir. Bu çalışmalara, feminist kuramın gerçekte beyaz feminist kuram (hooks, 1984; Moraga ve Anzaldúa, 1983) olduğuna ve bu yüzden beyaz olmayan kadınlarının deneyimlerini dışladığına işaret eden beyaz olmayan kadınlardan gelen eleştiriler ve entelektüel emperyalizm kavramını gündeme getiren post-kolonyal yazarlar (Said, 1993; Spivak, 1990) tarafından meydan okunmuştur.

Bu eğilimlerden üçüncüsü ise özellikle geleneksel sosyal hizmet uygulamalarının eleştirel açıdan değerlendirilmesine odaklanan “yeni toplumsal hareketler”dir (Risk, 1992: s.176). Kadın hareketleri, ırkçılık karşıtı aktivizm, yerli örgütlenmeler, serbest ticaret karşıtı koalisyonlar, eşcinsel ve lezbiyen hakları grupları, engelli hakları grupları ve diğer sosyal hareketler, sosyal hizmet kuramlarına yönelik ciddi sorular gündeme getirmiş ve sosyal hizmet kuramlarının bireyci, patoloji yönelimli ya da uyum odaklı yaklaşımlara olan vurgusuna meydan okumuştur.

Sonuç olarak, kimlikleri bireyci ideolojiler yoluyla şekillenen ve eğitimleri bireyler ve aileler için neyin yanlış olabileceğiyle ilgili yüzyıllık kuramsal meşguliyete dayanan uygulayıcılar ve uygulama eğitimcileri, varsayımları ve eğitimlerinin yalnızca birçok uygulama alanında işe yaramadığını aynı zamanda saldırı

nesnesi olduğunu da keşfetmiştir. Örneğin, Batılı “insan gelişimi ve davranışı” kuramının evrensel olarak geçerli olduğuna ve uzmanlığının kendisine hem mesleki güvenilirlik hem de kişisel kimlik kazandırdığına inanarak eğitilmiş beyaz orta sınıfa mensup bir sosyal hizmet uzmanı, yakın zaman önce göç etmiş bir Somalili mülteci ile çalışmaya başladığında sonuç her ikisi için en iyi ihtimalle belirsizlik olacaktır.

Kanada’da sosyal hizmet disiplininin, kuramı yeniden formüle etme girişimi temelde “yapısal perspektif”e (Carniol, 1990; Moreau, 1979; Moreau ve Leonard, 1989; Mullaly, 1993) dayanmaktadır. Genel olarak yapısal perspektif, patoloji yönelimli sosyal hizmeti reddetme ve onu bireysel sorunların nedeni olarak baskıya vurgu yapan sosyal hizmet uygulamasıyla değiştirme girişiminde bulunmaktadır. Yapısal perspektif, Marksist gelenekler içerisinde yer almakta, uygulama yönelimi için halk eğitiminden (popular education) yararlanma eğilimindedir.

Sosyal hizmette yapısal perspektiflerin politik yönelimi açıkça yeni toplumsal hareketlerle ittifak halindeyken uygulama kuramı bana oldukça sorunlu görünmektedir çünkü esas olarak yapısal kuram, baskı altındakilerin patolojik olarak karakterize edilmesine karşılık birey ve toplumun düalistik açıdan kavranmasına sıkışıp kalmaktadır. Geleneksel sosyal hizmet kuramları bireyciliğe dayanmasına karşın, yapısal kuramlar toplumsal nedenselliğe vurgu yapmaktadır fakat bunu yaparken tek taraflı belirleyici toplumsal örgütlenme anlayışı yaratmıştır.

Eğer bireysel/toplumsal dikotomi dokunulmadan bırakılırsa, kaçınılmaz olarak ya bireysel olana odaklanan ve ezilenleri maruz kaldıkları şeylerden sorumlu tutan ya da toplumsal olana odaklanan ve sosyal hizmet uygulayıcılarına kompleks, eylemde bulunan insanlar hakkında düşünmek için alan tanımayan sosyal hizmet kuramlarıyla baş başa kalırız. Tek taraflı kuramlar, toplum ve insanlar sürekli olarak birbirlerini inşa ettikçe ortaya çıkan zengin ve karmaşık iktidar ve direniş faaliyetlerini tanımlamamıza olanak tanımaz.

Doğrudan uygulama bağlamında, yapısal perspektifin toplumsal olana ayrıcalık atfetmesi bazı problematik çelişkilere yol açmaktadır. Yapısal perspektif açısından ele alındığında güçlendirme, politik eğitim ve hizmet sağlayan ile hizmet alan arasındaki eşitlikçi ilişki içerisinde bilinç yükseltici diyaloglar yoluyla ulaşılabilecek olan temel bir uygulama hedefidir. Bununla birlikte yapısal uygulama perspektifine vurgu yapan anlatı, hizmet alanların boş bir levha olduğunu ve politik açıdan bilinçli sosyal hizmet uzmanları tarafından doldurulmayı beklediğini ileri sürmektedir:

Bireysel sorunların politik (yapısal) nedenlerini anlamak, sosyal hizmet uzmanına bu bilgiyi (başka bir deyişle bilinç yükseltmeyi) sorun yaşayan kişilere aktarmasına ve bu kişilerin durumunu doğru perspektife oturtmasına olanak sağlar (Mullaly, 1993: s. 155).

Buradaki sorun, müracaatçı öyküsünü sosyal hizmet uzmanının uzmanlığına sunan kişi olarak kalırken sosyal hizmet uzmanının uzman konumunu korumasıdır. Beyaz orta sınıfa mensup Avrupa kökenli sosyal hizmet uzmanımızı yakın zaman önce göç etmiş olan Somalili bir kadına yönelik “doğru perspektif” sunduğunu hayal edersek bu uygulamanın etkisini anlamaya başlayabiliriz. Burada paternalizm (korumacılık) ve ırkçılık yeniden yürürlüğe sokulmakta ve diyalogun hayranlık duyulan amacı geçersiz kılınmaktadır.

Yapısal perspektifler, sosyal hizmetin özgürleştirici politik projeyi temel alması gerektiği konusunda önemli bir argüman ortaya koymaktadır. Bu yüzden bu perspektifler bana göre sosyal hizmet kuramında ilerleme teşkil etmektedir. Bununla birlikte, bireyi toplumsal olandan ayırtırmayan kuramları keşfetmek önemlidir, böylece sosyal hizmet, çeşitli mikro ve makro farklılıklar çerçevesinde insanları etkileyen ve insanlar tarafından etkilenen sistemsel baskıcı güçlerin alanında icra edilebilir.

Eleştirel Sosyal Hizmetin Yönelimi

Kendi eleştirel sosyal hizmet anlayışım post-yapısalcılık ve eleştirel kurama dayanmaktadır. Bu anlayışın evrenselliği için herhangi bir iddiada bulunmak istemiyorum; bu, feminizm, radikal politika ve sosyal hizmeti uzlaştırmak için sürekli mücadele eden beyaz orta sınıfa mensup bir kadının kendi toplumsal konumundan ve geçmişinden doğan bir anlayışı ifade etmektedir. Ancak, sosyal hizmetin

neden icra etmeye değer olduğunu düşünmemi formüle etmeme izin vermesinden dolayı eleştirel sosyal hizmet anlayışım benim için kullanışlıdır. Bir sosyal hizmet akademisyeni olarak bu benim için önemlidir, çünkü öğretim sürekli olarak kendi sosyal hizmet yaklaşımımın uzlaşmaz çelişkilerini vurguladığını keşfettim.

Post-yapısalcılık

Post-yapısalcılık, bireyi toplumsal olandan ayırtırmayan özne (insan) kuramlarına dayanak oluşturmakta ve bu nedenle sosyal hizmet için zengin bir kaynak sağlamaktadır. Post-yapısalcılığın karmaşık yönlerini hakıyla ele almak bu çalışmanın işi olmasa da bu alanın özgürleştirici sosyal hizmet uygulamasına ilişkin düşünceme nasıl yardımcı olduğunu ana hatlarıyla ele almak istiyorum. Bununla birlikte, dil konusunda bir uyarı gerekli görünmektedir. Post-yapısalcılık, özgürleştirmek istediği kişiler için erişilebilir olmayan, seçkinlere yönelik akademik bir kuram olarak eleştirilmektedir. Alternatif olarak post-yapısalcılığın dili, geleneksel düşünceye yeni bir kelime dağarcığı gerektirecek kadar çok derinden meydan okuyan bir paradigma değişimini somutlaştırdığı için savunulmaktadır. Belki de her iki görüş de doğrudur ve radikal amacı hakkındaki anlayışımı gizemlileştirmeksizin aktarmayı ürktücü bir görev olarak görüyorum.

Post-yapısalcı kuram, bireyin toplumsal süreçler tarafından inşa edildiğini ve dolayısıyla, bireyin de toplumsal örgütlenmeyi inşa ettiğini ileri sürmektedir. Bu ortak inşa süreci için dil hayati önemdedir. Dil, önceden var olan bir gerçekliği ortaya çıkaran bir araç olarak değil, gerçekliği adlandırma sürecinde inşa eden gelişigüzel bir işaret sistemi olarak görülmektedir. Dolayısıyla, örneğin bir sandalye kesinlikle uzamda fiziksel bir nesne olmasına rağmen, anlamını dilde kazanmaktadır. Dil her zaman sosyal olduğu (insanlar tarafından oluşturulduğu) için gerçekliğin sosyal inşasından söz ederiz.

Post-yapısalcılar kimliğin "söylem" yoluyla toplumsal olarak inşa edildiğini düşünmektedir. Böylesi bir kimlik inşası bireyin her zaman/zaten toplumsal olduğuna işaret etmektedir. Söylem, "herhangi bir belirli söylem içerisinde yeni ifadeler oluşturmak için alan (kavramlar, metaforlar, modeller, benzetmeler) sağlarken söylenebilecek olan şeyleri sınırlandıran" (Henriques ve diğ., 1984: s. 106) ifadeler kümesi olarak tanımlanmaktadır. Bu tanım kuşkusuz kullanışsız olduğu için söylemleri, kavramsal düşüncenin "hamuru"nda çeşitli biçimler oluşturan "dile şekil veren kurabiye kalıpları" olarak düşünmek daha kolay olabilir. Bu benzetme bizi bu (ve diğer birçok) tartışma için post-yapısalcılığın kullanışlılığına (post-yapısalcılığın iktidar kavrayışına) götürmektedir.

Foucault'nun 1970'lerdeki ve 1980'lerin başındaki çalışmaları, iktidarın baskı oluşturma yeteneğinden ziyade üretme yeteneğine yoğunlaşmıştır (Foucault, 1979; 1980). Foucault, beden üzerinde doğrudan uygulanan fiziksel iktidardan, öznellik (toplumsal olarak inşa edilmiş kimlik) yoluyla işleyen iktidara olan tarihsel kaymayı anlamaya çalışmıştır. Foucault, tarih boyunca "bireyler" olarak kendimizi nasıl denetim altına aldığımızı ve böylesi bir öz-denetimin nasıl olup da iktidarın çıkarlarıyla örtüştüğüne cevap aramıştır. Foucault, söylemlerin kimliği oluşturduğunu ve iktidarın da bu söylemleri oluşturma yeteneğinde bulunduğunu ileri sürmüştür. Birey, her biri kendi geçmişine ve iktidarın etkisine sahip olan çok yönlü "içselleştirilmiş" söylemler alanı olarak anlaşılmalıdır. Böylece kimliğin kendisi iktidar tarafından üretilmektedir. Post-yapısalcıların, yapısalcı çıkmazın (bireyi, dışsal toplumsal dünya tarafından mecbur bırakılan ve baskı altında tutulan bir varlık olarak görme) üstesinden gelmesi bu öznellik yaratma anlayışı sayesinde olmuştur.

Son on yılda feministler, Foucault'nun çalışmalarının özgürleştirici potansiyeli ile ilgilenmeye başladılar (Code, 1991; de Lauretis, 1986; Nicholson, 1990; Walkerdine, 1990; Weedon, 1987). Feminist post-yapısalcılığın büyük bölümü, kapitalist ataerkiyi sürdürmek için üretilen söylemlerin kadınların kimlik konumlarına nasıl dayanak oluşturduğunu ele almıştır. Alternatif söylemler oluşturma, kapitalist ataerki söylemler aracılığıyla üretilen kimlikleri reddetme ve aslında kendimizi dil aracılığıyla yeniden inşa etme olasılığı, büyük oranda bu çalışmayı ortaya çıkarmıştır.

Post-yapısalcı kuram, sosyal hizmet disiplini için son derece yararlıdır çünkü bizim iktidarın örgütlenmesindeki pozisyonumuzu anlamak için bir araç sağlamaktadır. Foucault (1979), yardım edici

disiplinleri özellikle toplumsal denetim için çalışma yürüten meslekler olarak adlandırmaktadır. Sosyal hizmet uzmanları, sosyal hizmetin dili yoluyla hizmet alanları inşa ederken normalin tanımı iktidar ilişkileri yoluyla toplumsal olarak üretilmektedir. Sosyal hizmet disiplini için mesele şudur: İktidar ve yardım etmenin iç içe geçtiği alanlardaki pozisyonumuzu en iyi nasıl ele alabiliriz?

Post-yapısalcılık özgürleştirici projesine rağmen politik programının olmamasından dolayı eleştirilmektedir (Habermas, 1992; Wapner, 1989). Post-yapısalcılık, tüm dilin toplumsal olarak oluşturulduğunu ve maddi ve tarihsel dünyadan ortaya çıktığını, dilin dışında temel bir gerçekliğin olmadığını ileri sürmektedir. Bu yüzden, gerçekliğe ilişkin hiçbir açıklamanın doğru ya da evrensel olduğu kabul edilmez. Bu göreceliliğe, yani gerçekliğin tek bir biçiminin diğerinden daha iyi olduğunu söylemenin olanaksız olduğu bir duruma yol açmaktadır. Foucault, “kadın hareketinin ya da Polonya Dayanışma Hareketinin direnişini, Ku Klux Klan ya da Jim Jones’un Halk Tapınağı’ndan ayıran...” (White, 1986: s. 430) bir yolunu bulamamakla eleştirilmektedir.

Bu önemli bir eleştiridir ve bunun eleştirel sosyal hizmet ile ilgili olarak göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Bununla birlikte, eleştirmenler genellikle Foucault’nun iktidara ilişkin çalışmasının özgürleştirici katkısını hesaba katmakta başarısız olmaktadır. Foucault yaşamının sonuna yakın şöyle demiştir: “Benim rolüm -bu bile oldukça vurgulu bir sözcük- insanlara hissettiklerinden daha özgür olduklarını, insanların tarihin belirli bir anında oluşturulmuş olan bazı temaları hakikat olarak, kanıt olarak kabul ettiğini ve bu sözde kanıtların eleştirilebileceğini ve ortadan kaldırılabileceğini göstermektir” (Martin, Gutman ve Hutton, 1988: s. 10).

Eleştirel Kuram

Eleştirel kuram, özgürlük ile bizim kültürü oluşturma sorumluluğumuz arasındaki ilişkiye dair meseleleri dikkate almaktadır. Eleştirel sosyal hizmet hakkında düşünürken, sosyal hizmetin kendisini bir kültürel üretim alanı olarak konumlandırmak önemlidir. Richard Lichtman (1990) sabit bir insan doğasının ve toplumsal anlamlar dışında kalan evrensel gereksinimlerin olmadığını öne sürmektedir. Yeteneklerden yoksun olan insanların kendilerini kültür yoluyla tamamlaması gerektiğini savunmaktadır. Biyolojinin sınırlarını ve potansiyellerini inkâr etmemekle birlikte kültürün, anlam ve motivasyonu ve dolayısıyla insan doğasını yarattığını söylemektedir. İnsan doğası asla durağan değildir; tarih, maddi dünya, dil, biyolojik kapasite ve insan ilişkileri tarafından sürekli olarak üretilmektedir. Böylece insanlar kültürü, kültür de insanları yaratmaktadır.

Konu sosyal hizmete gelince, mesele şudur: sosyal hizmet faaliyetleri yoluyla kültür nasıl üretilmektedir? Sosyal hizmetin amacı, kişinin bu meseleyi anlamasıyla belirlenmektedir, çünkü sosyal hizmetin insanı yaratan kültürün üretiminde rolü vardır. Bu üretim süreci, bekleme odalarının durumu, kabul sürecinin tonu, formlar, kıyafet vb. gibi en küçük uygulama sahnelerinde bile ortaya çıkmaktadır.

Eğer post-yapısalcılık, zararsız bilgi olasılığına (gerçekliğin bir biçiminin diğerinden daha doğru olduğunu söylemek için bize izin veren iktidar ilişkileri dışındaki bilgiye) son verdiyse ve hâlâ kültür oluşturma sorumluluğuna sahip isek, adil bir kültürü oluşturmak için nasıl birlikte çalışacağız? Doğası gereği, kültürü yaratma uğraşısı yalnızca kimliğe ilişkin bireysel kararlardan ibaret değildir; gerçekliğin birçok biçiminin, öznelerarası bir şekilde göz önünde bulundurulması gerekmektedir.

Post-yapısalcılar, iktidarı haklı göstermek ve potansiyel muhalif sesleri bastırmak için akla başvurulduğunu iddia ederek aklın modernitedeki konumunu eleştirmektedirler. Bu eleştirmenlerden biri olan Jürgen Habermas, akıl kavramını post-yapısalcılardan kurtarmaya çalışmaktadır. Habermas, iktidar meselesiyle derinden ilgilenmekle birlikte, aklın kendisinin dilin içinde gömülü olduğuna ve adalet projesine için olması gerektiğine inanmaktadır. Habermas, dilin öznellikleri inşa etme gücüne ilişkin post-yapısalcı pozisyonu kabul etmekle birlikte dilin gücü nedeniyle özne merkezli bir akıldan ziyade iletişim merkezli bir akla ihtiyacımız olduğunu savunmaktadır. Bu yüzden, Habermas’ın çalışması, felsefeyi yeniden yapılandırmaktan, onu bireysel akıl felsefesinden öznelerarası iletişim felsefesine

dönüştürmekten ibarettir. Habermas'ın bu değişiminin altında yatan motivasyonu, adalet normlarının demokratik açıdan kontrol edilmesine duyduğu gereksinimden kaynaklanmaktadır.

Habermas, dilin akılla bütünleştiği ve adalet normlarının ifade edilmesinde merkezi bir rol oynadığı bir söylem etiğini savunmaktadır. Habermas bu süreci "ideal konuşma durumu" (Habermas, 1990: s. 86) olarak adlandırmaktadır. Bir ideal konuşma durumu üç kriterle sahiptir:

1. Eşit erişim: tüm etkilenenler katılabilir.

2. Eşit katılım:

- Herkesin söyleme herhangi bir iddia ile dâhil olmasına izin verilir.
- Herkesin söylemde yer alan herhangi bir iddiayı sorgulamasına olanak sağlanır.
- Herkesin tutumlarını, arzularını ve gereksinimlerini ifade etmesine müsaade edilir.

3. Hiçbir konuşmacı, içsel ya da dışsal bir zorlamayla 1. ve 2. kriterde belirtilen haklarını kullanmaktan alıkonulamaz.

İdeal konuşma durumu bir idealdir, nadiren bütünüyle ulaşılabilir. Bununla birlikte ideal konuşma durumu, adalete uygun normlar oluşturma süreçleri hakkındaki düşüncelerimize rehberlik edebilir. Habermas, dilin bu şekilde kullanımının toplumsal süreçler üzerinde demokratik kontrol oluşturabileceğini ve böylece rasyonel olmayan ekonomik ve yönetsel sistemlerin saldırısına direnebileceğini düşünmektedir. Söylem etiği, kültürün amaçlı ve bilinçli olarak oluşturulabileceği bir süreçtir.

Senteze Doğru

Bu düşünce akımları (Foucault ve feminist post-yapısalcılar, Lichtman ve Habermas), yapmaya değer bulduğum sosyal hizmet yönelimine nasıl katkıda bulunmaktadır? Sosyal hizmetin temel amaçlarından biri adalet düşüncesidir. Sosyal hizmetin karşısındaki tarihsel zorluk, normal/anormal, hasta/sağlıklı ve benzeri sınırları yöneterek denetim altına alan söylemlerden uzaklaşarak adaleti refahın temeli olarak kabul eden bir söyleme doğru ilerlemektir. Aşağıdaki ilkeler, adalet merkezli sosyal hizmet için gereklidir:

1. Sosyal hizmet uzmanları, yalnızca kültüre tabi olmadıklarını, aynı zamanda kültürün özneleri (üreticileri) olduklarını kabul etmelidir. Sosyal hizmet, geleneksel olarak iktidarın sürdürülmesinde kullanışlı olan bir kültürel üretim biçimidir, ki bu da tüm sosyal hizmet uzmanlarının kültürün üretimine yönelik eylemde bulunma kapasitelerine ilişkin bilinçli ve maksatlı olmalarını zorunlu kılmaktadır.

2. Toplumsal özneler olarak sosyal hizmet uzmanları, birbirine bağlı ekonomik, politik ve ideolojik ilişkiler bütünü (social formation) nasıl kırılan olduğunu, "hissettiğimizden daha özgür" olduğumuzu anlamak için kendileri ve başkalarıyla etkin bir şekilde çalışmalıdır.

3. Bu özgürlüğü, söylem etiği yoluyla demokratik katılımı bir ideal olarak benimseyen öznelerarası eşgüdümlü eylemde başkalarıyla ilişki kurduğumuzda ve başkalarının ilişki kurmasına yardımcı olduğumuzda adalet yönelimli bir kültür yaratmak için kullanabiliriz.

Eleştirel Sosyal Hizmet Uygulamasına Dair Çıkarımlar

Sosyal hizmeti eleştirel bir istikamete yeniden yönlendirmek, bilgi ve uygulamaya ilişkin anlayışımızda temel bir dönüşüm sağlamak anlamına gelir. Sosyal hizmet için hâkim metaforun teknik/bilimsel olduğunu söylemek doğru olur. Ampirik olarak test edilmiş kuramın oluşturulması, kuramla örtüşen uygulama ilkelerinin üretilmesi, bu ilkelerin öğrencilere teknik olarak öğretilmesi, hâkim kurama istinaden hizmet alanların da bakış açılarını değiştirmek zorunda olması sosyal hizmetin "gerçek" idealidir. Sonuç uzmanlığa, profesyoneliğe, yanılmaz kuramlara ve teknik uygulamalara olan inançtır. Aynı zamanda, bu durum uygulayıcılarda muazzam bir sahtekârlık hissi ve kişisel yeterliliğe yönelik şüphe yaratmaktadır.

Post-modernistler bu yönelimi emperyalizmi, modern ataerkilliği ve doğal dünyanın küçümsenmesini temel alan epistemoloji olması bakımından modernizmin kalıntısı olarak reddetmiştir. Örneğin Jane Gorman, sosyal hizmette post-modernizmi yerel ve tikel bilgiye, “bağlamsal olarak gömülü yerel anlatılara”, ilişki ve empatiye değer veren bir uygulama olarak yorumlamaktadır (1993; s. 257). Post-modernistler, kendi konularına dayanarak konuşan seslerin karmaşıklığı ve tikelliği lehine “büyük anlatılar”dan uzak durmaktadır.

Gelgelelim, böylesi bir yerden öğretim zordur. Bu, modernist otorite biçimlerinden doğan akademi normlarını ve öğrencilerin kesinlik beklentilerini ihlal etmeyi gerektirir, uzman bilgisine dayanan sosyal hizmet profesyonelliğine meydan okur ve “doğru kabul edilen” (MacMahon, 1991) içselleştirilmiş düşünceleri derinden sorgular. Post-modernist bir konumdan öğretmek, aynı zamanda post-modernizmin görelilik temelinde eleştirisini de akla getirir: her şeye rağmen böylesi belirsiz bir projeyi nasıl öğreteceğiz? Bunu göz önünde bulundurarak, eleştirel sosyal hizmet uygulamasında vurgulanması gereken iki alan belirledim: Sosyal hizmette sorumlu epistemik uygulamaları öğrenmek ve uygulamada iletişimsel sorumluluğu önemsemek. Bu iki pratiği temellendirmek, uzmanlık anlayışımızı “bir uzman” tarafından edinilen bir şeyden, “aksine, radikal bir şekilde dogmatik olmayan; yaşadığı pek çok deneyim ve bunlardan edindiği bilgi sayesinde, yeni deneyimler edinmek ve bunlardan bir şeyler öğrenmek için özellikle donanımlı olan biri olduğunu kanıtlayan” (Gadamer, 1992: s. 355) “deneyimli bir kişi” tarafından sahip olunan bir şeye dönüşüreceklerdir.

Sorumlu Epistemik Uygulamalar

Çoğu sosyal hizmet kuramı sosyal hizmet uzmanlarını bilen kişiler, müracaatçıları ise en iyi ihtimalle, “güçlü yönleri” olan kaynaklar olarak konumlandırmaktadır. Bu kuramlarda örtük olan, kuramsal ve pratik nesneliliğin mümkün olduğu ve bu yüzden sosyal hizmet uzmanlarının müracaatçıya ilişkin nesnel bir görüşe sahip olabileceği, ki bunun da doğru müdahaleyi beraberinde getireceği düşüncesidir. Bütüncül bir perspektif ideali, sosyal hizmet uygulamasında gücün kötüye kullanılmasıyla sonuçlanmakta ve meslek aracılığıyla yürütülen sosyal kontrole yönelik mesleki körlüğü muhafaza etmektedir.

Ben bunun yerine sosyal hizmette sorumlu epistemik uygulamaların bilgiyi kısmi, konumlandırılmış ve her zaman bilen kişinin perspektifi içerisine yerleştirilmiş bir şey olarak anlamayı içerdiğini öneriyorum. Böyle bir projeyi ele almanın üç yolu vardır: (1) bilgiyi “güçlendirici kurgular” (Baker, 1993) olarak görmeye başlamak; (2) kısmi perspektif anlayışı lehine geleneksel nesnellik düşüncesini reddetmek ve (3) eleştirel empati anlayışını geliştirmek.

“Güçlendirici Kurgular”: Post-yapısalcılık, bilginin toplumları nasıl norma bağlı kalmasını sağladığını ve disipline ettiğini anlamak için bir araç olarak “bilgiden şüphe edilmesi”ne olanak sağlamaktadır. Açıkçası, sosyal hizmet bilgisi normalleştirici aparatlar içerisinde üretilmekte ve sosyal hizmet uygulaması sapma ve norma uygun olma arasında sınırlar oluşturmaktadır. Ancak, bütünü açıklama iddiasında olan, tarafsız ve nesnel bilgi tanımlarının esiri olduğumuzdan dolayı çalışmalarımızın el altından nasıl “normallik” ürettiğini yapışöküme uğratacak çok az aracımız bulunmaktadır. Sonuç olarak baskıya maruz kalanlar, sosyal bakım ve sosyal kontrolün iç içe geçtiği uygulamalara maruz kalmaktadır.

Post-yapısalcılık, bize çerçeveyi “sosyal hizmet bilgisi”nden sosyal hizmetin “güçlendirici kurgular”ına (Baker, 1993) kaydırmanın bir yolunu sunmaktadır. Sosyal hizmet kuramlarını insanlara ilişkin anlatılar olarak ele alırsak, bu tür anlatılara göre hareket eder, değerlendirir ve karar veririz. Ancak geçmişte sosyal hizmet bilgisini temel hakikatler ya da evrensel bilgi olarak ele aldık. Böyle bir bilgiye sahip olsaydık, hizmet alanların deneyimleri konusunda uzman olurduk. Bilgi anlayışımızı “güçlendirici kurgular” yönünde değiştirirsek, bilgiyi içinde bulunduğu bağlamın politika ve iktidar ilişkilerinden tarihsel olarak ortaya çıkan bir anlatı olarak ele alabiliriz. Eyleme geçmek için bu anlatıyı güçlendirmeyi seçebiliriz, ancak bunu onun evrensel hakikatinden ziyade tarihsel olasılığını kabul ederek yaparız.

Böyle bir pozisyon almak, yardım etme eylemimizde sosyal kontrolün kaçınılmaz yeri olduğu hakkında sorular sormamıza yardımcı olmaktadır. Bu, anlatıda kimin yer aldığı, kimin dışarıda bırakıldığı açısından anlatılarımızın sınırlarını sorgulamamıza yardımcı olur. Tarihte anlatının oluşumu hakkında

sorular sormamıza yardım eder. Bu tür sorular akademik değildir: eğer (bilinçli, maksatlı ve sorumlu bir şekilde) sosyal hizmet aracılığıyla kültürün inşasındaki rolümüzle yüzleşeceksek, o zaman bu soruları sormamız gerekir.

Bilgiyi “güçlendirici kurgular” olarak ele aldığımızda, uygulama hakkında politik açıdan daha iyi kararlar verebiliriz. Örneğin, birçok Kanadalı kurum kısa süreli terapi konusunda tartışma yürütmektedir. Bu tartışmalar, kısa süreli terapinin “doğruluğu”na karar verme düzeyinde takılıp kalma eğilimindedir; böyle bir tartışma, tartışmacıları gerek “inanananlar”, gerekse de “inanmayanlar” olarak konumlandırmaktadır. Kısa süreli terapiye güçlendirmeyi seçebileceğimiz bir kurgu olarak bakabilirsek, farklı bir dizi soru sorabiliriz: kısa süreli terapinin ortaya çıkmasındaki tarihsel koşullar nelerdir? Kısa süreli terapinin ekonomiyle nasıl bir ilişkisi bulunmaktadır? Kısa süreli terapi anlatısındaki başarılı danışanlar kimlerdir? Kimler anlatının dışında bırakılmaktadır? Terapinin meslekteki başarısını açıklayan nedir? Bu tür sorularla, uygulamalarımıza kültürel üretimler olarak daha bilinçli bir şekilde bakabiliriz.

Kısmi Perspektifler: Bilgiyi “güçlendirici kurgular” olarak görmek için geleneksel nesnellik anlayışımızı bütünüyle altüst etmek zorundayız. Donna Haraway (1988), bağımsız, tarafsız, mesafeli ve ayırık ana akım nesnellik anlayışının tahakkümün bilgi aracılığıyla uygulanmasına dayanak oluşturduğunu ileri sürmektedir.

Haraway, bilgiye ilişkin tüm iddiaların, her zaman toplumsal ilişkiler bağlamında şekillenen bilen kişinin koşulları içinde açık bir şekilde konumlandırılması gerektiğini savunmaktadır. Tüm iddialar konumlandırılırsa, nesnellik “tüm sınırları ve sorumluluğu aşmayı vaat eden sahte bir vizyon” (s. 582) olarak değil, “bağlantılar ağı” ve “ortak konuşmalar” (s. 584) olarak biçimlendirilebilir. Bu anlayış, politik eğitimi bütünü açıklayan bir perspektif olarak sunan yapısalcı eğilimden kaçınarak böylece nesnelliği epistemik tahakküm geleneklerinin içerisine yerleştirir.

Böyle bir nesnellik anlayışı, sosyal hizmet uzmanının kısmi perspektifinden ve toplumsal/kişisel deneyiminde konumlanan perspektifinden sorumlu olmasını gerektirmektedir. Sosyal hizmet uygulayıcıları bilginin tahakküm yaratma (ki bu kasıtlı olmasa da netice itibarıyla gücün kötüye kullanılmasına yol açar) potansiyelinin farkına varabilirler.

Böylesi bir nesnelliğe ulaşmak sosyal hizmet için acı verici olacaktır, çünkü şimdiye kadar ‘bilimsel’ nesnelliğe bizi güvenilir kılma gücü verdik. Nesnellik artık gözlemcinin sahip olduğu bir şey değil, her zaman dinamik açıdan öznelarası bir şekilde inşa ediliyorsa, sosyal hizmet uzmanının kısmi perspektifi nesnelliğe yaklaşmak için her zaman hizmet alanın kısmi perspektifini gerektirir. Ancak sosyal hizmet uzmanı, perspektifinin kısmi doğasını gerçekten anladığında, hizmet alanın perspektifine yer açılabilir. Bu yer, hizmet alanların sosyal hizmet uzmanlarıyla öznelarası bir şekilde kültürü oluşturmaya dâhil olabilecekleri bir alan haline gelir.

Eleştirel Empati: İronik bir şekilde sosyal hizmetin en güçlü yanı, (ancak bunu üst düzeye çıkartmakta en çok başarısız olduğu konu) insanları çevresi içerisinde görme ısrarıdır. Sosyal hizmet uzmanları, bireysel/toplumsal olanın birbirine karşıt olarak konumlandırılmasına yönelik itirazların temel anlamını keşfetmek yerine ya psikoloji/psikiyatri ya da sosyoloji temelinde bölünmüş bir bakış açısını tercih etmişlerdir. Bu durum, klinik sosyal hizmet uzmanlarının bireyi toplumsal bağlamın biçimlendirdiğine yönelik anlayışa (eğer öyleyse) sözde hizmet etmelerine neden olmuş; yapısal perspektifi benimseyen sosyal hizmet uzmanları ise bireye çok az ilgi göstererek toplumsal olana odaklanmıştır. Eleştirel empati kavramı sosyal hizmet disiplini bu çıkmazdan kurtarabilir. Empati, sosyal hizmet uygulamasında temel bir kavramdır. Buna rağmen duygular toplumsal olarak nasıl edinilmiş olursa olsun bireylerin özellikleri olarak görüldüğünden empati, sosyal hizmet uygulamasında statükoyu güçlendirmiştir (N. Razak ile yapılan kişisel görüşme, 1995; Scheman, 1984). Eleştirel empati anlayışını geliştirirken, sosyal yapıların bireyleri, bireylerin de [sosyal] yapıları nasıl inşa ettiğini anlamak zorundayız. Bu, Roger Simon’un “somutu kuramsallaştırma” (Simon, 1982) dediği şeyi gerektirmektedir. Simon, bir kişinin yaratma duygusunu geliştirmesine yardımcı olmak için bunu, “belirli bir tarihi olan ve zamanın belirli bir anında belirli bir bağlamda yer alan” (s. 9) bir birey olarak o kişinin somut gerçekliklerini kuramsallaştırarak yapmamız gerektiğinde ısrar eder. Bu yaklaşım, insanları genellemeler içerisinde

donduran, somut olanın genelleştirmeler tarafından gasp edilmesi nedeniyle eylemde bulunma potansiyeline olanak tanımayan pozitivist yaklaşıma karşıdır.

Eleştirel empati geliştirmek, insanları somut terimlerle anlamayı ve bu somut gerçekliği onun toplumsal üretimiyle ilişkilendirmeyi içerir. Örneğin, iş aramayan işsiz bir danışanım olsaydı, onu “düşük motivasyon”a sahip olarak değerlendirmek bana cazip gelebilirdi. O halde motivasyon sağlamanın bir yolu olarak depresyon veya cesaretsizlik duygularıyla empati kurabilirim. Bu empati biçimi, çalışanları normal, işsizleri yetersiz olarak gören normalleştirme söylemi içerisinde yer alır. Bununla birlikte, eleştirel empatiyi kullanırken düşük motivasyon kavramından değil, belirli olayların, belirli bağlamların ve danışanın zaman içindeki belirli ilişkilerinin somut anlayışından yola çıkmam gerekir. Böyle bir analiz geliştirirken, sorunun üretimine ilişkin empati geliştirebilirim-ki bu danışanın yaratımına yer bırakan bir empatidir. “Düşük motivasyon” gibi soyutlamalardan kaynaklanan empati, danışanı eylemde bulunmaktan yoksun, bireyci soyutlamaların içerisinde hareketsiz bırakır.

İletişimsel Sorumluluk

Eleştirel sosyal hizmet uygulaması, sosyal hizmetin kültürün inşasına dâhil olduğunu varsaymaktadır. Kültürü inşa etme insanlar arasında gerçekleşen bir faaliyet olduğu için iletişim (ve iletişimsel sorumluluk) sosyal hizmetin temel uygulama ilkesi olmak zorundadır.

Sosyal hizmet uzmanlarının epistemik sorumluluklarını yerine getirmelerini bekliyorsak, bu sorumluluğun pratik gerçeklikler içerisinde konumlandırılması gerekir. Kurum politikalarını etkilemeyi (adalet sorunlarını içerecek ve “hakikat rejimleri” tarafından temsil edilen gücün potansiyel kötüye kullanımına dair farkındalığı yansıtacak şekilde) işinin bir parçası olarak gören bir sosyal hizmet uzmanı, kendi iletişimi ‘ideal konuşma durumu’ içinde ortaya çıktığında bunu başarmak için en iyi olanağa sahip olacaktır. Bu nedenle Habermas’ın iletişim etiği konusundaki çalışması oldukça önemlidir.

Daha önce de belirtildiği gibi Habermas, eylemi koordine eden demokratik bir süreç olarak başvuru ideal konuşma durumu için üç koşulun gerekli olduğunu belirtmektedir: erişim eşitliği, eşit katılım (tüm iddiaları sorgulama, iddialar ortaya koyma ve ihtiyaç ve arzuları ifade etme özgürlüğü) ve baskıdan bağımsız olma. Habermas ideal konuşma durumunu örgütsel bir çözüm olarak tasarlamamış olsa da bir kurum içinde ideal konuşma durumuna yaklaşmanın sosyal hizmet içindeki eleştirel grupların talep ettiği değişikliklere karşılık geldiği açıktır (Carniol, 1990; Fabricant ve Burghardt, 1992). Konuşma korkusunun üstesinden gelmek; inandığını söylemek, başkalarının bakış açısını saygıyla dinlemek, çatışmayı verimli bir şekilde ele almak, (yaklaşık) ideal bir konuşma durumu içerisinde demokratik değişim uygulamalarına ulaşmak için gerekli iletişim becerileridir.

Terapinin idealleri, temelde ideal bir konuşma durumunun hedefleri tarafından şekillendirilir. Bireysel terapi, aktarım (transferans) karşısında arzuların, isteklerin ve iddiaların öğrenilmesi ve ifade edilmesine değer verir. Amacı, geçmişin neden olduğu zorlamalardan kurtulmaktır. Aile terapisi ideal konuşma durumunun bir biçimi üzerinde ısrar eder: tüm aile üyelerinin katılımını istemek (eşit erişim), ihtiyaç ve arzuların iletilmesini teşvik etmek (eşit katılım) ve baskı ve kontrol meselesini sorgulamak (baskıdan bağımsız olma özgürlüğü). Bununla birlikte, her iki terapi biçimi de “sağlık”, “sapma”, “normallik” ve benzeri ile ilişkili standartlaştırıcı söylemlerin içerisine gömüldür; ki bu da politik tarafsızlık kisvesi altında güçle sonuçlanmaktadır.

Aşağıdaki becerileri, sosyal hizmet uzmanları olarak gündelik yaşamlarımızda demokratik bir şekilde kültür yaratma sürecinde öğrenilebilir gereksinimler olarak görmek önemlidir:

- Ötekinin bakış açısını dâhil etmek için kişinin gündemini olduğu gibi dinlemeyi öğrenme;
- Yargılamadan dinlemeyi öğrenme;
- Olası bir reddedilme karşısında bir iddiada bulunmak için kendine meydan okuma;
- Kişinin kendi öznelliğinin kısıtlamalarına yönelik sürekli öz-farkındalığı benimseme;
- Duyguların işitilmesi ve ifade edilmesinin önündeki engellerin üstesinden gelmeyi öğrenme;
- Öfkeyi tolere etme;

- Çatışma çözme becerileri edinme;
- Kültürler arasındaki iletişim engelleriyle mücadele etme.

Nihayetinde, iletişimin politik olduğunu kabul etmek önemlidir. Toplumsal cinsiyet, ırk ve sınıf ile ilgili ideolojiler, ne zaman konuşulacağı, ne söylemenin uygun olduğu ve kimin konuşacağı üzerinde normlar oluşturmaktadır:

Eğer acı, yabancılaşma kavramına karşılık gelen yaşanmış bir deneyimse acı psikolojisi, suçluluk, kaygı, depresyon ya da histeriyi bastırılmış toplumsal ilişkiler olarak anlamak zorunda kalacaktır. Bu türden bir anlayışa sahip olmayan psikoloji, insan acısını 'mitleştirir', onu esasen bireysel ve bir 'kişilik' sorunu olarak ele alır. Psikoloji, insan deneyimini kolektif ve eyleyen karakterinden soyutladığında ve mağdurları semptomlarından dolayı suçlayarak baskıyı gizlediğinde hegemonyanın çıkarlarına hizmet eder. Roland Barthes, 'mitoloji'yi bir tür 'depolitize konuşma', yani eleştirel düşünce ve eylem olasılığını ortadan kaldırmak için anlamı parçalayan bir konuşma olarak adlandırır (Lyman, 1981: s. 58).

İletişimsel sorumluluk, öznelarası ilişkilerde toplumsal varoluşumuz konusunda bilinçli olmamızı gerektirir. Duyguların her zaman toplumsal olarak edinildiğini ve kişisel problem diye bir şeyin olmadığını kabul etmeliyiz. Bu, sosyal hizmet uzmanlarının kendilerini, benlik kullanımlarının zaten/her zaman politik olduğunu kabul eden iletişimciler olarak geliştirmekten sorumlu oldukları anlamına gelir. Bu gelişmeyi temin ederken sosyal hizmet uzmanları, sosyal hizmet aracılığıyla kültürün inşasına katılmak için kendilerini güçlendirir ve danışanlar için bu olasılığı kolaylaştırırlar.

Sonuç

Bu makaleyi, onu yazmamın nedenlerine geri dönerek sonlandırmak istiyorum. Son beş yıldır sosyal hizmet eğitimi veriyorum. Ders vermek, "öğretmek" olduğundan ve öğrettiğim şeye temel bir inanç olmaksızın doğru bir şekilde öğretmem mümkün değildir. Bu nedenle sosyal hizmetin öğretmeye değer olup olmadığını kendime sürekli soruyorum. Nihayetinde, sosyal hizmetin temel değerinden şüphe etmek oldukça kolaydır: sosyal hizmetin sosyal kontrol ve düzenleyici hakikat rejimlerinin yönetimindeki rolü feminist, ırkçılık karşıtı ve demokratik sosyalist perspektifler bakımından açıkça ortadadır. Bu makale bana sosyal hizmetin değerli olduğunu düşündüğüm bir çerçeveyi keşfetme fırsatı verdi. Bu çerçeve, evrensel iddiaları olan büyük (grand) bir kuram olarak değil, aksine öğretimde bütünlüğü koruyabileceğimi düşündüğüm sınırlı, kısmi, yerleşik bir konum olarak anlaşılmalıdır.

Bu konum, sosyal hizmetin temeli olarak epistemik sorumluluk ve iletişimsel sorumluluk uygulamasını içerir. Bu, 'sağduyu' ve 'profesyonel bilgi'yle ilgili normalleştirici söylemlerin farkına varmamız için gündelik uygulama alanlarında post-yapısalcılığın araçlarını kullanmak anlamına gelir. Bu, bilinci kendimize ve başkalarına ilişkin algılarımızı iktidarın etkilerinden kurtarmak için sürekli çalışmak amacıyla kullanmak anlamına gelir, böylece sosyal kontrol yerine sosyal bakım hâkim olabilir. Bu, demokratik oluşuma dayanak oluşturabilecek iletişimsel uygulamalarla meşgul olmak anlamına gelir, böylece bizi yaratan kültürün oluşumuna eylemde bulunan kişiler olarak katılmak için kendimizi ve başkalarını güçlendirebiliriz.

Fon

Bu çalışmanın gerçekleştirilmesinde herhangi bir fondan faydalanılmamıştır.

Not

Bu çalışmada araştırma ve yayın etiğine uyulmuştur.

Kaynakça

Baker, H. (1993, November). Keynote Address. Presented at "Thinking Through Diversity." Chicago: University of Chicago.

- Carniol, B. (1979). A critical approach in social work. *Canadian Journal of Social Work Education*, 5(1), 95-111.
- Carniol, B. (1990). *Case critical: Challenging social work in Canada* (2nd ed.). Toronto: Between the Lines.
- Code, L. (1991). *What can she know?* Ithaca: Cornell University Press.
- de Lauretis, T. (Ed.). (1986). *Feminist studies/critical studies*. Bloomington: Indiana University Press.
- Fabricant, M., & Burghardt, S. (1992). *Welfare state crisis and the transformation of social service work*. Armonk, New York: M.E. Sharpe.
- Foucault, M. (1979). *Discipline and punish*. New York: Vintage.
- Foucault, M. (1980). *Power/knowledge: Selected interviews and other writings 1972-1977*. New York: Pantheon.
- Gadamer, H. G. (1992). *Truth and method* (Joel Weinsheimer and Donald G. Marshall, Trans.), (2nd revised ed.). New York: The Crossroad Publishing Corporation.
- Gilligan, C. (1982). *In a different voice*. Cambridge: Harvard University Press.
- Gorman, J. (1993). Postmodernism and the conduct of inquiry in social work. *Affilia*, 8(3), 247-264.
- Habermas, J. (1972). *Knowledge and human interests*. London: Heinemann.
- Habermas, J. (1990). Discourse ethics: Notes on a program of philosophical justification. In S. Benhabib & F. Dallmayr (Eds.), *The communicative ethics controversy*, pp. 60-110. Cambridge: The MIT Press.
- Habermas, J. (1992). *The philosophical discourse of modernity: Twelve lectures*. Cambridge: The MIT Press.
- Haraway, D. (1988). Situated knowledges: The science question in feminism and the privilege of partial perspective. *Feminist Studies*, 14(3), 575-599.
- Henriques, J., Hollway, W., Urwin, C., Venn, C., & Walkerdine, V. (1984). *Changing the subject*. London: Methuen.
- hooks, b. (1984). *Feminist theory: From margin to center*. Boston: South End Press.
- Lichtman, R. (1990). The production of human nature by means of human nature. *Capitalism, Nature, Socialism*, 4, 13-51.
- Lyman, P. (1981). The politics of anger: On silence, resentment and political speech. *Socialist Review*, 3(May/June), 55-74.
- Martin, L., Gutman, H., & Hutton, P. (1988). *Technologies of the self: A seminar with Michel Foucault*. Amherst: University of Massachusetts Press.
- McMahon, M. (1991). Nursing histories: Reviving life in abandoned selves. *Feminist Review*, 37(Spring), 23-37.
- Miller, J. B. (1976). *Toward a new psychology of women*. Boston: Beacon Press.
- Moraga, C., & Anzaldúa, G. (Ed.). (1983). *This bridge called my back: Writings by radical women of color*. New York: Kitchen Table Press.
- Moreau, M. J. (1979). A structural approach to social work practice. *Canadian Journal of Social Work Practice*, 5(1), 78-93.

- Moreau, M. & Leonard, L. (1989). Empowerment through a structural approach to social work: A report from practice. Carlton University, School of Social Work, Ottawa and Ecole Service Social, Universite de Montreal, Montreal.
- Mullaly, R. (1993). Structural social work: Ideology, theory, and practice. Toronto: McClelland & Stewart.
- Neilson, J. (1990). Feminist research methods. Boulder, Colorado: Westview Press.
- Nicholson, L. (Ed.). (1990). Feminism/postmodernism. New York: Routledge.
- Poulantzas, N. (1978). State, power, socialism. London: New Left Press.
- Risk, J. (1992). The theory of communicative action of Jurgen Habermas: A discourse-ethical and critical-theoretical model for policy studies. Master of Arts Research Project, McMaster University, Hamilton, Ontario.
- Said, E. (1993). Culture and imperialism. New York: Alfred A. Knopf.
- Scheman, N. (1981). Individualism and the objects of psychology. In S. Harding & M. Hintikka (Eds.), Feminist perspectives on epistemology, metaphysics, methodology and the philosophy of science, pp. 226-244. Dordrecht, Holland: Reidel.
- Simon, R. (1982). Dramatic portrayal as theorizing in the concrete. Unpublished paper, Ontario Institute for Studies in Education, Toronto.
- Spender, D. (1980). Man made language. London: Routledge and Kegan Paul.
- Spivak, G. (1990). The post-colonial critic: Interviews, strategies, dialogues. New York: Routledge.
- Walkerdine, V. (1990). Schoolgirl fictions. London: Verso.

Yazar Biyografisi

Amy B. Rossiter, Ph.D, Ross Building, S863, Toronto, 416-736-2100. E-posta: rossiter@yorku.ca

Emekli Profesör olan Amy B. Rossiter, York Üniversitesi Sosyal Hizmet Lisansüstü Programı ile Kadın Çalışmaları Lisansüstü Programı üyesidir. Sosyal hizmet, etik, sosyal hizmette eleştirel perspektifler, eleştirel uygulamanın entegrasyonu, feminist postmodernizmin sosyal hizmete uygulanması yazarın ilgi alanları arasında yer almaktadır. Yazar çalışmalarıyla sosyal hizmet ve sosyal adalet arasındaki ilişkiyi güçlendirmeyi amaçlamaktadır.

Üniversite Sınavına Oshrado İle Hazırlanan Gençlerin Deneyimlerinin Okul Sosyal Hizmeti Kapsamında Değerlendirilmesi: Nitel Bir Araştırma

Evaluation of The Experiences of Young People Who Prepared for The University Exam With Oshrado In The Scope of School Social Service: A Qualitative Research

Damla ÇALAP¹, Umut YANARDAĞ²

¹ Sosyal Hizmet Ana Bilim Dalı, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi-Yüksek Lisans Öğrencisi, calapdamla@gmail.com ORCID ID 0000-0001-6864-3828

² Sosyal Hizmet Bölümü, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, uyanardag@mehmetakif.edu.tr ORCID ID 0000- 0001-6854-1987

Öz

Bu araştırma üniversite sınavına internet tabanlı bir platform olan Oshrado ile hazırlanan lise ve lise mezunu öğrencilerin sınava hazırlık sürecindeki deneyimlerinin ortaya konulması amacıyla nitel araştırma yöntemi kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Çalışma grubu kartopu örnekleme yöntemi ile belirlenmiş olup 28 Oshrado dinleyicisi, 2 kurucu öğretmen toplamda 30 kişi ile yarı yapılandırılmış görüşme yapılmıştır. Her iki grup için ayrı görüşme formları hazırlanmış ve görüşmeden elde edilen veriler içerik analizine tabi tutulmuştur. Nitel veri analiz programı olan MAXQDA 2020 ile kodlamalar yapılmış ve kodlamalar yapıldıktan sonra temalar ve alt temalar belirlenmiştir. Araştırmanın bulgularında katılımcıların sınav döneminde eğitimsel, sosyal, psikolojik ve kültürel birçok yönden Oshrado'nun gerçekleştirmiş olduğu yayınlardan yararlandığına ulaşılmıştır. Bu kapsamda araştırmada Oshrado'nun işlevlerinin dijital bir okul sosyal hizmeti uygulaması olarak ele alınabileceği ve günümüzde bu yapıya benzer alternatif bir uygulamanın ortaya konularak sınav dönemindeki gençlerin desteklenmesine yönelik koruyucu ve önleyici dijital bir okul sosyal hizmeti modelinin geliştirilebileceği ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Anahtar kelimeler: Okul sosyal hizmeti, dijitalleşme, üniversite sınavına hazırlık.

Abstract

This research was carried out using qualitative research method in order to reveal the experiences of high school and high school graduate students who prepared for the university exam with Oshrado, an internet-based platform, during the exam preparation process. The study group was determined by the snowball sampling method, and semi-structured interviews were conducted with a total of 30 people, 28 Oshrado listeners and 2 founding teachers. Separate interview forms

Makale Atf: Çalap, D. ve Yanardağ, U. (2024). Üniversite Sınavına Oshrado ile Hazırlanan Gençlerin Deneyimlerinin Okul Sosyal Hizmeti Kapsamında Değerlendirilmesi: Nitel Bir Araştırma. *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi* 8(1), 13-33.

DOI: 10.55109/tushad.1438834

Alındı 17.02.2024

Kabul Edildi 25.06.2024

Yayımlandı 30.06.2024

Telif hakkı: © 2021 yazarlar tarafından. Lisans Sahibi Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi, Rize, Türkiye.

Bu makale, Creative Commons Attribution (CC BY) lisansının (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>) hüküm ve koşulları altında dağıtılan açık erişimli bir makaledir.

¹ İletişim kurulacak yazar: Damla ÇALAP, calapdamla@gmail.com

were prepared for both groups and the data obtained from the interviews were subjected to content analysis. Coding was done with MAXQDA 2020, a qualitative data analysis program, and themes and subthemes were determined after coding. The findings of the research revealed that the participants benefited from Oshrado's broadcasts in many educational, social, psychological and cultural aspects during the exam period. In this context, the study tried to reveal that the functions of Oshrado can be considered as a digital school social service application and that a protective and preventive digital school social service model can be developed to support young people during the exam period by introducing an alternative application similar to this structure.

Key words: School social work, digitalization, university exam preparation.

1. Giriş

Sosyal hizmet mesleğinin tarihçesine bakıldığında, sosyal hizmet uygulamalarının, çağın ihtiyaçlarına göre yeniden biçimlendiğini söylemek mümkündür. Karşılaşılan sorunlar, hedef grupların ihtiyaçları, sosyal politikalar gibi çeşitli unsurlara göre belirlenmekte olan bu şekil alma hali, günümüzde teknolojiden etkilenmektedir. Bilgi teknolojisinin hızla değiştiği, sosyalin sanallaştığı günümüzde, sosyal hizmet alanında dijital uygulamalar her geçen gün gelişmektedir. Günümüzde her alanda yaygın bir şekilde kullanılan teknoloji mikro, mezzo ve makro boyutta uygulama alanına sahip olan sosyal hizmet mesleğinde de görünür olmaya başlamıştır (Karasoy ve Yıldırım, 2023). Bu durum dijital sosyal hizmet uygulamalarının neler olabileceği sorusunun yanıtının önemini her geçen gün artırmaktadır.

Dijitalleşmenin etkisi ile yeni bir toplum yapısı oluşmakta ve toplumsal yapıdaki bu dijital dönüşüm birçok mesleği etkilediği gibi sosyal hizmet mesleğinin de müdahale yöntemlerini ve müracaatçılara sunmuş olduğu hizmet modellerinde değişim ve dönüşümü gerekli kılmaktadır (Gencer ve Aktan, 2021). Tarihsel olarak teknolojinin sosyal hizmet uygulamaları ile bütünleştirilmesine yönelik ölçülü bir yaklaşım sergilenmesine rağmen farklı nüfus grupları için çeşitli ortamlarda, müracaatçıların ihtiyaçlarına uygun profesyonel uygulamalar gerçekleştirme noktasında inovatif teknolojilerin kullanılması ile olumlu sonuçlar elde edilmeye başlandığı görülebilmektedir (Selçuk, 2022). Bu bakımdan sosyal hizmet uzmanlarının hizmet sunmuş olduğu gruplara yönelik geleneksel uygulama yöntemlerine ek olarak müracaatçıları destekleyecek şekilde özgün ve verimli olabilecek yöntemleri oluşturması ve uygulaması önemli olmaktadır (Reamer, 2013). Bu çalışma, 2015-2020 yılları arasında üniversite sınavlarına OSH (Onur Soğuk Hoca) Radyo ile hazırlanmış gençlerin radyo deneyimleri üzerinden dijital okul sosyal hizmet uygulamalarının nasıl geliştirilebileceğini tartışmak amacındadır. Bu amaç çerçevesinde önce gelişimsel özellikleri ve ihtiyaçları açısından gençler ele alınacak ardından OSH Radyonun gençlere yönelik sunmuş olduğu psiko-sosyal hizmetlere değinilecek ve OSH Radyo deneyimi çerçevesinde dijital sosyal hizmet uygulamalarının nasıl gerçekleştirileceği tartışılacaktır.

2. Kuramsal Çerçeve

2.1. Ergenlik Dönemindeki Gençler ve Gençlerin Psiko-Sosyal İhtiyaçları

Türkiye’de temel ve orta öğretim 12 yıllık bir süreci kapsamaktadır. Bu süre içerisinde üniversite sınavına girecek olan gençler gelişim evresi bakımından orta ergenlik döneminin sonunda ve/ veya geç ergenlik dönemi içerisinde yer almaktadır. Ergenlik (Adölesan) dönemi, çocukluk ve yetişkinlik arasında olan, bireylerde fiziksel, psikolojik ve sosyal yönden çeşitli değişim ve gelişimlerin yaşandığı büyüme ve olgunlaşma dönemi olarak belirtilmektedir (Duyan vd., 2017). Gençlerin içinde bulunduğu gelişimsel koşulların anlaşılabilmesi için bu dönemin özelliklerinin iyi değerlendirilmesine gereksinim duyulmaktadır.

Derman (2008) orta ergenlik dönemini 15-18 yaş arası olarak ele almaktadır. Bu dönemde ergen bireylerde bireyselleşme ön plana çıkmakta, ebeveynlerinden ayrışma ve kendini bir birey olarak kabul ettirme, duygusal açıdan anne ve babadan uzaklaşma ve duygusal durumlarını akran ilişkilerine kanalize etmektedir. Bu yaş grubundaki bireyler risk durumlarının daha az farkındadır. Kendilerinde her şeyi yapabilme gücü olduğunu düşünmekte ve bağımsız olmayı istemeleri ebeveynleri ile fikir ayrılıkları içerisinde olmalarına neden olmaktadır. Geç ergenlik dönemi ise, 18 yaş civarında başlayan ve kimlik duygusunun gelişimi ile sona eren dönemdir. Bu dönemdeki ergen bireyler akademik ve sanatsal faaliyet arayışı içerisinde olup ve geliştirmiş olduğu sosyal bağlar ile kendini daha iyi tanımakta ve bir gruba/topluluğa yönelik aidiyet hissi yaşamaktadır. Bu dönemin sonu itibarıyla kimlik duygusu gelişen bireylerde *yakın ilişkiler kurma*, *ilişkilerini sürdürme*, *iş ve eş seçebilme* ve toplum içerisinde yetişkin rollerine sahip olma vb. beceriler gelişmektedir. Bu dönemde belirli bir yere ait olma hissi gelişmekte, bireylerin kendisine, başkalarına ve geleceğe yönelik farkındalığı artmakta ve toplumun kültürel geleneklerine yönelik bir kabul süreci içerisinde girmektedir.

Ergenlik dönemindeki bireyler yeni tecrübeler ve çeşitli serüvenlere açık bir konumda olmakla birlikte bu dönemdeki bireyler için arkadaşlık ilişkileri, arkadaşları arasında kabul görme, belirli bir gruba ait hissetme gibi faktörler büyük bir öneme sahiptir (Şahin & Çövenner Özçelik, 2016) ve akran ilişkileri ergen bireyin rahat bir şekilde toplumsal ilişkiler kurmasına imkân sağlamakta, arkadaşları ile yardımlaşmasını,

duygusal paylaşımlarda bulunmasını, işbirliği içerisinde olmasını ve çeşitli toplumsal becerileri geliştirmesini sağlamaktadır (Bayhan & Işıtan, 2010). Bu bakımdan ergenlerin sağlıklı akran ilişkileri kurmaları psiko-sosyal gelişimleri açısından önemli bir yere sahiptir.

Ergen bireyler üniversite sınavına hazırlık aşamasında oldukları orta ergenlik döneminde aile, okul ve sosyal çevre tarafından çeşitli baskılara maruz kalabilmektedir. Genç (2016) tarafından yapılan araştırmada öğrencilerin ailelerinin kendilerine sunmuş oldukları desteğin boşa çıkacağı endişesi, çevre tarafından baskı altında olma durumu, ailelerinin ve öğretmenlerinin yüksek bir beklenti içerisinde olması, sınava yeteri kadar hazırlanamama veya sınav esnasında yeterince potansiyelini gösterememe vb. durumlar karşısında öğrencilerin olumsuz olarak etkilendiği ortaya konulmuştur. Hem ergenlik döneminin yaratmış olduğu değişimler hem de bireylerin kariyer gelişimleri için bir adım olan sınavların öğrenciye yarattığı stres, istediği üniversite ve bölümü kazanma ve meslek seçimi gibi çeşitli faktörler öğrenciyi çok fazla etkilemektedir. Bundan dolayı bu dönemde öğrenciyeye yol gösterici bireylerin (öğrenmenler, danışmanlar ve aileler vb.) varlığı büyük bir öneme sahiptir (Okutan & Göncü Akbaş,2019).

Ergenlik dönemindeki bireylerin psiko-sosyal gelişimlerine etki eden bir diğer faktör de kitle iletişim araçlarıdır. Günümüzde ilerleyen teknolojik gelişmeler ile birlikte genç nesil bilgilenme, eğlenme, sosyal bağlantılar kurma, kişisel destek ve tavsiye almak için teknolojinin sunmuş olduğu olanaklardan yararlanmaktadır (Mishna vd., 2012). Teknolojideki gelişmelerle birlikte sosyal ağların ortaya çıkması ve bu sosyal ağların popülerliğinin artması iletişim ve etkileşimde yeni bir sosyalleşme sürecine girilmiş olduğunu göstermektedir (Karagülle & Çaycı, 2014). Zaman ve mekân açısından dezavantaj oluşturabilecek durumların ortadan kalkmasını sağlayan sosyal ağlar, sosyalleşmenin önemli bir parçası olarak varlığını sürdürmektedir (Konuk & Güntaş, 2019). Sosyal ağlar aynı zamanda eğitim süreci kapsamında da kullanılabilen ve hem öğrencilerin hem de öğretmenlerin iletişim becerilerini güçlendirmekte, katılımı arttırmakta, akran bireylerin birbiri ile yardımlaşmasını sağlamakta ve işbirliği içerisinde bir öğrenmenin yürütülmesine ortam oluşturmaktadır (Toğay vd., 2013).

2.2. OSH Radyo (Onur Soğuk Hoca Radyo)

Üniversite sınavına hazırlanan öğrencilere edebiyat dersi anlatımının yapıldığı, rehberlik hizmetinin sunulduğu, gerçekleştirilen yayınlar ile öğrencilerin sosyal ve kültürel açıdan desteklendiği bir öğretmen ve öğrenci radyosu olan Onur Soğuk Hoca Radyo kısa adıyla Oshradio, Twitter üzerinden hashtag oshradio aracılığıyla iletişimin sağlandığı internet tabanlı bir radyodur. 2015 yılında yayın hayatına başlayan ve 2020 yılına kadar aktif bir şekilde devam eden, tamamen gönüllülük esasıyla iki eğitimci tarafından oluşturulan ve üniversite sınavına hazırlanan öğrencilere ilk başta rehberlik sağlamak amacıyla kurulan ancak daha sonra sınava yönelik edebiyat derslerinin anlatıldığı bir platform olarak varlığını sürdürmüştür (TedxTalks, 2017).

İlerleyen süreçlerde ders anlatımının yanı sıra çeşitli şiir, müzik, radyo kitap ve rehberlik yayınları yapılmıştır. Hem sınav sürecinde hem de sınav sonrasındaki süreçte haftanın belirli günleri düzenli olarak rehberlik alanında deneyimli bir uzmanın öğrencilere üniversite tercihlerini nasıl yapması gerektiği, dikkat edilmesi gerekenlerin anlatıldığı, öğrencilerin psikolojik açıdan desteklendiği ve yönlendirildiği çeşitli yayınlar gerçekleştirilmiştir. Tercih dönemlerinde gerek uzmanların katıldığı gerekse üniversite okuyan öğrencilerin yayınlara konuk olduğu ve kendi üniversitesini, bölümünü ve şehri tanıttığı tercih yapacak öğrencilere yol gösterdiği çeşitli yayınlar da gerçekleştirilmiştir. Bu yayınlar sayesinde üniversite tercihi yapacak öğrenciler Oshradio hashtag'i aracılığıyla tercih etmek istediği okul veya bölümden insanlarla birebir etkileşim kurarak onlardan gerek bilgi alma gerekse kazandıktan sonraki süreçte sosyal ilişkiler geliştirme ve sürdürme noktasında önemli bir etkiye sahip olmuştur.

Öğrencilerin radyo ders esnasında Oshradio hashtag'i aracılığı ile iletişim kurdukları ve buradaki etkileşimler sonucunda birbirlerini takip ettikleri kişiler ile bir radyo arkadaşlığı geliştirdiği bilinmektedir. Bu arkadaşlık ilişkileri sadece sanal ortamla sınırlı kalmamış şehir buluşmalarına, ev arkadaşlığına hatta romantik ilişkilere varan sosyal ve duygusal ilişkiler geliştirilmesinde rol oynamıştır.

Oshradio'da hem derslerin daha akılda kalıcı olması hem de öğrencilerin kültürel yönlerinin geliştirilmesi amacıyla yazar, şair ve sanatçıların konuk alındığı yayınlarda gerçekleştirilmiştir. Öğrenciler

konuklara sormak istedikleri soruları Oshradio hashtag'i ile yöneltmişler ve bu tür yayınlar ile hem öğrencilerin genel kültürüne katkı sağlanmış hem de sınav döneminin yaratmış olduğu olumsuz etkilerden uzaklaşılmasını ve öğrencinin motive olmasını sağlamıştır. Kültürel açıdan öğrenciyi besleyen yayınlardan bir diğeri de radyo kitap yayınlarıdır. Bu yayınlar hem dinleyiciler hem de radyo programını gerçekleştiren kişilerce interaktif bir şekilde gerçekleştirilmiştir. Belirlenen bir kitap hakkında değerlendirme yapma, yazarın bilinen ve bilinmeyen özellikleri hakkında sohbet etme şeklinde gerçekleşen yayınlar olmuştur. Oshradio'da öğrencilere ders sonrasında müzik yayınları da yapılmıştır. Belirli günlerde yapılan "3. Yeni" adındaki programlarda belirli bir tema belirlenerek o temanın üzerinden yayınlar gerçekleştirilmiş yine bu programlarda şiir dinletileri, müzik yayınları dinleyicilerin de konuk olarak katıldığı yayınlar gerçekleştirilmiştir.

Sınav sürecinden sonra öğrencilerin üniversiteye yerleşmesiyle birlikte üniversite öğrencilerine yönelik olarak "Yurttan Sesler" adında da bir program yapılmış ve öğrenciler üniversiteye yerleşmelerine rağmen yine de bu programları dinlemeye, Oshradio ile olan iletişimini, etkileşimini sürdürmeye devam etmiştir. Özetlemek gerekirse Oshradio üniversite sınavına hazırlanan öğrencilere yönelik eğitimsel, sosyal, kültürel ve psikolojik olmak üzere birçok işleve sahip olan, öğrencilerin radyoda etkin olduğu, katılımcı olarak katılıp programlarda yer aldığı, interaktif bir şekilde yayınların gerçekleştiği ve gönüllülük esasına dayalı, kar amacı gütmeyen bir oluşum olmuştur.

2.3.Gençlere Yönelik Sosyal Hizmet Uygulamaları: Okul Sosyal Hizmeti

Ülkemizde sosyal hizmet mesleğinin çalışma alanının dezavantajlı gruplar olduğu bilinmektedir ve bu kapsamda gününün büyük bir bölümünü okullarda geçiren çocuk ve ergenlerin dezavantajlı grup kapsamında yer aldığını söylemek mümkündür (Abay & Keleşoğlu, 2016). Her ne kadar ülkemizde resmi olarak uygulamaya geçmemiş olsa da bu dezavantajlı gruplara yönelik sosyal hizmet mesleğinin bir uygulama alanı olan "okul sosyal hizmeti" bulunmaktadır. Duman (2014)'a göre okul sosyal hizmeti, okul çağındaki bireylerin yüksek yararını esas alan, çocukların, gençlerin ve ailelerinin ekonomik, sosyal ve psikolojik gereksinimlerinin belirlenmesini sağlayan, bu ihtiyaçların giderilmesinde toplumun kaynaklarını harekete geçirerek gerekli işbirliği, koordinasyon ve ekip çalışması doğrultusunda yürüten, mesleki bilgi, yöntem ve etik ilkeler ışığında uygulamayı gerçekleştiren ve sosyal hizmet uzmanları tarafından yürütülen bir uygulama alanıdır.

Okul sosyal hizmet uzmanlarının rol ve sorumlulukları arasında dezavantajlı durumda olan öğrenci ve ailelere savunuculuk yapma, ailelerin endişelerinin giderilmesi için okul idaresi ile görüşmeler gerçekleştirmek, okul ve ev arasında iletişimin sürekliliğini sağlamak, ailelerin çocuklarının gereksinimleri hakkındaki farkındalıklarının artırılmasını sağlamak, öğrencilerin genel durumları ile ilgili öğretmenleri ile istişarelerde bulunmak ve gerekli durumlarda öğrenci ve ailelerin toplumun diğer kurumlarına yönlendirilmesi ve iyilik hallerinin güçlendirilmesi vb. bulunmaktadır (Dupper, 2003).

Okul sosyal hizmeti çocuk ve gençlerin stresli ve zorlu yaşam durumları karşısında bir sosyal destek sistemi olarak onları korumayı amaçlamaktadır (Karataş vd., 2014). Öğrenciler *bireysel*, *ailevi*, *sosyal*, *çevresel* ve *sistem kaynaklı* olmak üzere birçok problem ile karşılaşmaktadır (Aktan, 2018). Bu sorunlar kapsamında yoksulluk, aile içi sorunlar, şiddet, ihmal ve istismar, hastalık, engelli olma hali, suça yönelme (Özbesler & Duyan, 2009), akademik başarısızlık, okul terki, yeteneği oranında başarı gösterememe (Abay & Keleşoğlu, 2016), madde bağımlılığı, ergen hamileliği (Aktan, 2016) vb. yer almaktadır. Bu sorunlar göz önüne alındığında okul sosyal hizmeti uygulaması ev, okul ve toplum arasında önemli bir köprü görevi görmektedir (NASW, 2012). Okul sosyal hizmet uzmanları, çocuk ve gençlerin içerisinde bulunduğu gelişimsel dönemleri göz önünde bulundurarak bireyleri aile, okul ve sosyal çevresi içerisinde ele almaktadır (Duman, 2014) ve bu bakımdan okuldaki diğer meslek elemanlarından ayrılmaktadır (Ceyhan & Özbesler, 2021). Sosyal hizmet uzmanları sorunları ekolojik yaklaşım ve güçlendirme perspektifinden ele alarak öğrencinin lehine bir uygulama gerçekleştirmekte ve bu uygulamalarını okul sistemi içerisinde yer alan idareciler öğretmenler, rehberlik ve psikolojik danışman gibi meslek elemanları ile multidisipliner olarak gerçekleştirmektedir (Dağ, 2017). Öğrencinin akademik başarısını etkileyen sorunlarla mücadele edebilmek için multidisipliner çalışmalar, kurum ve kuruluşların ortak çalışmaları ve toplumsal katılım önemli bir yere sahiptir. Bu ortaklaşa çalışmaların bütüncül bir yaklaşım çerçevesinde

ele alınması, okul ve öğrencilerle bir araya getirilmesi gerekmektedir. *“Bu okul toplum işbirliği yaklaşımları, dünyada okul sosyal hizmetinin de başlangıcını oluşturmaktadır. Günümüzde ise, okul sosyal hizmetinin uygulandığı ülkelerde, ‘okul-bağlantılı hizmetler’ olarak adlandırılmakta ve okulların sosyal hizmet birimlerinde sağlanan hizmetlerden birisi olarak kabul edilmektedir.”* (Yeşilkayalı, 2017).

2.4.Sosyal Hizmet ve Dijitalleşme

Teknolojik gelişmeler insan ilişkileri başta olmak üzere tüm sosyal ilişkilerde, insan davranışlarında ve hizmet veren kurum ve kuruluşların yapısında değişimlere sebep olmuş ve sosyal bilimlerin tüm alanlarında olduğu gibi sosyal hizmet uygulamalarında da kaçınılmaz bir değişim ve dönüşüm gerçekleşmiştir (López Peláez & Marcuello-Servós, 2018; Yanardağ, 2020). Bu değişim ve dönüşüm insan yaşamının her alanında etkin olmuş ve sosyal hizmet mesleği bu gelişmelerden teorik ve pratikte etkilenmiştir (Birinci, 2023). Sosyal hizmet mesleğinin çalışma ortamları olan kamu kurumları, özel sektör, yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşlarının hizmet sunumlarında dijitalleşmeye yönelik hareketlilik başlamıştır (Akgümüş vd., 2021). Bu bakımdan sosyal hizmet uzmanlarının müracaatçılara sunmuş oldukları hizmetlerde bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanılması dijital sosyal hizmet alanını görünür kılmıştır (Başçillar vd., 2022). Kamu ve yerel kurum/kuruluşlar tarafından sunulan hizmetlerde “e-kurumlar” olarak ifade edilen “e-devlet” “e-vatandaş”, “e-imza” “e-hizmetler” gibi dijital ortamlar aracılığıyla hizmet sunulmaya başlanmıştır (Akgümüş vd., 2021).

Sosyal hizmet mesleğinin toplumda dezavantajlı (engelli, yaşlı, kadın, çocuk ve genç vb.) olarak nitelendirilen kesimlere yönelik hizmet sunumunda bulunduğu bilinmektedir. Bu nedenle sosyal hizmet uzmanları toplumdaki dezavantajlı grupların karşılaştıkları pek çok sosyal soruna yönelik çalışmalar yürütmekte ve bireylerin sosyal işlevselliklerinin artırılması, topluma kazandırılması için çeşitli inovasyon yöntemleri kullanmaktadır. Sürekli olarak değişen ve gelişen bir yapıda sosyal hizmet mesleğinin geleneksel yöntemler ile çalışması mümkün değildir ve bu nedenle de hizmet sunumunda inovatif yöntemlerin kullanılması kaçınılmaz olmuştur (Erol vd., 2021). Fidan (2020)’a göre geleneksel yöntemlerin gelişen teknoloji karşısında yetersiz olması, sosyal hizmet mesleğinin hizmet sunumunda dijital sosyal inovasyona gereksinimi görünür kılmıştır. Dijital sosyal inovasyonun kısa sürede birçok kişiye ulaşma ve daha az maliyetli olmasından dolayı avantajlı bir yapısının olduğu belirtilmiştir. Burada önemli olan nokta çalışılacak hedef kitlenin ve problemin net bir şekilde belirlenerek projelendirilmesidir. Bu kapsamda dijital araçlarla dezavantajlı birçok kişiye ulaşılarak karşılaştıkları sorunların bu yöntem vasıtasıyla çözümüne katkı sunulabilir.

Sosyal hizmet uzmanlarının teknolojinin sunmuş olduğu imkânları kullanması müracaatçılarının gereksinimlerini daha hızlı bir şekilde karşılamasını sağlamaktadır (Simpson, 2017). Bu kapsamda e-sosyal hizmet uygulamalarının birey, grup ve toplumların ihtiyaçlarının karşılanmasında müdahale stratejilerinin oluşturulması, sorun ve ihtiyaç kapsamında projelerin planlanması ve yürütülmesi, kamu politikaları oluşturulmasında rol oynadığı belirtilmektedir (López Peláez vd., 2018). Bu nedenle dijital teknolojilerin sosyal hizmet uygulaması ile harmanlanması, mesleki uygulamalara gerekli desteğin verilmesi, teknoloji kullanımına yönelik standartların belirlenerek kalıcı bir yapı haline getirilmesine ihtiyaç vardır (F. Yıldırım vd., 2020). Bu bağlamda çalışmada ele alınan Oshradio platformunun dijital bir okul sosyal hizmet araçlarından biri olabileceği her ne kadar radyo programı olarak tasarlanmış bir uygulama olsa da okul sosyal hizmeti uygulamasını destekleyici bir araç olduğu düşünülmektedir. Oshradio’nun hedef kitlesi üniversite sınavına hazırlanan ve ergenlik çağındaki gençlerdir. Bu gençlerin ortak olduğu nokta sınava hazırlık sürecinde yaşamış oldukları kaygı, stres, aile baskısı, toplum baskısı ve ergenlik döneminin de getirmiş olduğu problemlerdir. Bu nedenle sınava hazırlanan gençlere yönelik psiko-sosyal açıdan tüm gereksinimlerinin karşılanabileceği, kolay ulaşım sağlayabilecekleri ve ücretsiz olarak yararlanabilecekleri bir yapının olması büyük bir öneme sahiptir.

3.Yöntem

Araştırma, üniversite sınavına hazırlık sürecinde Twitter sosyal ağı aracılığıyla Oshradio platformu ile tanışan ve sınav sürecini bu oluşumun sunmuş olduğu destek ile geçiren bireylerin ve bu radyonun

kurucu öğretmenlerinin deneyimlerinin ortaya konulması amacıyla gerçekleştirilmiştir. Bu amaç kapsamında araştırmada sosyal olguları, insan davranışları ve bu davranışların sebeplerinin neler olduğunu derin bir şekilde ve ayrıntılı olarak anlamayı amaçlayan (Güler vd., 2015), insanların bir duruma yönelik algılarının, tecrübelerinin ve tutumlarının kapsamlı bir şekilde incelenmesini sağlayan nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Araştırmada belirli bir konu hakkında ayrıntılı ve derinlemesine bir anlayışa sahip olmadığımız olgulara odaklanmasından (A. Yıldırım & Şimşek, 2021) dolayı olgu bilim (fenomenoloji) deseni seçilmiştir. Fenomenolojik çalışma birkaç kişinin bir olgu ile alakalı yaşadıkları tecrübelerin ortak anlamını ortaya çıkarmaktadır (Creswell, 2021:287).

Bu çerçevede araştırmmanın alt amaçları;

- Üniversite sınavına hazırlanan ve aynı zamanda Oshrado dinleyicisi olan öğrencilerin radyo ile nasıl tanıştıkları,
- Öğrencilerin iletişimlerini nasıl kurdukları ve ilişkilerindeki sürdürülebilirliklerinin ele alınması,
- Oshradonun sınav sürecinde ve sonrasında öğrencileri psiko-sosyal açıdan nasıl desteklediğinin ortaya konulmasıdır.

3.1. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubu nitel araştırma örnekleme yöntemlerinden biri olan kartopu (zincir ağ) örneklem ile belirlenmiştir. Kartopu veya zincir ağ örnekleme yöntemi, araştırmacı tarafından araştırmaya başlamadan önce araştırmaya uygun olabilecek özelliklere sahip olan kişiler ile görüşmeler yapılarak diğer kişilere ulaşılması noktasında gerekli tavsiyelerin alınması (Sönmez & Alacapınar, 2019) ve konu ile ilgili derin bir bilgi sahibi olan bireyler ile görüşme yapıldıktan sonra aynı özelliklere sahip olan başka bireylerinde olduğunun öğrenilmesi ile çalışma grubunun kartopu şeklinde büyümesidir (Ekiz, 2020). Süreç ilerledikçe ulaşılan isimler bir kartopu haline gelip büyüyerek devam edecek, belirli zaman sonra belirli isimler hep öne çıkacak ve görüşme yapılması gereken kişi sayısı azalmaya başlayacaktır (A. Yıldırım & Şimşek, 2021). Kartopu örneklem yönteminde amaç “kişiden kişiye, kişiden de olaylara ulaşarak durumların tanımlanmasıyla bilgilerin zenginleştirilmesidir” (Creswell, 2021).

Bu kapsamda çalışma grubumuz iki başlıkta ele alınmıştır. İlk olarak üniversite sınavına hazırlık sürecinde Twitter vasıtasıyla Oshrado ile tanışan ve ilişkilerini devam ettiren bireylerden gönüllü olarak araştırmaya katılmayı kabul eden 21 kadın 7 erkek olmak üzere toplamda 28 kişi ile görüşme gerçekleştirilmiştir (Bkz. Tablo 1). İkinci olarak Oshrado'nun kurucu öğretmenleri olan 2 eğitimci ile görüşmeler yapılmıştır. Araştırmada toplamda 30 kişi ile görüşmeler sağlanmış olup bu görüşmeler katılımcıların bilgilerinin gizliliği sağlanarak Zoom programı üzerinden gerçekleştirilmiştir.

Tablo 1. Katılımcılara İlişkin Demografik Bilgiler

Yaş	Cinsiyet	Öğrenim Durumu	Bölüm
25	K	Yüksek Lisans	Hukuk
26	K	Üniversite mezunu	Sosyal Hizmet
25	K	Üniversite mezunu	İngilizce Öğretmenliği
25	K	Üniversite mezunu	Hukuk
25	K	Üniversite mezunu	İngilizce Öğretmenliği
26	E	Üniversite mezunu	Yönetim Bilişim Sistemleri
25	E	Üniversite mezunu	Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi
24	K	Üniversite mezunu	Büro Yönetimi ve Yönetici Asistanlığı
27	E	Üniversite mezunu	Hukuk
25	K	Üniversite mezunu	Türkçe Öğretmenliği
25	K	Yüksek Lisans	Çocuk Gelişimi
26	E	Üniversite mezunu	Hukuk
25	E	Üniversite mezunu	Mimarlık
26	K	Üniversite mezunu	Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık
26	E	Üniversite öğrencisi	Ekonomi
26	K	Yüksek Lisans	Sosyoloji

26	K	Üniversite mezunu	Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri
23	K	Üniversite mezunu	Türkçe Öğretmenliği
25	K	Üniversite mezunu	Tıp
26	K	Üniversite mezunu	İşletme
26	E	Üniversite mezunu	Sinema ve Televizyon
25	K	Üniversite mezunu	Gastronomi ve Mutfak Sanatları
26	K	Üniversite mezunu	Türkçe Öğretmenliği
26	K	Üniversite mezunu	Coğrafya
26	K	Üniversite mezunu	Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık
26	K	Üniversite mezunu	Türkçe Öğretmenliği
25	K	Üniversite mezunu	Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri
26	K	Üniversite mezunu	Sosyoloji
Kurucu Öğretmenlere İlişkin Demografik Bilgiler			
42	E	Üniversite mezunu	Edebiyat ve Türkçe Öğretmeni
30	E	Üniversite mezunu	Sınıf Öğretmeni/ Rehberlik ve Psikolojik Danışman

3.2. Veri Toplama Araçları

Araştırmada nitel araştırma tekniklerinden biri olan görüşme türlerinden yarı yapılandırılmış görüşme seçilmiş ve verilerin toplanmasında iki grup için ayrı olmak üzere yarı yapılandırılmış görüşme formu oluşturulmuştur. Oshradio dinleyicisi olan öğrencilere toplamda 13 soru, kurucu öğretmenler için 7 soru hazırlanmıştır. İlk soru katılımcıların demografik bilgilerini içeren bir soru olmakla birlikte diğer sorular Oshradio hakkında katılımcıların bu platformdaki deneyimlerine yönelik sorular olmuştur. Tüm katılımcılarla online ortamda Zoom programı üzerinden, ortalama 30-35 dakika görüşme sağlanmış ve yapılan görüşmeler katılımcıların onayı dahilince kayıt altına alınmıştır.

3.3. Verilerin Analizi

Araştırmada veri analizi yöntemlerinden biri olan içerik analizi kullanılmıştır. İçerik analizi, elde edilen verilerin belirli kapsam ve temalar çerçevesinde toplanması ve gerekli düzenlemelerin yapılmasını kapsamaktadır (Gürbüz & Şahin, 2018). Araştırmada katılımcıların onayı alınarak kayıt altına alınan ses kayıtları araştırmacı tarafından deşifre edilmiş ve MAXQDA 2020 programı ile kodlamalar yapılmış ve kodlamalar yapıldıktan sonra temalar belirlenmiştir.

4. Bulgular

Araştırmada hem Oshradio dinleyicileri hem de Oshradio kurucu öğretmenleri ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda elde edilen tema ve alt temalar Tablo 2 ve 3'te şu şekilde ele alınmıştır:

Tablo 2. Oshradio dinleyicileri ile yapılan görüşmelerden elde edilen tema ve alt temalar

Temalar	Alt Temalar
Nasıl Tanıştılar?	
Oshradio aracılığıyla edinilen arkadaşlık ilişkilerinin devamlılığı	Radyo arkadaşlığı Sosyal ağ geliştirmeye destek sağlama Romantik ve duygusal ilişkilerin gelişimi Ev arkadaşlığı ilişkisinin gelişimi Dayanışma
Oshradio, öğrencileri psiko-sosyal olarak nasıl destekledi?	Rehberlik, bilgilendirme ve destek işlevi Stres ve baskıdan uzaklaşma, motivasyon sağlama Genel kültür gelişimine destek
Model Olarak Neler Yapılabilir?	

Tablo 3. Oshrado kurucuları ile yapılan görüşmelerden elde edilen tema ve alt temalar

Temalar	Alt Temalar
Radyo'dan ders anlatma fikrinin ortaya çıkışı	
Oshrado sürecinin nasıl devam ettiği ve öğrenci çıktıkları	Rehberlik/ tercih yayınları İlişkileri sanaldan reele aktarma Motivasyon yayınları Dezavantajlı gruplara hitap Etkileşimli bir yapıda ilerleme
Oshrado'nun yayın hayatının sonlanmasının gerekçesi	

4.1. Oshrado Dinleyicileri ile Yapılan Görüşmelerden Elde Edilen Bulgular

Nasıl Tanıştılar?

Araştırmaya katılanlar arasından bir kişinin Oshrado ile tanışmasının aile üyelerinden biri(abla) aracılığıyla olduğunu, ablasının oshrado'dan bahsetmesi ve ona anlatması ile dinlemeye başladığı belirtilmiştir.

Katılımcı 2 (E-25): “...aslında ben ablam aracılığıyla tanıştım. Benden bir yaş büyük bir ablam var. O üniversite sınavlarına haliyle benden bir yıl önce hazırlanmaya başladı. Tabi o edebiyat alanında Hukuk Fakültesi istediği için, edebiyat önemli bir aşamayı oluşturuyordu. Oshrado'yu Twitter üzerinden kendisi keşfetmiş ve ben de kendisi aracılığıyla deneyimleme imkanı buldum o şekilde tanıştık radyoyla...”

Liseden mezun olduktan sonra kendisini buhran dönemi içerisinde olduğunu ifade eden bir katılımcı, gelişim döneminin de etkisi ile sosyal medyayı aktif olarak kullandığı bir süreçte karşısına tesadüfi bir şekilde Oshrado'nun çıktığını ve böylelikle radyoyu dinlemeye başladığını ifade etmiştir.

Katılımcı 10 (E-26): “...ilk sene mezuna kalmıştım o zamanlar buhran dönemi içerisindeyken ne yapmalıyım ne yapmalıyım derken sosyal medyada dolaşırken tamamen tesadüf bir şekilde karşıma çıktı Onur hoca ve ekibi. Bir dinledik, iki dinledik, üç dinledik derken bir baktık içinden çıkılmaz bir hal aldı sürekli oradayız...Ben lisede öğrenmediğim bilgilerin hepsini gönül rahatlığı ile söyleyebilirim ki Onur hoca ve Oshrado'dan öğrendim...eğlenceliydi hem eğitim alıyorduk hem öğreniyorduk hem de inanılmaz bir ortamımız vardı.”

Liseden mezun olduktan sonra yeniden üniversite sınavına hazırlanan bir başka katılımcı da sosyal medya (Twitter)'yı aktif kullanması sonucu Oshrado'nun kurucusu olan öğretmenin ders notları paylaşması ile Oshrado'dan haberdar olduğunu ve ders anlatımının yapıldığını öğrendikten sonra kendisinin böyle bir oluşuma ihtiyacı olduğunu düşünmesi ile radyo dinlemeye başladığını söylemiştir.

Katılımcı 12 (K-26): “Radyo ile 2015 yılında tanışmıştım üniversiteye hazırlık sürecinde, Twitter'ı aktif olarak kullandığım için o süreçte Onur hocaya denk gelmiştim edebiyat paylaşımları sayesinde sonrasında böyle bir oluşumun olduğunu gördüm.... benim de hazırlık süreci için böyle bir şeye ihtiyacım vardı. Çünkü mezuna kalmıştım dershaneye de çok ilerlemeyi istemiyordum hani eksiklerimin farkında olduğum için bir de bizim neslin biliyorsun birazcık böyle teknoloji merakı oldukça fazla olduğundan bize uygun bir platform olduğunu düşünmüştüm. Nitekim öyle de oldu işte o şekilde tanışmam gerçekleşti.”

Oshrado Aracılığıyla Edinilen Arkadaşlık İlişkilerinin Devamlılığı

Radyo Arkadaşlığı

Liseden mezun olduktan sonra yeniden sınava hazırlık süreci içerisine giren ve bu dönemin yaratmış olduğu olumsuz duyguların Oshrado'dan edinilen arkadaşlık ilişkileri ile daha dayanılabilir hale geldiği görülmektedir.

Katılımcı 16 (E-26): “mezun senemdeydim ve doğal olarak mezun senesinde olan bir öğrenci içine kapanık, stresli bir dönemde. Bu dönem içerisinde sosyal aktivitesi bol olan, arkadaşlık ilişkileri gülmesi kahkahası bol olan bir aktiviteydi. Birçok arkadaşlık edinildi. En yakın arkadaşlarım aslında radyodan oldu... Hala bir şey olduğu zaman o sosyal ağda olan insanlar gelip bir şekilde ulaşıyor, iletişim hali devam ediyor.”

Oshrado aracılığıyla kurulan arkadaşlık ilişkilerinde bireylerin aralarında şehir mesafelerinin olması dezavantajlı bir durum olarak belirtilmiş ancak buna rağmen yine de arkadaşlık ilişkilerinin devam ettiği hatta bireylerin yaşamlarında yeni bir döneme geçiş noktasında birbirlerini davet edebilecek kadar yakın ilişkiler geliştirilmiş olduğu anlaşılmaktadır.

Katılımcı 15 (K-26): “...yani biz B ile yılda bir maksimum iki kere görüşebilen iki arkadaşız yani öyle sık sık görüşebilme lüksümüzde yok. Bence radyodan arkadaş olan herkesin yaşadığı dezavantajlı durum bu. Bu arada bunu sadece ben yaşamadım. Radyo'daki herkes çok yakın arkadaşlar edindi. Ben görüyorum artık mesela evlilik çağına geldik. Herkes mutlaka radyodan tanıştığı bir arkadaşını mutlaka düğününe çağırıyor. Bu çok güzel bir şey hepimiz sosyal medyadan hala takipleşiyoruz.”

Oshrado dinleyicilerinin ilişkilerinin sürdürülebilir olmasında sınava hazırlanma sürecinde öğrencilerin bir sosyal destek mekanizması olarak arkadaşlık ilişkilerinden destek almış oldukları ve ortak bir paydada buluşmaları ile bu ilişkilerin sanal ortamdaki reel ortama aktarılması noktasında önemli bir yere sahip olduğu görülmektedir.

Katılımcı 19 (E-26): “...o süreçte gündelik yaşamımızda sınava dair o kaygıları paylaştığımız süreçte yaşamımızdaki başka şeyleri de paylaşabiliyoruz. Başka şeyleri paylaştığımızda aldığımız reaksiyonlar bu bir destek olabilir, karşı tarafın seni anladığı hissi olabilir, insanı değerli kılan şeyler ve bugün aslında o değerlilik hali o arkadaş ilişkisini sanal bir boyuttan daha reel bir boyuta taşıma imkânı oluşturuyor...esasen yine aynı noktaya varıyoruz ortaklıklar ve o paylaşımındaki hissiyat, değerlilik o sanal ilişkiyi bir tık daha reel boyuta taşımayı sağlayan bir şey bence.”

Sosyal Ağ Geliştirmeye Destek Sağlama

Oshrado'nun sadece üniversite sınavına hazırlık sürecinde değil aynı zamanda öğrencilerin üniversiteyi kazandıktan sonraki aşamada da etkisinin olduğu, farklı şehirlere üniversite okumaya giden ve kendi buldukları şehirlere gelen Oshrado dinleyicisi olan arkadaşları ile ilişkilerini sürdürdükleri, yeni bir şehrin insanda yaratmış olduğu korku ve kaygıyı giderdiği onları rahatlattığı görülmektedir. Buna ek olarak bireylere sosyal ağ desteği sağlamış olduğuna ulaşılmaktadır.

Katılımcı 2 (E-25): “Üniversitedeyken de bir network ağı vardı Oshrado'da. Üniversite sınav sonuçları açıklandığı zaman radyoda daha önce tanışanlar, aynı şehre denk gelenler oldu. Aynı şehirde üniversite okuyanlar vardı. O gelenlere ev sahipliği yapanlar oldu. Benim başıma denk gelmişti öyle bir şey. Ben X şehrine gittiğim zaman radyodan bir arkadaş vardı. Üniversite de aynı zamanda bilmediğimiz bir şehre gittiğimiz için ilk etapta bilmiyorsun, soracak kimsen de olmuyor ama o açıdan benim bir artım olmuştu. Çok rahat bir şekilde tanıştığımız için radyodan sorabiliyorsun o açıdan da bana çok olumlu katkı sağladı diyebilirim... o network ağı mesela şu an benim hala görüştüğüm, radyoda tanıdığım ve ondan sonra da görüştüğüm arkadaşlarım var. Radyo şu an devam etmiyor tamam ama orada tanıştığımız o arkadaşlarımız, orada oluşturulan network ağı şu an devam ediyor.”

Bir başka katılımcı farklı bir ülkeye okumaya gittiğinde Oshradio dinleyicisi olan başka bir arkadaşının kendisi ile iletişime geçtiğini, görüşmelerini ve kendisinin bilmediği bir ülkede yalnız hissetmediği ve bu sayede farklı bir ülkede dahi olsa kendisinin rahat hissettiğini belirtmiştir.

Katılımcı 17 (K-23): “...üniversiteye ilk Kıbrıs'a gittiğimde ben tweet atmıştım kazandığım yeri ve oradan C adlı arkadaşım bana mesaj atmıştı o şekilde görüşmüştük. Böyle yani bu inanılmaz bir şey mesela. Aslında hiç bilmediğin bir yerde bildiğin biri var. Ortak noktanız ne Oshradio...orada kendimi çok daha rahat hissetmemi sağlamıştı. Bu çok büyük bir şey bence arasan bulamazsın yani bunu. Şanslıyım o konuda onun dışında çok arkadaşım yok ama sosyal medyadan hala daha iletişimimizi yürüttüğümüz birkaç kişi var hala.”

Oshradio dinleyicilerinin üniversiteye hazırlık sürecinde farklı bölümleri hedefledikleri, sayısal, sözel, eşit ağırlık ve dil alanı gibi çeşitli bölümlerden bireyleri içermesi bakımından bu kişilerin meslek hayatına geçtiklerinde de bireyler için farklı alanlardan farklı şehirlerden insanları tanımış olmalarıyla kendileri için bir sosyal ağın oluştuğu söylenebilmektedir.

Katılımcı 18 (K-26): “...iletişim kurduğum sosyal medya üzerinden hala konuşmaya devam ettiğim yani aklıma bir şey gelse örnek veriyorum hukuki bir mesele var bir hukukçumuz var. Bir rahatsızlığımız varsa tıp okuyan bir arkadaşımız var. Ne bileyim bir araştırma yapacağız kitleye ihtiyacımız var. Kitlelere ulaştırabilecek bizi çeşitli, her şehirden her üniversiteden arkadaşına sahibiz aslında yani öyle bir süreç olduğunu söyleyebilirim.”

Romantik-Duygusal İlişkilerin Gelişimi

Ergenlik döneminin gelişim özellikleri göz önüne alındığında bireylerin bu dönemlerde yakın romantik ilişkiler geliştirebildikleri ve bu süreçlerin bireylerin yaşamında doğal bir unsur olduğu bilinmektedir. Oshradio aracılığıyla da bireylerin edindikleri arkadaşlık ilişkilerinin ilerleyen dönemlerde duygusal ilişkilere evrilmiş olduğu ulaşılan bulgular arasındadır.

Katılımcı 3 (E-26): “Benim radyo üzerinden, E adında bir kız arkadaşım var şu an. Radyo sayesinde tanıştım. Yani aslında şöyle ilişkiye dökülen arkadaşlıklar oldu bunlar zamanla. Çünkü üniversite sınavına giriyorsunuz, kazanıyorsunuz. En son bir bakıyorsunuz yanınızda radyodan aynı yolda yürüdüğünüz bir kişi var ve bir hayat kurmak istiyorsunuz. Benim hani ciddi olarak radyonun genel hayatımda da böyle bir etkisi oldu. Benim hani hayatımı çizen şeylerden biriydi aslında.”

Katılımcılardan birinin duygusal partneri ile tanışabilmesi için herhangi bir ortak noktanın (şehir vb.) olmadığı ve bu ortak noktanın Oshradio ile oluştuğu ve bu sayede ilişkilerinin geliştiği görülmektedir.

Katılımcı 20 (K-26): “...erkek arkadaşım ile tanışamazdım tabii ki yani hiç denk geleceğimizi düşünmüyorum radyo olmasaydı eğer. Çünkü başka ortak hiçbir şey yoktu. İşte şehir, üniversite hiçbir şey yoktu.”

Ev Arkadaşlığı İlişkisinin Gelişimi

Oshradio'yu üniversiteye hazırlık aşamasında dinleyen bireylerin üniversiteyi kazandıktan sonraki süreçte yine Oshradio dinleyicisi olan kişilerle üniversitede ev arkadaşlığına varan boyutta ilişkilerin geliştiği ve devam ettiği ifade edilmiştir.

Katılımcı 6 (K-25): “...daha sonrasında farklı illerden Türkiye'nin 81 ilinin her şehrinde insanlarla tanışma fırsatım oldu. Üniversite arkadaşlarımla da radyo aracılığıyla tanıştım. Ev arkadaşım oldu daha sonra onunla da radyo aracılığıyla tanıştım. Yani radyo sadece benim için liseden üniversiteye geçiş değil hayatımın ahenk taşlarını oluşturan bir yapı oldu öyle söyleyebilirim.”

Oshradioyu farklı zamanlarda dinleyen öğrencilerin farklı dönemde radyoyu dinlemiş olmasına rağmen öğrencileri bir araya getirdiği, üniversitede ev arkadaşlığı ilişkisi geliştirebilmelerine ortam sağladığı görülmektedir.

Katılımcı 25 (K-25): "...benim üniversite okuduğum Z şehrinde bir sene boyunca aynı evi paylaştığım arkadaşım da Oshrado'dan o da mesela bizden önceki dönemde radyo dinleyicisiymiş. Onunla bir sene aynı evi paylaştık. Onu da radyo sayesinde tanıdım."

Dayanışma

Oshrado öğrencilerinin aradan yıllar geçmesine rağmen ülkemizde yaşanan 6 Şubat depremi sonrasında etkilenen bölgede yer alan arkadaşlarına destek olmak amacıyla bir araya gelerek grup kurdukları ve bu grup ile yardımların ulaşması noktasında birlik içerisinde hareket ederek depremden etkilenen bölgedeki arkadaşlarına destek olma noktasında önemli bir işlev gösterdiği söylenebilmektedir.

Katılımcı 9 (K-26): "Bizim orada oluşturduğumuz bir kemik kadro ve beraberinde ismen ve sima olarak tanıdığımız bildiğimiz insanlar vardı. Deprem zamanının ertesi günü Whatsap grubu kuruldu radyodaki arkadaşlarla yaklaşık 100 kişi falan herkes bağlı bulunduğu ve yapabileceği şeyleri yazdı...benim radyodaki arkadaşım taleplerini, beklentilerini, ihtiyacı olan durumları işte farklı şeyleri daha rahat bize aktardılar ve biz onlara o süreçte destek olabildik. Hani baktığımızda edebiyat radyosu ama orada gelişen insan ilişkileri beraberinde ne yazık ki ülkemizde hepimizin de deneyimlediği acı bir durumu, travmatize bir durumu tekrar biz seneler sonra 2016 neresi 2023 neresi bir araya gelip hemen ortak paydadaki insanlarla buluşup buraya kanalize edebildik bu enerjiyi...deprem zamanında dayanışma, insanların birbirine yardım etmeye çalışması ve bunun radyo çevresinden oluşması...bu yaşayarak deneyimleyebileceğim bir örnekti benim, bunu da eklemek isterim."

Oshrado, Öğrencileri Psiko-Sosyal Olarak Nasıl Destekledi?

Rehberlik, Bilgilendirme ve Destek İşlevi

Oshrado kurucu hocaları tarafından öğrencilerin sınava hazırlık sürecindeki psikolojik durumlarının ön planda tutulduğu, okul ve aile faktörlerinin dışında öğrenciye değer veren, onu bir birey olarak değerlendiren bu süreci psiko-sosyal olarak daha sağlıklı atlatabilmelerini ön planda tutmuş oldukları görülmektedir.

Katılımcı 28 (K-25): "...yani dediğim gibi bu dönemde duygular çok ihmal ediliyor aslında ama Muhammet Hoca olsun Onur hoca olsun hani sınavı elbet bir şekilde kazanırsınız. Herkes bir şekilde istediği bölümü kazanıyor ama siz bu süreci psikolojik olarak sağlam atlatın. Siz kendinizi ihmal etmeyin, kendinizi önemseyin derlerdi. Bence evde olsun, okulda olsun bunları duymaya ihtiyacı olan çok arkadaşım vardır elbet. Bu dönemde ve bu radyoda bence bizi buluşturan en önemli şeylerde bunlardı diye düşünüyorum. Gerçekten anlaşılabilir, anlayabilir..."

Oshrado'nun öğrenciler için sadece üniversite sınavına hazırlık aşamasında değil aynı zamanda üniversite tercih dönemlerinde de öğrencilerin tercih yapmak istedikleri bölümler, üniversiteler hakkında da çeşitli yayınlar ile bilgilendirme, yol gösterme ve öğrenciye tercih yapma noktasında katkı sağlamış olduğu görülmektedir.

Katılımcı 1 (K-25): "Mezunlardan ya da o mesleğin içinde olan biri bağlantı yayına Onur Hoca sorular soruyordu 'mesleğin getirisi ne?', 'hangi alandan alıyor?', 'iş alanları nerelerde?' keza biri bağlanmasa bile radyoya şöyle bir nokta vardı. Bir Twitter hashtag'i altında buluşabiliyorduk. Herkes mezun olduğu bölümü ya da okuduğu bölümü yazıyordu ya da o bölümü kazanmış bir öğrenci o bölümü okumuş birinden yardım alarak ilerleyebiliyordu ya da tercih döneminde yine aynı şekilde o bölümü eğer istiyorsa avantajı ne dezavantajı ne getirisi götürüsü...bunu okuyan birinden alabiliyordu bu da bizim için çok iyi bir artıydı."

Oshrado'da sınav sürecinde öğrencilere yönelik haftanın belirli günleri rehberlik yayınları da gerçekleştirilmiştir. Bu bakımdan Oshrado'nun öğrencilere yol gösterici bir yönünün olduğu söylenebilmektedir.

Katılımcı 5 (K-25): “...rehberlik desteğini de çok gördüm Salim hocadan, Salim Ünsal ile birlikte. Tercih zamanında, sınav hazırlık zamanında ‘Ofansif Rehberlik’ adı altında rehberlik yayınları da vardı. Onlarda öğrencilere çok katkı sağlıyordu bence”

Stres ve Baskıdan Uzaklaşma, Motivasyon Sağlama

Oshrado’da öğrencilerin ders çalıştıktan sonra kafalarını dağıtabilecekleri, sınavın o yaratmış olduğu baskıdan kurtulabilecekleri, bir nebze olsa tüm dış koşullardan kendilerini soyutlayıp gece yayınları ile ortak paylaşımlarda bulunabilecekleri, biriken duygularını dışa vurabilecekleri öğrenciye hitap eden çeşitli yayınlar da gerçekleştirilmiştir.

Katılımcı 8 (E-27): “...klasik bir cümle vardı. ‘Bir kitap okudum hayatım değişti’ gibi onu radyoya uyarlamışlardı. ‘Bir radyo tanıdım hayatım değişti’ diye. Ben dâhil ruhuna dokunan bir platform, bir oluşum olduğu için çok büyük etkisi oldu insanlara, dediğim gibi depresyonda yahut aile baskısında olan insanlar oraya kaçıp oraya sığınıp kendinden olan insanlarla birlikte olunca dertlerini çözdü. Yahut işte bazen duyguları bizi yaşayamıyoruz. Duygunun en derinine inilip işte çeşitli gece müzikleri olsun gece açılan yayınlar olsun duygunun en derinde yaşayıp onu gerçekleştirip tamam ben bu duyguyu yaşadım artık önüme bakabilirim diyen birçok arkadaş oldu yani.”

Sınava hazırlık aşamasında olan öğrencilerin bu dönemlerinde gerek aile baskısı, sınav baskısı veya çeşitli sorumluluklara sahip olması gibi nedenlerden dolayı sosyalleşme, arkadaşları ve sevdikleri ile vakit geçirme noktasında bir dezavantajlı konuma sahip oldukları bilinmektedir. Bu kapsamda Oshrado’nun akran yaşlarda bireyleri içermesi bakımından öğrenciye online ortamdan da olsa bir sosyalleşme alanı oluşturduğu ve buradaki akranları ile gerek sınav konusunda birbirini destekleme gerek ders sonrası kendileri için bir rahatlatıcı ortamın oluşturulması noktasında da katkısının olduğuna ulaşılabilmektedir.

Katılımcı 12 (K-26): “...burada akran iletişimi bir eğitimci olarak benim artık söyleyebileceğim bir şey. Sınav stresi çok önemli bir yer tutuyor dönemin kendini has özellikleri var ergenliğin, aileden çevreden soyutlanma işte biraz anlaşılmazlık hissi gibi burada işte akranların devreye girmesi çok önemli bir yer tutuyor senin dilinden konuşan insanların olması o yüzden büyük bir şans diyebilirim. Çünkü eve kapanmışsın çalışmaktan başka aslında yapabileceğin hiçbir şey yokken senin için sosyal bir ağ oluşturuluyor aynı zamanda ders de çalışabiliyorsunuz. Çünkü sosyal ağda gezerken oluşan bir de vicdan azabı da var hepimizin üstünde hani zaman geçiriyoruz biz bu şekilde ama bu işte vicdan yükünü birazcık atıyor gibiydi sanki hepimizden.”

Genel Kültür Gelişimine Destek

Oshrado aynı zamanda radyoya çeşitli yazar, şair ve sanatçıları konuk alarak öğrencilerin sınav döneminde genel kültür yönünün de gelişmesine katkı sağlamıştır.

Katılımcı 27 (K-26): “...akademik olarak çok yardımcı oldu bize olmasaydı da biz kültürel olarak çok geliştik. Yani ben Nazlı Eray’ı tanıdım. Buket Uzuner’i orada tanıdım. Sevdiğim şairlerin yani Turgut Uyar’ın oğlu geldi dediğim gibi bunlar bizim için çok büyük şeyler o yüzden ben çok severek dinliyordum çünkü birebir artık o insanlarla muhatap olabiliyordunuz yani çok iyiydi bizim açımızdan kültürel olarak ben çok donanımlı buluyordum açıkçası bizim radyoyu.”

Yeni Bir Model Olarak Neler Yapılabilir?

Yeni bir model önerisi olarak bir katılımcı kendi alanının yabancı dil olması üzerine bu radyo formatını kendi alanına uyarlayabileceği şekilde yayınlar gerçekleştirme önerisini sunmuştur.

Katılımcı 5 (K-25): “...mesela tekrar böyle bir platform oluşturulabilse kendi alanım İngilizce üzerine de yapmayı isterdim. İşte insanlarla speaking, listen olarak çalışmalar yapmayı, insanların etkileşim göstererek katılabildiği şeyler yapmayı isterdim yine farklı dünya genelindeki yazarlarla sanatçılarla röportajlar yapabildiğimiz falan bence güzel olabilirdi. Onun dışında da ben Oshrado’nun olduğu halinden çok memnundum.”

Bir katılımcı kendi alanında uzmanlaşmış bireylerin konuk olarak katıldıkları ve deneyimlerini paylaşabilecekleri yayınların yapılması önerisinde bulunmuştur.

Katılımcı 24 (K-26): “...artık uzmanlaşmış olduğu için arkadaşlarımız belli konularda onların katıldığı mesela senin katıldığın işte alanını anlattığın, yüksek lisans sürecini anlattığın, benim KPSS sürecimi anlattığım yayınlar keşke olsa çok güzel olur yani.”

Bir başka katılımcı tarafından radyo formatının daha profesyonel hale getirilmesi ve sadece tek bir ders üzerine değil bu formata uygun olabilecek başka derslerin de bu platform aracılığıyla öğrencilere ulaştırılmasını önermiştir.

Katılımcı 10 (E-26): “Yani benim tek önerim şu olabilir. Aslında çok erişilebilir bir platform olduğu için orada çok zorluğu yoktu ama sadece bunu edebiyat özelinde değil de birden fazla ders üzerinde yapılması daha çok kişiye, daha çok kitlelere hitap edebilirdi. Ama işte ne kadar mümkün olabilirdi ki matematiktik ve fizik üzerinde bir konuyu radyodan nasıl anlatabilirsin bilmiyorum ama en azından sözel konuları...kapsam olarak genişletilebilir bence...hani biraz daha profesyonelleştirilebilir farklı uygulamalarla erişim kolaylığı sağlayabiliriz.”

4.2. Oshrado Kurucu Öğretmenleri ile Yapılan Görüşmeden Elde Edilen Bulgular

Radyo'dan Ders Anlatma Fikrinin Ortaya Çıkışı

Oshrado'nun kurucu öğretmenleri ile yapılan görüşmeden radyo'dan ders anlatma fikrinin nasıl ortaya çıktığı ve radyonun kurulma süreci hakkında detaylı bilgi alınmıştır.

Katılımcı 30 (E-42): “2015 yılına doğru sosyal medyanın da gelişmesi ile beraber özellikle Twitter üzerinden ben ders notlarını paylaşmaya başladım. Üniversiteye hazırlıkla ilgili ve biraz da mizah üreterek Twitter'ı kullandım. Tabi o yıllarda lise öğrencileri Twitter'ı daha etkin kullanıyorlardı. Onun da verdiği şansa beraber Twitter'da yoğun bir kitleye kavuştum...Twitter'da takipçi sayısı on binlere falan ulaştığında İzmir'deki bir kitabevinin davetiyle yani oradaki kitapevi dedi ki hocam öğrencilerinize duyurun, bizim kitabemize gelin. Orada öğrencilerinizle, sizi takip edenlerle tanışsınız dediler. Tamam dedim. Aslında tesadüfen geliyor hayatta her şey. Oraya gittim, bir öğrenci grubu geldi. Onlarla sohbet ettim. Sonra oradaki çocuklardan birisi ‘hocam benim radyom var, oraya konuk olur musunuz?’ dedi. Ben de dedim ‘olurum’. Tabi o zamanlar internet radyosunu falan bilmiyorum, ben zannettim ki hani o televizyonlarda gördüğümüz radyo formatı...Ne radyosu dedim, sen radyoda mı çalışıyorsun? ‘Yok hocam’ dedi ben internet üzerinden yayın yapıyorum. Ne yapacağım? dedim bir şey yapmayacaksınız sadece telefonla bana bağlanacaksınız, konuşacağız siz yayını duyuracaksınız, linki atacaksınız Twitter üzerinden öğrencilerde bunu dinleyecek. Tamam olur dedim. Sonra onunla bir yayın gerçekleştirdik. Öğrencilere duyurdum gayette güzel geçti hoşuma da gitti. Hatta bir tane daha yaptık. O yayında ders anlatmadım da rehberlikle alakalı işte nasıl çalışılır, üniversite süreçleri ile alakalı olarak vs. öğrencilerden de gayet iyi dönütler de aldım. O zamanlarda ışık yaktı ben de açıkçası bu radyo olayı. Ancak o yayın yaptığım öğrenciyle daha sonar irtibatımız koptu. Ben de ilerleyen süreçte şöyle bir tweet attım bir öğrencim ile yayın yapmıştık, şimdi yapamıyoruz keşke imkân olsa’ şeklinde. Daha sonra Twitter'dan takipleştığım, arada mesajlaşmış olduğum Muhammet Tosun mesaj attı. ‘Hocam istersen biz de yapabiliriz.’ Yapalım dedim. Aslında orada Muhammet beni cesaretlendirdi. O genç olduğu için bu tarz şeylerde iyi, ben tek olsaydım açamazdım herhalde radyoyu... İlk başta benim aklımda ders anlatmak yoktu aslında. Radyo ders formatı sonradan gelişti. İlk başta biz daha çok sınava yaklaşılacak bir süreç içerisinde yaza doğruydum, rehberlik yayınları yaptık. Yani birkaç yayın Muhammet ile oturduk, konuştuk, sohbet ettik, öğrencileri dinledik. Bir müddet sonra benim aklıma şey geldi. Tabi branşım da buna uygun olduğu için edebiyat sözel bir branş. Dedim ki ‘Muhammet ben ders anlatacağım, sen de dinleyeceksin’ dedim. O da ‘tamam hocam’ dedi. Fikir böyle doğdu. Sonra biz ders anlatmaya başladık. Tabi ben anlatıyorum Muhammet dinliyor. Biraz esprili de anlatıyoruz çocuklarında hoşuna gitti. Böylelikle radyo ders fikri doğmuş oldu. Sonra biz periyodik olarak yayınlar yapmaya başladık.”

Oshrado Sürecinin Nasıl Devam Ettiği ve Öğrenci Çıktıları

Rehberlik-Tercih Yayınları

Radyo ders anlatımının yapılmasının yanı sıra öğrencilerin sınava hazırlık sürecinde motivasyonlarının sağlandığı, gerekli bilgilendirmelerin ve yönlendirmelerin yapıldığı, öğrencinin güçlendirildiği çeşitli yayınlar ile oshradio formatı çeşitlendirilmiştir.

Katılımcı 29 (E-30): “...sınav radyosu diyerek başladık ama ders anlatımı dediğim gibi sonradan oluşan bir şeydi. Asıl amaç rehberlikti bunun içinde ilk Salim hocayı konuk aldıktan sonra devamlı konuğumuz yaptık Salim Ünsal hocayı ve diğer sosyal medyada ki bize ulaşabilen bütün öğretmenleri radyomuzda rehberlik yayınlarında konuk ettik. Öğrencileri de aynı şekilde konuk ettik. Sürekli her hafta ‘Ofansif Rehberlik’ yayınıımız oluyordu...Tercih döneminde de Radyo Tercih yayınları yaptık ki ben bunun çok değerli olduğunu düşünüyorum çünkü o dönem bu kadar interaktif bir ortamın olduğu bir dönem değildi...Biz şunu yapıyorduk Bartın’dan Düzce’den Batman’dan Erzincan’dan öğrenciyi bağlayıp bölümünü, üniversitesini, şehrini, kiraların durumu, sosyal hayat nasıldır, öğrenci bir gününü nasıl geçirir bunları sorduk. Radyo tercihte insanlar şehirleri tanıdı, birbirlerini tanıdı, ev arkadaşı oldu öğrenciler birlikte tercih yapıp aynı evlerde kaldılar. Radyo tercih de bunu sağlamış olduk...dezavantajlı il ve ilçeleri, üniversiteleri, bölümleri de burada konuşabildik. Bu da herkesin hayatına pozitif anlamda çok şey kattı.”

İlişkileri Sanaldan Reele Aktarma

Sosyal medya aracılığıyla sanalda kurulan ilişkilerin reel ortama aktarıldığı ve öğrencilerin Oshradio kurucu öğretmenleri ile iletişimlerini ve bağlarını üniversiteye gittiklerinde dahi sürdürdükleri görülmektedir.

Katılımcı 30 (E-42): “...zaman zaman bizim kitap fuarlarına katılmamız, o şehirdeki öğrencilerimizin oraya gelmesi sadece artık sanal olarak değil fiziki olarak da görüştüğümüz ortamlar haline geldi. Radyo öğrencileri nereye gitsek, bir yere gidip bir panel verdiğimizde ya da bir şehre gittiğimizde o sıcaklık ve samimiyetten dolayı geldiler bizi gördüler...İşte o bağın gerektirdiği bir şekilde orada çok güzel bağlar kuruldu tabii radyo sayesinde.”

Oshradio aracılığıyla geliştirilen ilişkilerin sürdürülebilir bir yapıya sahip olduğu, farklı şehirlerden farklı kültürlere farkı yaşam koşullarına sahip bireylerin Oshradio sayesinde ortak bir noktada buluştuğu ve bu ilişkilerin öğrenciler arasında üniversitede ev arkadaşlığı boyutuna ulaşacak şekilde gelişme gösterdiği söylenebilmektedir.

Katılımcı 29 (E-30): “Türkiye’nin en büyük sınıfı diyorduk biz ki öyleydi de gerçekten. Yani ben şunu gördüm Erzincan’dan bir öğrenci, Diyarbakır’dan bir öğrenci, Isparta’dan bir öğrenci Ankara hukuk kazanıp aynı evde kaldılar. Bunlar apayrı insanlar apayrı dünyalar...hem farklı ideolojilerde farklı hayat görüşlerinde farklı deneyimlere sahip öğrenciler bir aradaydılar...Bunlar müthiş keyifli şeyler bizde onları tanıdık, gördük aynı şekilde onlarda birbirini tanıdılar, gördüler yani çürük elmalar elendiler bu süreçte ayakta kalamadılar zaten.”

Motivasyon Yayınları

Oshradio sadece öğrenciye ders, sınav, rehberlik boyutunda destekleyen bir platform olmanın ötesinde aynı zamanda öğrencinin kültürel gelişimine de katkı sağlamış, şiir ve müzik yayınları ile de öğrencinin her yönden gelişmesi noktasında önemli bir işleve sahip olmuştur.

Katılımcı 30 (E-42): “...zaman içerisinde ben tabii branşında edebiyat olduğu için Twitter’dan, sosyal medya üzerinden ulaşabildiğim öncelikle yazarları ya da sanatçıları yayınlara davet etmeye başladık. Bence bu da çok güzel bir hoşluk oldu. Mesela Haluk Levent’i biz radyoya konuk olarak aldık. Ahmet Ümit’i, Nazlı Eray’ı, Latife Tekin’i yani ismini daha unuttuğum pek çok yazarı biz konuk olarak aldık. Zülfü Livaneli en son aldığımız konuğumuzdu...Dolayısıyla bu kişileri benim radyoya almam, onlarla sohbet etmem gençlerin de ufkunu açtı. Bu insanları tanıdı, yazarları birebir kendilerinden dinleme fırsatına eriştiler. Hatta bu yayınlar sayesinde bu yazarları kitaptan okumaya başladılar.”

Radyo kültürüne özgü olarak çeşitli şiir ve müzik yayınlarının yapılmış olduğu ve zaman içerisinde Oshradio’daki programların çeşitlilik gösterdiği görülmektedir.

Katılımcı 29 (E-30): "...sadece bununla da değil sonuçta bu bir radyo, radyonun da en güçlü yanı müziktir. Bizde müzikte vardı ama sadece müzikte yoktu şiir de vardı. Farklı yayınlarda yaptık. Hatta 3. yeni yayınlamamız vardı bol şiirli, bol şarkılı güzel yayınlamamız da vardı bu tür yayınlamamız da oluyordu."

Dezavantajlı Gruplara Hitap

Oshrado gönüllülük esası ile yürütülen ve ücretsiz bir uygulama olması nedeniyle sınava hazırlık sürecinde öğrenciler arasında fırsat eşitliğinin sağlanması noktasında önemli bir etkisinin olduğu, ekonomik olarak imkânı yeterli olmayan veya çeşitli sebeplerden ötürü eğitime devam edemeyen öğrenciler açısından herkesin yararlanabileceği bir oluşum olmuştur.

Katılımcı 30 (E-42): "...o zamanlarda bizi uygulandıran bir durum. O süreçte mesela Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde terör örgütünden dolayı operasyonlar vardı, sokağa çıkma yasakları falan vardı. O dönemde biz şu tarz mesajları öğrencilerimizden çok aldık çocuklar dışarı çıkamıyorlardı. Dershaneye gidemiyorlardı ve sadece bizim radyo ile dersimizi dinleyip sınava hazırlanan öğrenciler de oluyordu. Hatta biz o yayın saatini belli ettiğimiz için evinde internet olmayan radyo ders zamanında evinden çıkıp internet kafeye gidip dersi dinleyen öğrenciler oluyordu. Bizi de gerçekten çok uygulandırmıştı o dönem."

Yukarıda ifade edilen yorum diğer kurucu öğretmen tarafından da aşağıda belirtilen şekilde desteklenmiştir.

Katılımcı 29 (E-30): "...edebiyattan özel ders alan adam açıp dinlemezdi bizi yani tamamen dezavantajlı gruplara yönelik çünkü ücretsizdi yani ve o dönem ücretsiz bizim dışımızda bir oluşum yoktu."

Etkileşimli Bir Yapıda İlerleme

Oshrado hashtag'i aracılığıyla etkileşimli bir şekilde ilişkilerin devam etmesi bir sınıf ortamı oluşmasına ve dinleyiciler arasında bir bağın gelişmesine de katkı sağlamıştır.

Katılımcı 30 (E-42): "...orada biz interaktif yaptığımız için aslında interaktif yapmak radyodaki bağı sağladı. Biz radyo ders zamanında Twitter üzerinden de hashtag açıyorduk Oshrado diye ve o ders anında öğrenciler dersle ilgili görüşlerini, sormak istediklerini ya da benim orada yaptığım esprilere karşı reaksiyonları Oshrado hashtag'ine yazıyorlardı. Oshrado hashtagine yazıla yazıla biz oradaki öğrenciler ile de normal kendi öğrencimiz gibi artık tanır hale geldik ve öğrenciler de birbiriyle etkileşim içerisine girdiler adeta bir sınıf oluşturduk yani."

Oshrado'dan Twitter aracılığıyla birçok kişinin haberdar olduğu canlı yayınlara çok sayıda katılımcının dahil olduğu istatistik sonuçlarında görülmekte ve bu bakımdan Oshrado'nun online ortamda çok büyük bir sınıf oluşturduğu söylenebilmektedir.

Katılımcı 29 (E-30): "...bu 250 bin kişinin oraya tekil kullanıcının girip çıkması tabii ki canlı yayınlar o kadar dinleniyor muydu tabii ki dinlenmiyordu ama canlı yayınlarda 5 bin ile 10 bin arasında bir dinlenmeyi biz görüyorduk o ilk dönemlerde. Fakat 250 bin öğrencinin Oshrado'dan haberi olması bizim için çok değerliydi. Belki Onur Soğuk Hoca'da bahsetmiştir bu iş TEDX konuşmasına kadar ilerledi radyonun bu hali."

Oshrado'nun Yayın Hayatının Sonlanmasının Gerekçesi

2015-2020 yılları arasında yayın hayatına devam eden Oshrado'nun büyük bir kitleye sahip olmasına rağmen yayın hayatının sonlanmasının nedenleri kurucu öğretmenler tarafından gerek yeni kuşakların farklı platformları kullanması gerek sınav sisteminde yapılan değişiklikler şeklinde çeşitli sebepler ile ortaya konulmuştur.

Katılımcı 30 (E-42): "Deminden beri anlattık çok güzeldi diye. Çok güzeldi neden devam etmedi? Aslında oradan da konuşmak lazım. Şimdi onun birkaç nedeni var devam etmemesinin en önemli nedenlerden birisi sınav sisteminin değişmesi, eski sınav sisteminde edebiyat dersinin ağırlığı daha fazlaydı. TM-3 diye taban türü vardı. Tabii öğrencinin ihtiyacı daha fazlaydı edebiyatta. Sonrasında"

sınav sistemi değişince o bizi biraz demolize etti açıkçası...İkincisi benim Silifke gibi küçük bir yerden İstanbul'a gitmem oldu. İstanbul gibi büyük bir şehirde yoğun çalıştığınız için şehrin kendi yoğunluğu da olduğu için biraz olaydan da koştum açıkçası. Bir de tabii ki devir değişti. Yani nesil değişiyor, o kuşak Twitter'ı etkin kullanan kuşaktı daha sonra Instagram çıktı, Tiktok çıktı gençler o mecralara kaydılar biz o tarafı yakalayamadık. Çünkü gençler hızlı ilerliyor. Bizim şimdi kitleyi bulmak için tekrar o tarafa gidip radyoya yönlendirmemiz lazım...Sonuç itibarıyla klasik bir laf var ya her güzel şeyin bir sonu vardır. Orada zaten deminden beri konuştuğumuz güzel şeyleri gerçekleştirdik ve miadı doldu, olay bitti."

5. Tartışma

Bu araştırmayla, üniversite sınavına hazırlık sürecinde Twitter sosyal ağı aracılığıyla Oshradio platformu ile tanışan ve sınav sürecini bu oluşumun sunmuş olduğu destek ile geçiren bireylerin ve bu radyonun kurucu öğretmenlerinin deneyimlerinin ortaya konulması amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda araştırma bulgularında, 2015-2020 yılları arasında yayın hayatını sürdüren internet tabanlı bir radyo olan Oshradio'nun, üniversite sınavına hazırlanan öğrencilere yönelik eğitsel, sosyal, psikolojik ve kültürel işlevlere sahip ücretsiz bir uygulama olarak öğrencilere hizmet sağladığı, edebiyat dersleri dinlemek için bir araya gelen öğrencilerin, radyo aracılığıyla rehberlik ve tercih yayınları ile sınav süreci ve sonrasında nasıl bir yol izlemeleri gerektiği hakkında bilgilendirildikleri, öğrencilerin gerek şiir ve müzik yayınları gerekse yazar, şair ve sanatçıların radyoya konuk olmasıyla öğrencilerin motivasyonunun arttığı, sanal ortamda kurulan radyo arkadaşlığı ilişkisinin, sınava hazırlık sürecinde ve sonrasında devam ettiği, arkadaşlık ilişkisinin sosyal dayanışmayı artıran bir unsur olduğu ortaya konulmuştur.

Bu çerçevede Oshradio gibi yeni medya araçlarının öğrencilerin psikososyal iyiliğini artırmaya katkıda buldukları söylenebilir. Bu durumu Çalış Duman ve Aksoğan (2018) tarafından yapılan çalışmada da görmek mümkündür. Araştırmada sosyal medyanın eğitim sürecinde kullanılmasının ders esnası ve ders sonrasında öğrencilerin eğlenerek bir öğrenme süreci geçirebilmesi, öğrencinin daha yaratıcı, aktif ve işbirliği içerisinde olması, öğretmen ve öğrenci arasındaki iletişimin güçlenmesi, öğrencilerin iletişim becerilerinin gelişmesi ve akademik başarılarında pozitif etkiye sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Toğay vd. (2013) tarafından yapılan çalışmada da, sosyal medya kullanımının eğitim süreçlerinde yer verilmesinin öğrencilerin öğrenmesinde önemli bir etkiye sahip olduğu, öğrenme sürecini kolaylaştırdığı ve öğrencilerin eğitim süreçleri için sosyal medyayı kullanmasının gerekli ve faydalı olduğu bu durumun öğrencilerin ders başarısını arttırdığı ve öğrencilerin bu konuda olumlu tutumlara sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Sosyal medya araçlarının öğrenme ortamlarındaki olumlu etkisini ortaya koyan Sarsar ve arkadaşları (2015) tarafından yapılan çalışmada ise sosyal medyanın öğrenme ortamında kullanımının bireylerin keyifli bir süreç geçirmelerini sağladığı, mesleki ve kişisel süreçlerinde katkıda bulunduğu ve başarılı olma konusunda bireylerde olumlu bir etkiye sahip olduğu ortaya konulmuştur. Aksüt ve Batur'un (2007) ergenlerle yapmış oldukları çalışmada ise, ergenlerin internet kullanımının onlara zarardan çok yarar getirdiği, internetin bilinçli bir şekilde kullanılmasının onları bilgi açısından desteklediği ve zamanı doğru bir şekilde değerlendirmelerini sağladıkları ortaya konulmuştur.

Sınava hazırlık sürecinde olan öğrencilerin, ailesinin kendisine sunduğu çabaların boşa çıkacağı endişesini taşıması, sosyal çevrenin baskısını hissetme, okulun ve öğretmenlerinin kendisinden beklentisinin olması vb. durumlar nedeniyle artan kaygılarını (Genç, 2016) Oshradio'nun rehberlik desteği sunması, öğrencilerin motivasyonunu artırıcı programlar aracılığıyla ve radyo yoluyla edinilen

sosyal ağ desteğiyle bu kaygılarının azaltılması noktasında Oshrado'nun önemli bir işlevi olduğu araştırma bulgularıyla da desteklenmektedir.

Öte yandan araştırma bulguları ele alındığında, Oshrado aracılığıyla rehberlik hizmeti verilmesi, öğrencilerin meslek seçimi ve üniversite tercihi ile ilgili bilgilendirilmelerini olanaklı hale getirmiştir. Anılan (2008) tarafından yapılan bir araştırmada da öğrencilerin meslek seçimi ve üniversite tercihi ile ilgili kendilerini yeterli derecede bilgili göremedikleri ortaya konulmuştur. Bu bakımdan Oshrado'nun öğrencilerin bilgilenebilmelerine ve bu şekilde tercih yaparak istedikleri eğitimi almaya katkı sağlama fırsatı sunduğu söylenebilmektedir.

Her ne kadar sosyal medya araçlarının eğitim sürecine katkı sağlayabileceğini ortaya koyan çalışmalar bulunuyor olsa da Kumcağız vd. (2019) tarafından yapılan araştırmada sosyal medya kullanımının ergenlerin akademik başarı ve arkadaşlık ilişkilerini olumsuz olarak etkilediği ortaya konulmuştur. Bu bağlamda, öğrencilerin psikososyal iyiliğini sağlamak için bir araç olarak kullanılacak sosyal medya araçlarının bir amaç doğrultusunda, psikososyal iyiliği sağlayacak şekilde yapılandırılmasına ihtiyaç olduğunu söylemek mümkündür.

Araştırma bulguları ele alındığında; Oshradonun öğrencileri sadece eğitim açısından değil aynı zamanda kültürel, sosyal ve psikolojik gelişimi açısından da desteklemiş olduğu, radyonun ergenlik döneminin getirmiş olduğu çeşitli sosyal sorunlara karşı koruyucu, önleyici ve rehabilite edici bir yapısının bulunduğu bu çerçevede Oshrado platformunun okul sosyal hizmeti uygulamalarının hedefleri ile de ortaklaşan bir noktaya sahip olduğu görülmektedir. Bu bağlamda dijital okul sosyal hizmet uygulamalarının geliştirilmesinde Oshrado modelinin örnek olabileceğini söylemek mümkündür.

6. Sonuç ve Öneriler

Bilgi teknolojisinin gelişmesiyle birlikte, gençlerin sosyal çevreleri ve öğrenme platformları dijitalleşmektedir. Bu durum, yüz yüze sosyal hizmet uygulamalarının yanı sıra dijital sosyal hizmet uygulamalarının da gerçekleştirilmesini zaruri hale getirmektedir. Bu çerçevede, Oshrado'nun sunmuş olduğu destekleyici yapıya benzer internet tabanlı uygulamaların, üniversite sınavlarına hazırlanan günümüz gençlerinin ihtiyaçlarına göre uyarlanması okul sosyal hizmeti uygulamalarının dijitalleşmesi için bir zemin oluşturabileceği söylenebilir. Bu çerçevede discord benzeri bir platformda Oshrado modeline benzeyen bir okul sosyal hizmet uygulamasının yürütülmesinin mümkün olabileceği görülebilmektedir. Özcan ve Savaş (2021) Discord uygulamasının ilk olarak oyun gruplarının oyun sırasında iletişim kurabilmesi için oluşturulmuş bir uygulama olduğunu ancak ilerleyen süreçlerde eğitim amacı ile de kullanılmaya başlandığını belirtmiş ve bu uygulamanın eğitim işlevi kapsamında olumlu ve olumsuz olmak üzere çeşitli çıktıları olduğunu belirtmiştir. Olumlu çıktılar arasında eğitim ve öğretimin etkileşimli bir yapıda gerçekleşmesi, kolay ve hızlı bilgi akışı sağlama, eğlenceli ve canlı ders ortamı sağlayarak derslerin verimli bir şekilde geçmesi, katılımı artırma, motive etme, katılanlar arasında bağları güçlendirerek sosyalleşmelerini desteklemek, eğitim ve öğretime destek olma şeklinde sıralanabilmektedir. Olumsuz çıktılar arasında her bireyin eşit koşullarda olmaması, dijital araçlara erişme konusunda güçlük çekme, internet bağlantısı gibi teknik nedenlerden dolayı derse devamın sekteye uğraması ve katılımcıların Discord uygulamasından haberdar olmamaları şeklinde belirtilmektedir. Öte yandan, dijital araçların kullanımının hem global hem de Türkiye kapsamında değerlendirildiğinde geçiş sürecinin devam ettiği, yasal zeminin tam olarak gelişmediği ve dijital araç kullanımının birçok riski barındırabileceği, güvenlik, mahremiyet ve gizlilik konularında göz önünde tutulması elzemdir (Selçuk, 2022).

Discord benzeri platformlarda geliştirilen uygulamada, dijital eğitime uygun nitelikteki gönüllü öğretmenler aracılığıyla öğrencilere hem ders anlatımlarının yapıldığı hem akran yaşlarda olan öğrencilerin yardımlaşabildikleri, sosyalleşebildikleri bir platformun oluşturulması sağlanabilir. Bu platformda, öğrencilerin ihtiyaçlarına uygun türde yayınların planlanması, koordine edilmesi ve yürütülmesi sosyal hizmet uzmanları tarafından sağlanabilir. Tüm bunlara ek oluşturulacak platformla, öğrencilerin okul dışındaki gelişimleri de göz önüne alınarak bütüncül bir bakış açısı ile öğrenci değerlendirmelerinin yapılması, problemlere erken müdahale edilerek koruyucu ve önleyici çalışmaların gerçekleştirilmesi için uygun bir ortam sağlanarak öğrencinin sınav süreci esnasında yaşamış olduğu

olumsuzlukların geliştirilen teknolojik tabanlı uygulamalar ile giderilebilmesi sağlanabilir. Bu bağlamda, günümüzde discord uygulamasının gelecekte gençlerin sosyalleşmek için bir araya geldiği ve etkileşim kurduğu diğer platformların okul sosyal hizmet uygulamaları için alan hazırlayacağını söylemek mümkündür.

Fon

Bu çalışmanın gerçekleştirilmesinde herhangi bir fondan faydalanılmamıştır.

Not

Bu araştırma için Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurulu'nun 05.07.2023 tarihli (Karar No: GO 2023/391, Toplantı No: 2023/07) yazılı onayı alınmıştır.

Kaynaklar

- Abay, A. R., & Keleşoğlu, F. (2016). Okul sosyal hizmeti perspektifinden lise öğrencilerinin akademik başarı düzeylerinin farklı değişkenler açısından incelenmesi. *Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(11), 9–25. <https://doi.org/10.17828/yalovasosbil.286917>
- Akgümüş, E., Ballanlı, D., Birben, Ş., Dadaylı, A., Sakınç, A. İ., Öztürk, Ö., & Pak Güre, M. D. (2021). Dijital dönüşüm bakış açısıyla yerel yönetimlerde sosyal hizmetlerin sunumu:E-belediye hizmetlerinin analizi. *Sosyal Çalışma Dergisi*, 5(2), 102–116. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/scd>
- Aksoğan, M., Çalış Duman M. (2018). Sosyal medya ve akademik başarı: İnönü Üniversitesi öğrencileri üzerinde bir alan araştırması. *SOCIAL SCIENCES STUDIES JOURNAL (SSSJJournal)*, 4(18), 1624–1638.
- Aksüt, M., & Batur, Z. (2007). İnternet perspektifinde ergenlerin sosyalleşme ve iletişim kurma süreci. *Akademik Bilişim'07-IX. Akademik Bilişim Konferansı Bildirileri*, 31, 39-43.
- Aktan, M. C. (2016). Türkiye'de okullarda öğrencilerin karşılaştıkları problemler ve okul sosyal hizmeti. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 2(1), 244–254. <https://doi.org/10.24289/ijsser.279101>
- Aktan, M. C. (2018). *Türkiye'de okul sosyal hizmetinin yapılandırılması: Gereksinimler, sorunlar ve çözüm önerileri*. Gece Kitaplığı.
- Anılan, H. (2008). Ortaöğretim öğrencilerinin meslek seçimi ve üniversite tercihlerine ilişkin görüşleri (Eskişehir Örneği). *Education Sciences*, 3(2), 238-249.
- Başçillar, M., Karataş, M., & Pak Güre, M. D. (2022). Dijital çağda sosyal algoritmalar: Yapay zeka ve sosyal hizmet. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 22(56), 539–565. <https://doi.org/10.21560/spcd.vi.1081060>
- Bayhan, P., & Işıtan, S. (2010). Ergenlik döneminde ilişkiler: Akran ve romantik ilişkilere genel bakış. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 5(20), 33–44. <https://dergipark.org.tr/en/pub/spcd/issue/21108/227337>
- Birinci, M. (2023). Dijitalleşme ve sosyal hizmet: Sosyal hizmet yönetiminde dijitalleşme. *Çekmece Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(22), 1–28. <https://doi.org/doi: 10.55483/cekmece.1318527>
- Ceyhan, E. K., & Özbesler, C. (2021). Anne baba ve ergenlerin gözüyle okul sosyal hizmet uygulamalarına duyulan ihtiyacın belirlenmesi. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 18(Eğitim Bilimleri Özel Sayısı), 4428–4452. <https://doi.org/10.26466/opus.839688>
- Creswell, J. W. (2021). *Nitel araştırma yöntemleri, beş yaklaşıma göre nitel araştırma ve araştırma deseni* (M. Bütün & S. B. Demir (çev.); 6. baskı). Siyasal Kitabevi.
- Dağ, A. (2017). Eğitim ile sosyal hizmetin bütünleşmesini hazırlayan koşullar ve Türkiye'de okul sosyal hizmeti. *Journal of Social And Humanities Sciences Research*, 4(12), 718–726.
- Derman, O. (2008). Ergenlerde psikososyal gelişim. *İ.Ü. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Tıp Eğitimi Etkinlikleri Adölesan Sağlığı II Sempozyum Dizisi*, 63, 19–21.
- Duman, N. (2014). *Okul sosyal hizmetinin tanımı, kapsamı ve çocuk koruma sistemi içindeki yeri*. Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği.
- Dupper, D. R. (2003). School social work: Skills and interventions for effective practice. İçinde *John Wiley & Sons, Inc.*, <https://doi.org/10.1080/00377315509517218>

- Duyan, V., Yolcuoğlu, İ. G., & Artan, T. (2017). *Dünü, bugünü, yarınıyla insanı anlamak (İnsan davranışının kökenleri ve sosyal çevrenin etkileri)*. Nar Yayınevi.
- Ekiz, D. (2020). *Bilimsel araştırma yöntemleri: Yaklaşım, yöntem ve teknikler* (6. baskı). Anı Yayıncılık.
- Erol, Z., Karasoy, G., & Yıldırım, B. (2021). Sosyal hizmetler alanında sosyal inovasyon odaklı uygulamalar: Kamu kurumları örneği. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 32(2), 623–641. <https://doi.org/DOI:10.33417/tsh.866964>
- Fidan, T. (2020). Sosyal hizmetlerde dijital sosyal inovasyon ve sosyal destek uygulaması. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(6), 1973–1991.
- Gencer, T.E., & Aktan, M.C. (2021). Dijitalleşen çağda ve toplumda değişen ihtiyaçlar ve sorunlar: E-sosyal hizmet (Sosyal hizmet 2.0) gereksinimi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 32(3), 1143-1175.
- Genç, Y. (2016). Üniversite sınavına hazırlanan öğrencilerin sınav kaygılarını etkileyen faktörler. *International Congress on Politic, Economic and Social Studies*, 219–239.
- Güler, A., Halicioğlu, M. B., & Taşkın, S. (2015). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma Teorik çerçeve, pratik öneriler, 7 farklı nitel araştırma yaklaşımı kalite ve etik hususlar*. Seçkin Yayıncılık.
- Gürbüz, S., & Şahin, F. (2018). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri Felsefe-yöntem-analiz*. Seçkin Yayıncılık.
- Karagülle, A. E., & Çaycı, B. (2014). Ağ toplumunda sosyalleşme ve yabancılaşıma. *The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication*, 4(1), 1–9.
- Karasoy, G., & Yıldırım, B. (2023). Yaşlılara yönelik dijital teknolojiler ve sosyal hizmet uygulamaları geronteknolojik sosyal hizmet uygulamasını doğurabilir mi?. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 34(3), 727-742
- Karataş, K., Gencer, T. E., Çalış, N., & Ege, A. (2014). *Öğrenci sorunlarının okul sosyal hizmeti bağlamında değerlendirilmesi*. Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği.
- Konuk, N., & Güntaş, S. (2019). Sosyal medya kullanımı eğitimi ve bir eğitim aracı olarak sosyal medya kullanımı. *International Journal Entrepreneurship and Management Inquiries*, 3(4), 1–25.
- Kumcağız, H., Özdemir, T. Y., & Demir, Y. (2019). Ergenlerde sosyal medya kullanımının akademik başarı ve arkadaşlık ilişkilerine etkisi. *International Journal of Social Science Research*, 8(2), 1-17.
- López Peláez, A., & Marcuello-Servós, C. (2018). E-social work and digital society: Re-conceptualizing approaches, practices and technologies. *European Journal of Social Work*, 21(6), 801–803. <https://doi.org/DOI:10.1080/13691457.2018.1520475>
- López Peláez, A., Pérez García, R., & Aguilar-Tablada Massó, M. V. (2018). E-social work: Building a new field of specialization in social work? *European Journal of Social Work*, 21(6), 804–823. <https://doi.org/10.1080/13691457.2017.1399256>
- Mishna, F., Bogo, M., Root, J., Sawyer, J. L., & Khoury-Kassabri, M. (2012). "It just crept in": The digital age and implications for social work practice. *Clinical Social Work Journal*, 40, 277–286. <https://doi.org/10.1007/s10615-012-0383-4>
- Okutan, E., & Göncü Akbaş, M. (2019). 15-24 yaş arası öğrencilerin kariyer kaygılarını incelemeye yönelik literatür araştırması. *Research Journal of Politics, Economics and Management*, 7(1), 33–41.
- Özbesler, C., & Duyan, V. (2009). Okul ortamlarında sosyal hizmet. *Eğitim ve Bilim*, 34(154), 17–25.
- Özcan, Z., & Savaş, S. (2021). Sanal topluluk platformu olarak Discord. *Nosyon: Uluslararası Toplum ve Kültür Çalışmaları Dergisi*, (7), 120–132. <https://dergipark.org.tr/en/pub/nosyon/issue/63425/931194>
- Reamer, F.G. (2013). Social work in a digital age: Ethical and risk management challenges. *Social work*, 58(2), 163-172.
- Sarsar, F., Başbay, M., & Başbay, A. (2015). Öğrenme-öğretme sürecinde sosyal medya kullanımı. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(2).
- Şahin, Ş., & Çövenner Özçelik, Ç. (2016). Ergenlik dönemi ve sosyalleşme. *Cumhuriyet Hemşirelik Dergisi*, 5(1), 42–49.
- Selçuk, O. (2022). Yeni medya ve sosyal hizmet: Sosyal medyanın sosyal hizmet alanındaki yeri. *İmgelem*, 6(11), 413-434
- Simpson, J. E. (2017). Staying in touch in the digital era: New social work practice. *Journal of Technology in Human Services*, 35(1), 86–98. <https://doi.org/10.1080/15228835.2017.1277908>

- Sönmez, V., & Alacapınar, F. G. (2019). *Örneklendirilmiş bilimsel araştırma yöntemleri* (7. baskı). Anı Yayıncılık.
- Toğay, A., Akdur, T. E., Yetişken, İ. C., & Bilici, A. (2013). Eğitim süreçlerinde sosyal ağların kullanımı: Bir myo deneyimi. *XIV. Akademik Bilişim Konferansı*, 1–6.
- Yanardağ, U. (2020). Teknoloji ve sosyal çalışma mesleği. *Global Transformation and Differentiation 2*, 40–51.
- Yeşilkayalı, E. (2017). Okul sosyal hizmetinde okul bağlantılı hizmetler. *MCBÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(3), 169–188.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2021). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, F., Abukan, B., Öztürk, H., & Eker, H. (2020). Sosyal hizmette teknoloji kullanımı ve sosyal hizmet uzmanlarının dijital yapabilirlikleri: Covid-19 salgını odağında bir değerlendirme. *Turkish Studies*, 15(8), 3899–3916. <https://doi.org/https://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.46164>

Web Siteleri

- National Association of Social Workers. "Nasw Standards for School Social Work Services". Erişim tarihi: 04.09.2023. Erişim adresi: <https://www.socialworkers.org/Practice/NASW-Practice-Standards-Guidelines/NASW-Standards-for-School-Social-Work-Services>
- TEDx Talks (2017). *Eğitimde Sınırları Aşmak: OSH RADYO*. Onur Soğuk. TEDx Gündoğdu Koleji.[Çevrimiçi]. Erişim tarihi: 02.10.2023. Erişim adresi: <https://www.youtube.com/watch?v=cbc3Lj6ypFw&t=180s>.

Yazar Biyografisi/Biyografileri

Umut Yanardağ, Doç. Dr., Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümünde öğretim üyesi olarak çalışmaktadır. Ekoloji, makro sosyal hizmet, klinik sosyal hizmet, eleştirel sosyal hizmet gibi konularda çalışmalar yapmaktadır.

Damla Çalap, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Hizmet Ana Bilim Dalında tezli yüksek lisans öğrencisidir.

Büyükşehir Belediyelerindeki Sosyal Girişimlerin Sosyal Hizmet Bakış Açısıyla İncelenmesi¹

Examining Social Enterprises in Metropolitan Municipalities from a Social Work Perspective

Buse KAVALCI², Aynur ARSLAN³

² Öğrenci, Samsun Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Sosyal Hizmet (YL), buse_kavalci55@hotmail.com, 0000-0002-2136-2161

³ Dr. Öğr. Üyesi, Samsun Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Hizmet Bölümü, aynur.arslan@omu.edu.tr, 0000-0002-3654-2157

Öz

Bu çalışmanın amacı, Türkiye'deki 30 büyükşehir belediyesinin hedef kitle olarak belirlenen kadın, engelli ve yaşlıya yönelik sosyal girişimcilik faaliyetlerini sosyal hizmet bakış açısı ile inceleyerek sosyal girişimcilik ve sosyal hizmet ilişkisini araştırmaktır. Araştırma, büyükşehir belediyelerinin 2022 yılı faaliyet raporları ve resmi web siteleri üzerinden yapılmıştır. 2022-2023 yıllarını kapsamaktadır. Araştırmada içerik analizi yönetimi kullanılmıştır. Araştırmanın sonucunda, büyükşehir belediyelerinin tamamında sosyal hizmet birimi olduğu ve hedef kitleye yönelik sosyal girişimlerin sosyal hizmet birimi veya sosyal hizmet daire başkanlığına bağlı birimler tarafından gerçekleştirilmesi nedeniyle bu birimlerin sosyal girişimlerde kapsamlı bir rol üstlendiği bulguları elde edilmiştir. Öteki yandan çalışmada, elde edilen verilerdeki sosyal girişimlerin sayısal dağılımı açısından belirlenen hedef kitlelere yönelik eşitsizlik doğurduğu sonucuna ulaşılmıştır. Araştırma, büyükşehir belediyelerinin sosyal girişimcilik faaliyetlerine yönelik çabalarının değerlendirilmesinde eşitlik ilkesinin gözetilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Belirlenen dezavantajlı gruplara yönelik sosyal hizmet uygulamalarının geliştirilmesi ve eşitsizliklerin giderilmesi için daha kapsamlı çalışmaların gerektiği sonucu üzerinde durulmaktadır. Çalışmanın son kısmında, bulguların genel anlamı ve büyükşehir belediyelerindeki sosyal girişimlerin sosyal hizmet alanındaki potansiyel etkileri üzerine yapılan değerlendirmeler yer almaktadır. Sonuç olarak, büyükşehir belediyelerinin sosyal girişim faaliyetleri, toplumsal sorunlara çözüm bulma konusundaki çabalarını yansıtmakta olup bu alandaki çabaların daha da artırılması için önerilerde bulunmaktadır.

Anahtar kelimeler: Sosyal Girişimcilik, Sosyal Hizmet, Sosyal Belediyecilik, Yerel Yönetimle, Belediyeler

Abstract

The study aims to investigate the relationship between social entrepreneurship and social work by analyzing initiatives for women, disabled individuals and the elderly in 30 metropolitan municipalities of Turkey. The research, conducted between 2022 and 2023, uses content analysis of municipal reports and official websites. The findings show that there are social work units in all metropolitan municipalities and that these units play a comprehensive role in social entrepreneurship initiatives, as social entrepreneurship activities for the determined target groups are carried out by units affiliated with the social service unit. However, the research also concludes that the numerical distribution of social entrepreneurship initiatives identified in the data leads to inequality in terms of targeted disadvantaged groups. It is important to observe the

¹ Bu makale 08.03.2024 tarihinde Karadeniz 15. Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresin'de bildiri olarak sunulmuştur.

Makale Atfı: Kavalcı, B. ve Arslan, A. (2024). Büyükşehir Belediyelerindeki Sosyal Girişimlerin Sosyal Hizmet Bakış Açısıyla İncelenmesi. *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi* 8(1), 34-62.

DOI: 10.55109/tushad.1450060

Alındı 10.03.2024
Kabul Edildi 16.06.2024
Yayınlandı 30.06.2024

Telif hakkı: © 2021 yazarlar tarafından. Lisans Sahibi Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi, Rize, Türkiye.

Bu makale, Creative Commons Attribution (CC BY) lisansının (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>) hüküm ve koşulları altında dağıtılan açık erişimli bir makedir.

principle of equality in the evaluation of social entrepreneurship activities of metropolitan municipalities. More comprehensive studies are needed to improve social service practices for identified disadvantaged groups and eliminate inequalities. Social entrepreneurship activities of metropolitan municipalities reflect their efforts to find solutions to social problems and suggestions are made to further develop studies in this field.

Key words: Social Entrepreneurship, Social Work, Social municipality, Local Government, Municipality.

1. Giriş

Sosyal girişimciliğin toplumsal dönüşüm için önemi nedeniyle bu olgu günümüzde daha görünür bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Sosyal girişimcilik, kar amacı gütmeyen sosyal amaçları hedefleyen ve sosyal sorunlara yönelik çözümler sunmayı amaçlayan bir girişimcilik türü olarak tanımlanmaktadır (Özdevecioğlu & Cingöz, 2009). Bu girişimcilik anlayışı, toplumsal fayda üretme amacını ön planda tutarak faaliyet göstermekte ve sosyal sorunların çözümüne odaklanmaktadır. Kar amacı gütmemesi ve sosyal sorunlara odaklanması nedeniyle geleneksel girişimciliğe farklılık göstermektedir. Sosyal girişimciler, kar amacı gütmeyen organizasyonlar veya işletmeler aracılığıyla sosyal sorunları çözmeyi hedeflemektedir.

Sosyal hizmet, bireylerin ve ailelerin kendi içinde buldukları veya toplumsal çevreleriyle ilişkileri nedeniyle oluşan ekonomik, manevi ve sosyal sorunlarının önlenmesi ve giderilmesine yardımcı olan programlı bir hizmetler bütünüdür. Bu hizmetler ayrıca, sosyal sorunların önlenmesine ve giderilmesine katkı sağlayarak birey ve ailelerin yaşam standartlarının iyileştirilmesi ve yükseltilmesine odaklanır (Mutlu, 2015).

Sosyal girişimcilik ve sosyal hizmet tanımlarına bakıldığında iki kavram arasında ortak yönler fark edilmektedir. Her iki kavram da toplumsal sorunlara odaklanmakta ve bu sorunlara çözüm bulmayı amaçlamaktadır. Sosyal girişimcilik, kar amacı gütmeyen organizasyonlar veya işletmeler aracılığıyla sosyal sorunları çözmeyi hedeflerken, sosyal hizmet ise bireylerin ve ailelerin yaşadıkları ekonomik, manevi ve sosyal sorunların önlenmesine ve giderilmesine yardımcı olmayı amaçlamaktadır. Hem sosyal girişimcilik hem de sosyal hizmet, toplumun refahını artırmak ve yaşam standartlarını yükseltmek için çalışmaktadır. Her iki kavram da toplumsal dönüşüm ve toplumsal adaleti sağlama amacını taşımaktadır. Bu tanımlardaki ortak yönlerden hareketle sosyal girişimciliğin, sosyal hizmetin değerleri ve hedefleriyle uyumlu olduğu ve ihtiyaç duyulan sosyal hizmet hizmetlerinin sunulma açısından önemli bir rol oynadığı görülmektedir.

Belediyeler, halkın refahını yükseltmeyi amaçlıyla bir dizi sorumluluğu üstlenen ve bölgesel sorunlara daha fazla hakim olan kurumlardır. Bu nedenle sosyal girişimcilik belediyeler için çok önemli bir konumdadır. Belediyelerin, sosyal girişimleri yönetme ve sosyal girişimcilik uygulamalarına yönelik politikaları destekleme gibi yetkileri mevcuttur (Koçak & Kavi, 2014). Bu nedenle çalışmada, Türkiye'deki 30 Büyükşehir Belediyesinin sosyal girişimcilik faaliyetleri sosyal hizmet bakış açısıyla incelenerek değerlendirilmektedir. Bu çalışmanın, belediyelerin sosyal girişimcilik uygulamalarına teşviği ve sosyal hizmet bakış açısından sosyal girişimciliğin avantajları konusunda literatüre katkı sağlaması beklenmektedir.

2. Kavramsal/Kuramsal Çerçeve

Bu bölümde ilk olarak sosyal girişimcilik, sosyal belediyecilik kavramı ardından belediyelerde sosyal hizmet uygulamaları, görev ve sorumluluklarına yer verilip belediyelerde sosyal hizmet olgusu açıklanmıştır.

2.1. Sosyal Girişimcilik

Girişimcilik, finansal ve kişisel tatmin için belirli riskleri göze alarak zaman ve çaba harcayarak farklı değerlerde mal ve hizmetler üretme sürecidir (Culter, 2001). Bu süreçte girişimciler, kar elde etmek amacıyla gerekli yatırımları yaparlar ve potansiyel finansal, psikolojik ve sosyal risklere katlanırlar. Aynı zamanda, inovatif ve yaratıcı yaklaşımlarla yeni değerler yaratma çabası içerisindeyler (Culter, 2001). Bu tanım, girişimciliğin hem maddi hem de manevi açıdan çeşitli zorlukları beraberinde getiren bir süreç olduğunu vurgulamaktadır.

Girişimcilerin ekonomik hedeflere odaklanmanın yanı sıra, toplum için hizmet etme, refahı artırma, sosyal sorumluluk üstlenme ve yoksullukla mücadele gibi sosyal hedefleri de bulunmaktadır. (Yüksel & Esmer, 2020). Girişimcilerin motivasyonu sadece finansal kazanç elde etmek değil toplumun ihtiyaçlarına cevap verme ve sosyal etki yaratma çabasıdır. Bu bağlamda, girişimcilerin faaliyetlerinin sadece ekonomik değer yaratma perspektifinden değil, aynı zamanda sosyal fayda sağlama ve toplumsal

dönüşüm amacıyla gerçekleştirildiği görülmektedir. Bu durumda, sosyal girişimcilik kavramı ön plana çıkmaktadır.

Sosyal girişimcilik, kar amacı gütmeyen sosyal amaçları hedefleyen ve sosyal sorunlara yönelik çözümler sunmayı amaçlayan bir girişimcilik türüdür (Özdevecioğlu & Cingöz, 2009). Toplumsal fayda üretme amacını ön planda tutması nedeniyle geleneksel girişimcilerden farklılık göstermektedir.

Sosyal girişimcinin temel özellikleri, sosyal değer yaratma ve sürdürme misyonunu kabul etme, yeni fırsatları bulma ve takip etme, sürekli yenilik, uyum ve öğrenme süreciyle ilgilenme, mevcut kaynaklarla sınırlanmaksızın faaliyet gösterme ve hizmet ettikleri topluluğa karşı büyük bir sorumluluk duygusu taşımaktır (Emerson, 1999). Sosyal girişimciler yenilikçi ve sürdürülebilir çözümlerle toplumsal fayda ve toplumsal dönüşüm sağlamaktadır. Ayrıca sosyal girişimciler, risk alma, iş birliği yapma ve çeşitli paydaşlarla ilişki kurma becerilerine de sahiptir (Emerson, 1999).

Sosyal girişimcilik eğitim, sağlık, çevre, yoksullukla mücadele, kadın hakları gibi çeşitli sosyal sorunlara odaklanmaktadır. Ayrıca sosyal girişimcilik yerel, ulusal ve uluslararası düzeyde etkili olmaktadır. Bu nedenle bir sonraki kavramda sosyal belediyeçilik kavramı tanımlanarak yerel düzeyde sosyal girişimciliğin etkisine değinilmiştir.

2.2. Sosyal Belediyeçilik

Sosyal belediyeçilik, yerel yönetimlere sosyal alanlarda planlama ve düzenleme yetkisi sağlayan, kamu harcamalarını sosyal yardımlara yönlendiren, sosyo-kültürel faaliyetlerin gerçekleştirilmesi için gereken yatırımları gerçekleştiren ve toplumsal kesimlerde sosyal adalet ve güvenlik olgularını güçlendirmeyi amaçlayan sosyal kontrol işlevlerini üstlenen bir modeldir (Öksüz, 2007). Sosyal belediyeçilik, belediyelerin halkın sosyal refahını arttırmaya yönelik sorumlulukları üstlenerek sosyal hizmet sunma ve toplumsal sorunları çözme amacını taşımaktadır. Ayrıca sosyal belediyeçilik toplumun ihtiyaçlarına duyarlılık, katılımcılık ve sürdürülebilirlik gibi değerleri ön planda tutmaktadır (Öksüz, 2007).

Sosyal belediyeçiliğin temel ilkeleri 4 ana başlıkta özetlenmektedir. Sosyal belediyeçilik, sosyalleştirme, sosyal kontrol ve rehabilitasyon gibi işlevleriyle birlikte mobilize etme, yönlendirme, kılavuzluk ve rehberlik etme faaliyetlerini yerine getirmekte, aynı zamanda yardım etme ve gözetme işlevlerini icra etmektedir. Bununla birlikte, sosyal belediyeçilik yatırım faaliyetlerini de içermektedir (Akdoğan, 1999). Sosyal belediyeçilik, toplumun refahını artırma, yaşam kalitesini yükseltme, dezavantajlı grupları destekleme, eşitsizlikleri azaltma ve sosyal adaleti sağlama gibi hedeflere odaklanmaktadır. Ayrıca sosyal belediyeçilik, sürdürülebilir kalkınma ve toplumsal entegrasyon gibi genel toplumsal hedeflere de katkı sağlamaktadır (Akdoğan, 1999).

Sosyal belediyeçilik uygulamaları, sosyal hizmet ve sosyal yardımlardan oluşan bir dizi uygulamayı içermektedir. Sosyal yardımlar, muhtaçlık durumuyla orantılı olarak yapılan ayni ve nakdi yardımları kapsar ve amaçları arasında bireyleri kendi ihtiyaçlarını karşılayabilecek duruma getirmek yer alır (Aydın, 2006). Sosyal hizmet ise, toplumdaki dezavantajlı gruplara insan onuruna uygun bir yaşam sürdürebilmeleri için ayni veya nakdi yardımlar sunmayı amaçlar. Belediyelerce sunulan sosyal hizmet uygulamaları, çocuk, genç, yaşlı, engelli, yetişkin ve muhtaç ailelere yönelik çeşitli desteklerin sağlanmasını içermektedir (Ateş, 2009).

2.3. Belediyelerde Sosyal Hizmet

Yerel yönetimler, halka en yakın kurumlar olarak demokrasinin temel unsurları arasında yer alır. İl, ilçe ve mahalle düzeyindeki politikalar, yerel yönetimlerin yanı sıra merkezi yönetimlere de etki eder. Siyasi katılım, temsiliyet, oy kullanma ve karar alma süreçleri, yerel siyasetin merkezindedir. Belediye başkanlıkları, belediye meclisleri, il genel meclisleri, muhtarlıklar, siyasi partilerin il ve ilçe örgütleri ile sivil toplum kuruluşları, yerel siyasetin ana unsurlarıdır ve halkın doğrudan ulaşabileceği ve etkileyebileceği alanlardır (Kaşıkırık & Dokuzcan, 2022). *Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 1982 tarihli 127. maddesi, mahalli idareleri (yerel yönetimler); "İl, belediye veya köy halkının mahalli müşterek ihtiyaçlarını karşılamak üzere kuruluş esasları kanunla belirtilen ve karar organları, gene kanunda gösterilen, seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan kamu tüzel kişileri"* olarak tanımlar. Türkiye'de yerel

yönetimler; belediye, il özel idaresi ve köy olmak üzere üç gruba ayrılır. Yerel yönetimler, halkın karar alma süreçlerine katılımını sağlayan kurumlardır ve bu nedenle demokrasinin vazgeçilmez unsurlarıdır (Keleş, 2020).

Sosyal hizmet, bireylerin ve ailelerin kendi içinde buldukları veya toplumsal çevreleriyle ilişkileri nedeniyle oluşan ekonomik, manevi ve sosyal sorunlarının önlenmesi ve giderilmesine yardımcı olan programlı bir hizmetler bütünüdür (Mutlu,2015). Sosyal hizmetin amacı, bireyin yaşam kalitesini artırmak ve sosyal adaleti sağlamaktır. Sosyal hizmet, birey ve toplum odaklı bir yaklaşımla hem kişisel hem de toplumsal düzeyde etkili olmayı amaçlar (Zastrow, 2014). Belediyelerin yerel yönetim olarak toplumun en yakın hizmet sağlayıcısı konumunda olması nedeniyle sosyal hizmet sunumunda oynadığı rol önem taşımaktadır.

Thompson'ın (2014) da ifade ettiği gibi, sosyal hizmet kompleks bir disiplindir. Belediyelerin sosyal hizmet sunumunda farklı hedef gruplara yönelik olarak çeşitli faaliyetler gerçekleştirilmektedir. Çocuklar için eğitim desteği, beslenme katkısı, sokak çocuklarının rehabilitesi, kreş hizmetleri ve sosyal-kültürel etkinlikler sunulurken; gençlere yönelik olarak kötü alışkanlıkların önlenmesi, meslek edindirme yardımı, gençlik merkezleri, eğlence ve spor alanları gibi hizmetler sunulmaktadır. Yaşlılara yönelik olarak kurum bakımı, sağlık yardımları, teknik malzeme sağlanması ve aynı-nakdi yardımlarla ihtiyaçları karşılanırken; özürülüler için fizik tedavi, rehabilitasyon merkezleri, mekansal düzenlemeler, teknik malzeme yardımı ve sosyal-kültürel faaliyetler sunulmaktadır. Ayrıca yetişkinlere ve muhtaç ailelere aynı-nakdi yardımlar, eğitim merkezleri ve fakir ailelerin desteklenmesine yönelik yardımlar gibi hizmetler sunulmaktadır. Bu hizmetler, toplumsal kesimlerin ihtiyaçlarına cevap verirken aynı zamanda meslek ve beceri kazandırma kurslarıyla bireylerin sosyal çevrelerini genişletmelerine ve sosyalleşmelerine olanak sağlamaktadır (Ateş, 2009).

5393 sayılı belediye kanunu çerçevesinde yerel yönetimlerin; “imar, su ve kanalizasyon, ulaşım gibi kentsel alt yapı, çevre ve çevre sağlığı, temizlik ve katı atık; zabıta, itfaiye, acil yardım, kurtarma ve ambulans; şehir içi trafik; defin ve mezarlıklar; ağaçlandırma, park ve yeşil alanlar gibi konularda görev ve sorumlulukları olduğu gibi aynı zamanda kültür ve sanat, turizm ve tanıtım, gençlik ve spor, orta ve yükseköğrenim öğrenci yurtları, sosyal hizmet ve yardım, nikâh, meslek ve beceri kazandırma” gibi toplumsal konularda da görev ve sorumlulukları vardır (Belediye Kanunu, 2005). Belediyelerin sosyal hizmet sorumluluğu, özellikle sosyal hizmet ve yardım, nikah, meslek ve beceri kazandırma gibi görevler altında toplamaktadır. Bu kanun, belediyelere yerel düzeyde sosyal hizmet ve ekonomi ile ticaretin geliştirilmesi gibi hizmetleri sunma veya yaptırma yetkisi vermektedir. Bu şekilde, belediyeler mahalli müşterek nitelikteki ihtiyaçları karşılamak ve toplumun refahını artırmak amacıyla sosyal hizmet görevlerini yerine getirirler.

Belediyelerde sosyal hizmetlerin örgütlenmesinin önemi, çeşitli faktörlerle açıklanmaktadır (Ersöz, 2011). Birincisi, yerel yönetimlerin halka en yakın idari birimleri olmalarıdır. Bu nedenle, sosyal hizmetlerin etkili bir şekilde örgütlenmesi ve sunulması için belediyelerin aktif rol oynaması gerekmektedir. İkincisi, kamu hizmetlerine dezavantajlı kesimlerin erişimini sağlama sorumluluğudur. Üçüncüsü, belediyeler; yaşlılar, yoksullar, engelliler, çocuklar, gençler ve kadınlar gibi sosyal ve ekonomik hayata katılımada zorluk çeken bireylerin başvuracağı ilk adresler olarak önemli bir rol üstlenmektedir. Dördüncü olarak, sosyal belediyecilik bağlamında sosyal hizmet, sosyal yardım, konut, eğitim, sağlık, istihdam gibi konuların belediyelerin sorumluluk alanı içinde ele alınması gerekmektedir. Son olarak, artan nüfus, hızlı kentleşme ve göç gibi faktörlere bağlı olarak yerel yönetimlerin kentsel sorumlulukları artmaktadır. Bu durum da belediyelerin sosyal hizmetlerin örgütlenmesinde önemli bir rol oynamalarını gerektirmektedir.

3. Yöntem

Araştırma, Türkiye'deki 30 Büyükşehir Belediyesinin sosyal girişimcilik faaliyetlerini incelemek amacıyla yapılmıştır. Araştırmanın materyali, 30 Büyükşehir Belediyesinin 2022 faaliyet raporlarındaki ve web sitelerindeki kadınları, engellileri ve yaşlıları hedef alan sosyal girişimcilik faaliyetlerine dair belgelerdir. Hedef kitle olarak kadınlar, engelliler ve yaşlılar seçilmiştir çünkü bu gruplar toplumda genellikle sosyal ve ekonomik açıdan dezavantajlı konumda bulunmaktadırlar. Kadınlar, cinsiyet ayrımcılığı ve cam tavan gibi engellerle karşılaşırken; engelliler, fiziksel ve toplumsal erişim sorunları

yaşamaktadırlar. Yaşlılar ise yaşlılıkla birlikte gelen sağlık ve bakım ihtiyaçları nedeniyle desteklenmesi gereken gruplar arasında yer almaktadır. Bu nedenle, bu hedef grupların sosyal entegrasyonunu ve yaşam kalitesini artırmak amacıyla yapılan çalışmalar, toplumsal eşitliğin sağlanması ve sürdürülebilir kalkınmanın desteklenmesi açısından büyük önem taşımaktadır.

Çalışmanın verileri 15/11/2023 ve 24/12/2023 tarihleri arasında toplanmıştır. Veri toplama sürecinde büyükşehir belediyelerinin resmi web siteleri ve burdaki faaliyet raporları üzerinden sosyal girişimcilik faaliyetlerine yönelik bilgi edinilmiştir. Veri toplama yönetiminde sosyal girişimcilik faaliyetlerinin kapsamı ve hedef kitlesine dair parametreler belirlenmiştir. Elde edilen veriler, ölçülebilirlik amacıyla içerik analizi yöntemi kullanılarak değerlendirilmiştir; bu yöntem, metin ve dökümanlar gibi çeşitli materyalleri analiz etmeyi hedefleyen nitel araştırma yöntemidir (Metin & Ünal, 2022). Elde edilen veriler amaçlarına göre kodlara ayrılarak MAXQDA programı aracılığıyla analiz edilmiştir.

Araştırmanın evrenini oluşturan Türkiye'deki 30 Büyükşehir Belediyesi, farklı coğrafi bölgeleri temsil etmektedir. Evren, geniş bir perspektif sunması nedeniyle seçilmiş ve evren seçiminden dolayı incelenen sosyal girişimlerin çeşitlilik göstermesi hedeflenmiştir. .

Araştırma yapılırken etik kurallara uyulmuştur, veri toplama ve verilerin analizi aşamasında tarafsızlık ilkesi esas alınmıştır. Verilerin, büyükşehir belediyelerinin kendi resmi platformlarından elde edilmiş olması araştırmanın tarafsızlığını ve verilerin güvenilirliğini artırmaktadır. Ancak, araştırma derinlemesine görüşme ve saha çalışmalarını içermemektedir. Verilerin sadece resmi belgelerden elde edilmesi, hedef kitlenin kadın, engelli ve yaşlı olması ve araştırmanın 2022 yılına odaklanması araştırmanın sınırlılıkları oluşturmaktadır.

4. Bulgular

Araştırma kapsamında Türkiye'deki büyükşehir belediyelerinin sosyal girişimcilikle ilgili projeleri hayata geçirdikleri gözlenmektedir. Büyükşehir belediyelerinin 2022 faaliyet raporları ve web sitelerinden elde edilen veriler Tablo 1, Şekil 1, Tablo 2, Tablo 3, Tablo 4 ve Tablo 5'te verilmiştir.

Tablo1 Büyükşehir Belediyelerinin Sosyal Girişim Sayısal Dağılımı

Belediyeler	Kadınlara Yönelik Sosyal Girişimler	Engellilere Yönelik Sosyal Girişimler	Yaşlılara Yönelik Sosyal Girişimler	Toplam
Adana Büyükşehir Belediyesi	7	2	2	11
Ankara Büyükşehir Belediyesi	2	6	5	13
Antalya Büyükşehir Belediyesi	3	1	3	7
Aydın Büyükşehir Belediyesi	1	1	3	5
Balıkesir Büyükşehir Belediyesi	1	0	1	2
Bursa Büyükşehir Belediyesi	4	6	0	10
Denizli Büyükşehir Belediyesi	2	0	0	2
Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi	3	1	1	5
Erzurum Büyükşehir Belediyesi	1	3	0	4
Eskişehir Büyükşehir Belediyesi	5	3	1	9
Gaziantep Büyükşehir Belediyesi	4	3	2	9
Hatay Büyükşehir Belediyesi	0	1	1	2
Mersin Büyükşehir Belediyesi	2	3	2	7
İstanbul Büyükşehir Belediyesi	6	5	3	14
İzmir Büyükşehir Belediyesi	3	5	1	9
Kayseri Büyükşehir Belediyesi	0	1	1	2

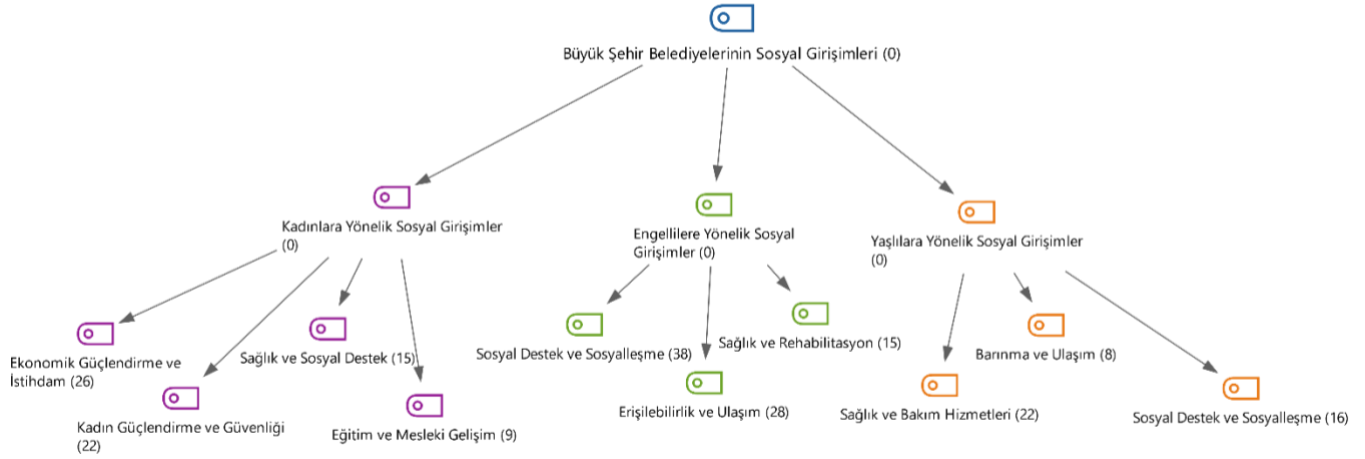
Kocaeli Büyükşehir Belediyesi	1	2	3	6
Konya Büyükşehir Belediyesi	1	3	0	4
Malatya Büyükşehir Belediyesi	1	2	1	4
Manisa Büyükşehir Belediyesi	3	1	1	5
Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi	2	2	0	4
Mardin Büyükşehir Belediyesi	1	2	0	3
Muğla Büyükşehir Belediyesi	4	4	3	11
Ordu Büyükşehir Belediyesi	3	1	1	5
Sakarya Büyükşehir Belediyesi	2	3	4	9
Samsun Büyükşehir Belediyesi	1	5	3	9
Tekirdağ Büyükşehir Belediyesi	1	2	1	4
Trabzon Büyükşehir Belediyesi	0	3	1	4
Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi	1	2	0	3
Van Büyükşehir Belediyesi	2	3	1	6
Toplam	67	76	45	188

Tablo 1'de, büyükşehir belediyelerinin kadınlara, engellilere ve yaşlılara yönelik sosyal girişim çalışmalarının sayısal dağılımına dair veriler görülmektedir. Tablo incelendiğinde verilerin sınırlandırıldığı dönemde, toplam 188 sosyal girişime ulaşılmıştır. Toplam sosyal girişimlerin %40.4'ünü engellilere yönelik sosyal girişimler oluşturmaktadır ve bu alanda uygulanan projelerinin en yüksek orana sahip olduğu görülmektedir. Kadınlara yönelik sosyal girişimler 67 adetle toplam girişimlerin %35.6'sını oluştururken yaşlılara yönelik sosyal girişimler ise 45 adetle %23.9'unu oluşturmaktadır.

Nüfusu en yüksek iki il olan İstanbul Büyükşehir Belediyesi ve Ankara Büyükşehir Belediyesi, sosyal girişim sayılarına göre lider konumdadır ve iki ilin sosyal girişim sayıları toplam sosyal girişim sayısının %14.36'sına denktir. Kadına yönelik sosyal girişimlerde Adana Büyükşehir belediyesi 7 adet ile lider konumdayken engellilere yönelik sosyal girişimlerde Bursa Büyükşehir Belediyesi ve Ankara Büyükşehir Belediyesi 6 adet sosyal girişim ile en yüksek sayılara sahiptir. Yaşlılara yönelik sosyal girişimler incelendiğinde ise Ankara Büyükşehir Belediyesinin 5 adet sosyal girişim ile öne çıktığı görülmektedir. Ankara Büyükşehir Belediyesinin, engelliler ve yaşlılara yönelik sosyal girişimler olmak üzere her iki alanda da lider olması bu belediyenin toplumsal sorumluluk bilinci ile hareket ettiğini ve kapsayıcı yaklaşımı benimsediğini göstermektedir.

Erişilen bulgulara göre, Hatay, Kayseri ve Trabzon Büyükşehir Belediyelerinin kadınlara yönelik sosyal girişimleri bulunmamaktadır. Benzer şekilde engellilere yönelik sosyal girişim projelerine bakıldığında Balıkesir ve Denizli Büyükşehir belediyelerinin bu alanda girişimi olmadığı görülmektedir. Ayrıca, araştırmanın örneklemindeki 7 adet büyükşehir belediyesinde yaşlılara yönelik sosyal girişim bulunmamaktadır. Bu durum, ilgili büyükşehir belediyelerinde dezavantajlı gruplara yönelik sosyal hizmet uygulamalarının geliştirilmesi ve mevcut uygulamaların hedef kitesinin genişletilmesi ihtiyacını vurgulamaktadır.

Şekil1 Büyükşehir Belediyelerinin Sosyal Girişimleri - Hiyerarşik Kod-Alt kod Modeli

Büyükşehir belediyelerinin sosyal girişimleri kadınlara yönelik sosyal girişimler, engellilere yönelik sosyal girişimler ve yaşlılara yönelik sosyal girişimler olmak üzere 3 ayrı koda incelenmiş ve amaçlarına göre alt kodlara ayrılmıştır.

Kadınlara yönelik sosyal girişimler aşağıdaki şekilde sınıflandırılmıştır:

Ekonomik Güçlendirme ve İstihdam (26):

- Kadınların ekonomik bağımsızlıklarını kazanmasını ve işgücü piyasasında daha aktif yer almalarını destekleyen projeler.
- Kadın girişimciliğini teşvik eden programlar ve mesleki eğitim olanakları.
- Kadın kooperatiflerinin kurulması ve işletilmesine yönelik destekler.

Kadın Güçlendirme ve Güvenliği (22):

- Kadınların toplumsal rollerini güçlendirmeyi ve sosyal hayata aktif katılımlarını sağlamayı amaçlayan projeler.
- Kadına yönelik şiddetle mücadele ve kadınların güvenliğini artırmaya yönelik programlar.
- Kadınların sosyal haklarının korunması ve eşitlikçi politikaların uygulanmasını hedefleyen girişimler.

Sağlık ve Sosyal Destek (15):

- Kadınların sağlık hizmetlerine erişimini kolaylaştıran projeler.
- Psikolojik destek ve danışmanlık hizmetleri sunan programlar.
- Kadınların sağlıklı yaşam koşullarını desteklemeyi amaçlayan faaliyetler.

Eğitim ve Mesleki Gelişim (9):

- Kadınların eğitim seviyelerini artırmayı amaçlayan projeler.
- Kadınlara yönelik mesleki eğitim ve kişisel gelişim kursları.
- Kadınların işgücü piyasasında daha etkin rol alabilmeleri için sunulan eğitimler.

Bu kategoriler, büyükşehir belediyelerinin kadınların toplumsal ve ekonomik hayata katılımını artırmak, güvenliklerini sağlamak ve genel yaşam kalitelerini iyileştirmek amacıyla gerçekleştirdikleri sosyal girişimlerin kapsamını ve çeşitliliğini ortaya koymaktadır.

Şekil 1'e göre engellilere yönelik sosyal girişimler:

Sosyal Destek ve Sosyalleşme (38):

- Engelli bireylerin toplumsal hayata katılımını artırmayı ve sosyal izolasyonu azaltmayı amaçlayan projeler.
- Sosyal etkinlikler, spor aktiviteleri, tatil programları ve kültürel etkinlikler düzenlenmesi.
- Engelli bireyler ve ailelerine yönelik psikososyal destek ve danışmanlık hizmetleri.

Erişilebilirlik ve Ulaşım (28):

- Engelli bireylerin fiziksel çevrede bağımsız hareket edebilmelerini sağlamayı hedefleyen projeler.
- Ulaşım araçlarının, yolların, binaların ve kamusal alanların erişilebilir hale getirilmesi.
- Erişilebilir ulaşım hizmetlerinin sunulması ve engelli bireylerin toplu taşımaya erişimlerinin artırılması.

Sağlık ve Rehabilitasyon (15):

- Engelli bireylerin sağlık hizmetlerine erişimini kolaylaştırmayı amaçlayan projeler.
- Rehabilitasyon merkezlerinin kurulması ve rehabilitasyon hizmetlerinin sunulması.
- Engelli bireylerin tıbbi ve medikal malzeme ihtiyaçlarının karşılanması.

Yaşlılara yönelik sosyal girişimler:

Sağlık ve Bakım Hizmetleri (22):

- Yaşlı bireylerin sağlık hizmetlerine kolay erişimini sağlamayı amaçlayan projeler.
- Evde sağlık hizmetleri, mobil sağlık araçları ve tıbbi malzeme desteği.
- Evde bakım ve destek hizmetleri, psikososyal destek ve sağlık danışmanlığı.

Sosyal Destek ve Sosyalleşme (16):

- Yaşlı bireylerin sosyal izolasyonunu azaltmayı ve toplumsal hayata katılımlarını artırmayı hedefleyen projeler.
- Sosyal etkinlikler, boş zaman aktiviteleri, kültürel ve sportif faaliyetler düzenlenmesi.
- Yaşlı destek projeleri, toplumsal farkındalık oluşturma çalışmaları ve güvenlik destekleri.

Barınma ve Ulaşım (8):

- Yaşlı bireylerin barınma sorunlarını çözmeyi ve ulaşım ihtiyaçlarını karşılamayı amaçlayan projeler.
- Güvenli ve erişilebilir barınma olanakları sağlanması.
- Ulaşım hizmetlerinin yaşlı bireylerin ihtiyaçlarına uygun hale getirilmesi ve ulaşım kolaylıklarının artırılması.

Büyükşehir belediyelerine ait sosyal girişimler kadınlara, engellilere ve yaşlılara yönelik olmak üzere üç ayrı kategoride incelemiştir. Ulaşılan sosyal girişimlere ait bulgular Tablo 2, Tablo 3 ve Tablo 4'te incelenmiştir.

Tablo 2 Kadınlara Yönelik Sosyal Girişim Örnekleri

Belediyeler	Sosyal Girişim Adı	Sosyal Girişim Amacı
Adana Büyükşehir Belediyesi	Mutfak Sanatları ile Mültecilerin Sosyal Uyumu	Profesyonel mutfak eğitimleriyle yerli ve göçmen kadınlara yiyecek-içecek sektöründe iş imkanları sunmak ve özellikle göçmen kadınların topluma uyumunu desteklemek amaçlanmaktadır.
	Green (Yeşil)	Güneş enerjisinden elektrik enerjisi üreten yapay zeka destekli modern sera kurarak, Adana Büyükşehir Belediyesinin ihtiyacı olan çeşitli bitki ürünlerini üretmek, üretilen ürünlerin diğer belediyelere satışı ile kooperatifin gelir elde etmesi, kooperatif geliri ile kadınların sosyal kalkınmasına ve istihdamına desteklemek amaçlanmaktadır.
	Suriyeli Mültecilerin Dayanıklılıklarının İnşa Edilmesi ve Güçlendirilmesi Projesi	Suriyeli mültecilere yönelik kapasite geliştirme eğitimleri düzenlemek, Meryem Kadın Kooperatifine tekstil atölyesi için makine ve ekipman sağlamak amaçlanmaktadır.
	Anneler Buluşuyor Etkinliği	Göçmen ve yerel anneler arasında sosyal uyumu artırmak, kültürler arası anlayışı geliştirmek ve el sanatları ile uğraşarak ortak bir etkinlik gerçekleştirmek amaçlanmaktadır.
	Kadınlara Ulaşım Kolaylığı Sağlanması	Kadınların şehir içinde güvenli ve rahat bir şekilde ulaşımını sağlamak amaçlanmaktadır.
	Toprağın Kadınları Projesi	Kadın kooperatiflerini desteklemek, belediye ve kadın kooperatifleri iş birliğini güçlendirmek amaçlanmaktadır.
	Kadın Emeği Pazarı	Kadınların ekonomik olarak güçlenmesini sağlamak amaçlanmaktadır.
Ankara Büyükşehir Belediyesi	Mor Haritam	Projenin amacı, Ankara'da kadınların güvenliğini artırmak için geliştirilen Mor Harita ile kadınların geri bildirimleri toplanarak, hizmet planlama süreçlerine katılımını sağlamaktır. Bu harita, Başkent Mobil uygulamasına entegre edilmiş olup, kadınların mahallelerindeki hizmetlere erişimini kolaylaştırmaktadır.
	Kadınlar Lokali	Ankara'da yaşayan 18 yaş üstü kadınların bedensel, ruhsal, sosyal, kültürel ve eğitsel yönden desteklenip güçlendirilmesini hedefleyen Kadın Lokalleri, ev hanımı, çalışan ve öğrenci olarak yaşayan kadınların sosyal iletişimlerini güçlendirmeyi, spor ve sağlıklı yaşam için kadınlara destek olmayı, yaşadıkları problemlere karşı farkındalık kazandırmayı, problemlere çözüm odaklı yaklaşım sağlamayı ve farklı alanlarda başarı elde etmeleri için uzman destekli eğitim, seminer ve paneller düzenlemeyi amaçlamaktadır.
	Üreten Kadınlar, Kazanan Yarınlar	Amacı Antalya'da yaşayan kadınların ekonomik hayata aktif katılımlarını sağlamaktır.

Antalya Büyükşehir Belediyesi	Yeni Nesil Sinema Okulu	Projenin amacı, kadın sinema öğrencilerini toplumsal cinsiyet eşitliği, kadın hakları, kadına yönelik şiddetle mücadele ve kadın güçlendirme konularında film yapmaya teşvik etmek ve üniversitelerle işbirliği yaparak kadın sinema öğrencilerine destek olmaktır
	Kadın İşgücü Geliştirme Merkezi (KİGGEM)	İş arayan, kendi işini kurmak isteyen ya da işletme sahibi olan kadınlara ekonomik yönde eğitim ve danışmanlık hizmeti sunmak amaçlanmaktadır.
Aydın Büyükşehir Belediyesi	Kadın Konukevi	Şiddete maruz kalan kadınların ve çocuklarının korunması, günlük ihtiyaçlarının karşılanması, barınması ve konaklaması hedeflenmektedir.
Balıkesir Büyükşehir Belediyesi	Yasal Haklarınızı Biliyor musunuz?	Kadınların haklarını öğrenmesi amacıyla eğitim verilmektedir.
Bursa Büyükşehir Belediyesi	Bursa Aile Danışmanlık Merkezi (BADEM)	Aileyi temel alarak, özellikle eşler arasındaki ilişkileri güçlendirmeyi hedefleyen proje, toplumun en temel yapı taşı olan aile yapısını güçlendirerek toplumun sağlığını koruyucu ve önleyici çalışmalar yapmayı amaçlamaktadır.
	Bursa Büyükşehir Kadınlar Kulübü Mobil Uygulaması (Kadınız Biz)	Kadınların sosyal hayata katılımlarını arttırmak ve etkileşimlerini güçlendirmek amaçlanmaktadır.
	Kadın İnovasyon ve Eşitlik Ofisi Hizmetleri	Ayrımcılık karşıtı politika çalışmaları yürüterek, kadın-erkek fırsat eşitliği temelli politikalarla eşitsizlikleri azaltmayı ve risk altındaki grupları güçlendirmeyi amaçlanmaktadır.
	Sağlıklı Beslenme ve Yaşam Hizmetleri (Diyetisyen)	Ücretsiz diyetisyen hizmeti verilerek obeziteye bağlı kronik hastalık risklerini en aza indirmeyi ve kadınların sağlıklı bir şekilde kilo vermelerini, dengeli ve sağlıklı beslenmelerini amaçlanmaktadır.
Denizli Büyükşehir Belediyesi	Nefes Egzersizleri, Plates, Step-Aerobik	Nefes egzersizleri aracılığıyla kadın katılımcıların sağlıklı yaşam pratiği geliştirmelerini ve genel refahlarını artırmayı hedeflemektedir
	Mikrokredi İle İlgili Faaliyetlerin Desteklenmesi	Kadınların ekonomik olarak güçlenmesini sağlamak amaçlanmaktadır.
Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi	Dağkapı Sur Kadın Kültür Merkezi	Merkezde kadınlara yönelik psikolojik destek hizmeti verilmektedir.
	Diyarbakır Kadınlarının Sorunlarını Araştırma ve Uygulama Merkezi (DİKASUM)	Kadınlara mesleki ve kişisel gelişim kurslarıyla destek olmayı amaçlanmaktadır.
	Çay Bizden Muhabbet Sizden	Sosyal çalışmacılarla birlikte yapıla çatı kapı ev ziyaretleri ile vatandaşın belediye hizmetlerinden daha etkin yararlanması ve taleplerin doğrudan dinlenmesi amaçlanmıştır.
Erzurum Büyükşehir Belediyesi	Yeni Doğan Bebek Çanta Seti	Yeni doğum yapmış kadınlara destek olmak ve bu süreci kolaylaştırmak amaçlanmaktadır.

Eskişehir Büyükşehir Belediyesi	Mor Haritam	Kadın merkezleri, sosyal yardımlar, gündüz bakimevleri gibi hizmetlerini gösteren Mor Haritam, Eskişehir'in kadınlar için daha eşit ve daha güvenli bir yer haline getirilmesini amaçlamaktadır.
	Türkiye'de Kadın-Erkek Eşitliğine Duyarlı Planlama ve Bütçelemenin Uygulanması Projesi:	Proje, Türkiye genelinde kadın-erkek eşitliğine duyarlı planlama ve bütçeleme konusunda örnek uygulamalar geliştirmeyi amaçlamaktadır.
	Kadınlara Araba Bakım Kursu	Kalıplaşmış meslek yargılarını değiştirmek ve toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak ve kadınlara kendi araç bakımlarını yapabilmeye becerisi kazandırmak amaçlanmaktadır.
	Flört Şiddeti Farkındalık Eğitimi	Gençleri flört şiddeti ve güvenli ilişkiler konusunda bilgilendirmek, güçlendirmek ve farkındalıklarını artırmak amaçlanmaktadır.
	Lavanta Balı Üretim Projesi	Ekonomik olarak zor günlerden geçen üreticilere destek sağlamak ve şehirde lavanta balı üretimini teşvik etmek amaçlanmaktadır.
Gaziantep Büyükşehir Belediyesi	Haydi Kızlar Yönetime Projesi	Kız öğrencilerin yönetimde etkin rol alması ve kadın yöneticilerin rol model olması amaçlanmaktadır.
	Gelin Etmeyin Okula Gönderin	Proje, erken yaşta ve zorla gerçekleşen çocuk evliliklerini önlemeyi, kız çocuklarının eğitimlerine devam etmelerini sağlamayı amaçlar.
	Gebe Okulu Projesi	Bu proje, anne adaylarına gebelik, doğum, doğum sonrası ve yeni doğan bakımı konularında bilinçli ve sağlıklı bir hamilelik süreci geçirmeleri için gerekli eğitim ve hizmetleri sunmayı amaçlamaktadır.
	Kadın Dostu Kent Gaziantep Uygulaması	Projenin temel amacı, çevre koruma, enerji tasarrufu ve sıfır atık konularında kadınları bilgilendirmek ve bu konularda aktif bir rol almalarını teşvik etmektir. Bu doğrultuda, kadınlar atıkları ayrıştırarak belediyeye ulaştırdıklarında yıldız puanları kazanarak ödüllendirilmektedir.
Mersin Büyükşehir Belediyesi	Kadın Sağlığı Danışma Merkezi Hizmetleri	Kadınlara yönelik poliklinik hizmetler, ilk yardım eğitim merkezi hizmeti, diyetisyen hizmeti, psikolojik danışmanlık hizmeti, moxo dikkat testi hizmeti ve gezici sağlık aracı hizmeti vermek amaçlanmaktadır.
	Bir Tutam Mutluluk Projesi	Geçici tarım işçisi kadınlara hukuki danışmanlık, sağlık hizmetleri ve psikolojik destek sunmak, topluluk içinde dayanışmayı artırmak ve bilgilendirmek amaçlanmaktadır.
İstanbul Büyükşehir Belediyesi	100 Kadın Yazılım Uzmanı Yetiştirme Projesi	Kadınların teknoloji sektöründeki varlığını artırarak hem bireylerin kariyer gelişimine katkı sağlamayı hem de sektöre nitelikli profesyoneller kazandırmayı amaçlamaktadır.
	TOPlu Taşımaya Ulaşan Kadın (TOPUK) Mikro Hibe Projesi	Kadınların toplu taşımaya daha güvenli ve konforlu bir şekilde erişimini sağlamak, toplu taşıma kullanımında karşılaşılan sorunları belirleyip çözüm önerileri geliştirmek, proje

		sürecine kadınları ve diğer topluluk üyelerini aktif olarak dahil etmek amaçlanmaktadır.
	Kent Lokantaları	Yalnız kadın çalışanları bulunması nedeniyle kadın istihdamını desteklenmektedir.
	Anne Kart Projesi	0-4 yaş arası çocukların annelerine ücretsiz toplu ulaşım imkanı sunarak sosyal hayata katılımı artırmayı, toplu taşıma kullanımını teşvik etmeyi, karbon salınımını azaltmayı ve aile ekonomisine katkı sağlamayı hedeflemektedir.
	Kadın Destek Hattı - 444 80 86	Şiddet mağduru ya da şiddet tehlikesi altındaki kadınlara yönelik sosyal, hukuksal ve psikolojik destek sunan, çok dilli hizmet veren bir platformdur.
	Kadın Emegiyle Güzelleşen Kûlahlar Projesi	Beltur, Carte D'or markasının projesi ile birliği başlatarak kadınlara mesleki ve teknik eğitimler verilerek kadın istihdamını arttırmak amaçlanmıştır.
İzmir Büyükşehir Belediyesi	Roman Kızları ve Kadınları için Fırsat Eşitliği Projesi	Roman toplumundaki çocuk evliliklerini önlemeye yönelik bir strateji planı oluşturulması amaçlanmaktadır.
	Haydi Kadınlar Buza Projesi	Projenin amacı, daha önce hiç buz pateni deneyimi olmayan 18-45 yaş aralığındaki kadınlara özel olarak ücretsiz buz pateni temel kayış eğitimi sunarak, kadınların bu spor dalına olan ilgilerini artırmak ve katılımlarını teşvik etmektir.
	Gecekondu Bölgelerinde Yaşayan Korunmasız Kadınların Sosyal Marjinalliklerinin Azaltılması Ve Gelir Elde Etme Fırsatlarının Artırılmasına Yönelik Bütünleşik Bir Proje	Gecekondu bölgelerindeki savunmasız kadınların sosyal marjinalliklerini azaltmak ve gelir elde etme fırsatlarını artırmak amacıyla bütünleşik bir proje yürütmek, özellikle ilgi ve yetenekleri göz önüne alınarak meslek edindirme, mesleki yeterlilik kazandırma, girişimciliği özendirmek ve firmaların nitelikli personel ihtiyacını karşılamak amaçlanmaktadır.
Kocaeli Büyükşehir Belediyesi	Kadın Kooperatifleri Birimi Sosyal Sorumluluk Projesi	Kadınların kalkındırılması, Kadın Kooperatiflerine satış yeri sağlanması ve toplumdaki yerlerinin güçlendirilmesi amaçlanmaktadır.
Konya Büyükşehir Belediyesi	ASEM/KOMEK Projeleri	Aile Sanat ve Eğitim Merkezlerinin tüm ilçelerde yaygınlaştırılması sağlanarak, kadınların sağlıklı yaşamaları ve sosyal hayata kazandırılmaları amaçlanmaktadır.
Malatya Büyükşehir Belediyesi	Kadın Destek Programı	Kadınların kişisel gelişimlerini destekleyerek toplumsal katılımlarını artırmayı hedeflemektedir. Eğitim ve danışmanlık faaliyetleriyle kadınların güçlenmesi ve bilinçlenmesi amaçlanmaktadır.
Manisa Büyükşehir Belediyesi	Hanımelî Pazarı	Kadın istihdamını desteklemek, kadınların el emeği ürünlerini pazarlamalarını sağlamak amaçlanmaktadır.
	Bereketli Eller Projesi	Kadınları ve kadın üreticileri desteklemek, yöresel ürünlerini üretmek, kaybolmaya yüz tutmuş el sanatlarını yaşatmak ve tanıtmak amaçlanmaktadır.

	Manisa Sepeti Projesi	Kadın emeğini desteklemek, yerel ürünlerin tanıtımını yapmak ve kadın kooperatiflerini güçlendirmek amaçlanmaktadır.
Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi	Aile Danışma Hizmeti	Bireylerin çeşitli konulardaki ihtiyaçlarına ücretsiz olarak destek sağlamak ve toplumsal refahın artırılmasına katkıda bulunmak amaçlanmaktadır.
	Hünerli Eller İş Başında Projesi	Kadın kooperatiflerinin ürünlerini uluslararası bir platformda tanıtılarak pazarlama imkânları oluşturmak amaçlanmaktadır.
Mardin Büyükşehir Belediyesi	Mardin Artuklu Kadın Kursları	Kadınların güçlenmesi ve toplumsal katılımlarının artırılması amaçlanmaktadır.
Muğla Büyükşehir Belediyesi	Mor Yaşam Projesi	Kadın mahkumların temel ve zorunlu gereksinimlerini karşılamak amaçlanmaktadır.
	Kadın Destek Merkezi	Kadınlara yönelik ücretsiz psikolojik danışmanlık verilmesi amaçlanmaktadır.
	Hortikültürel Ceviz Fidanlığı	Özellikle yaşlılar, kadınlar ve engelliler için şehir gürültüsünden uzak, doğayla bütünleşecekleri bir alan oluşturmayı amaçlanmaktadır.
	Kıl Keçisi Desteklemesi	Kadın çiftçilerin refah düzeyini arttırmak hedeflenmektedir.
Ordu Büyükşehir Belediyesi	Tropik Meyve Yetiştiriciliğinin Yaygınlaştırılması	Kadın girişimcilerin ekonomik katkısını arttırmak ve tropik meyve yetiştiriciliğini yaygınlaştırmak amaçlanmaktadır.
	İpek Böcekçiliğinin Yaygınlaştırılması Projesi	İpek böcekçiliğini, özellikle kırsaldaki kadınlar ve küçük aile işletmeleri için kolaylıkla yapılabilir bir tarım faaliyeti haline getirmek amaçlanmaktadır.
	Kadın Kooperatiflerine Markalaşma ve Satış Eğitimi	Kadın kooperatiflerinin markalaşma, satış ve girişimcilik konularında yetkinlik kazanmalarını sağlamak amaçlanmaktadır.
Sakarya Büyükşehir Belediyesi	Demokrasi Meydanı Hanımeli Pazarı ve Kooperatifleri	Kadınların geleneksel el sanatlarına olan katkılarını ve iş hayatındaki varlıklarını güçlendirmek hedeflenmektedir.
	Sakarya Çalışan Kadınlar ve Kadın Girişimi Kooperatifi	Kadın istihdamını desteklemek ve sıfır atık, geri dönüşüm konularında faaliyet göstermek amaçlanmaktadır.
Samsun Büyükşehir Belediyesi	Kadın Eliyle Süs Bitkileri Üretimi Projesi	Kırsalda toplumsal eşitsizliğin ortadan kaldırılması, kadın iş gücünün artırılması, kadın ve engelli çiftçilerimizin eğitilerek iş sahibi olmaları hedeflenmektedir.
Tekirdağ Büyükşehir Belediyesi	Kadın Danışma Merkezleri	Kadınların şiddet ve aile içi sorunlarıyla ilgili destek alabilmelerini sağlamak amaçlanmaktadır.
Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi	Güvenli Liman Aile Projesi	Kadınları bilinçlendirilerek, sağlıklı aile yapısı oluşturulmasına katkıda bulunmayı hedeflemektedir.
Van Büyükşehir Belediyesi	Kadın Kooperatifleri	Kadınların ekonomik katılımını artırmayı ve yerel kalkınmaya katkı sağlamayı hedeflemektedir.
	Kadın Sağlık Hareketi	Kadınların sağlık bilincini artırmayı ve sağlıklı yaşam alışkanlıklarını teşvik etmeyi amaçlanmaktadır.

Tablo 2'de verilen projelerin amaçları incelendiğinde, Türkiye'deki büyükşehir belediyelerinin kadınlara yönelik sosyal girişimlerinde farklı alanlarda uygulamaların gerçekleştirildiği gözlemlenmektedir. Hedef kitlesi kadın olan sosyal girişimler kapasamında ekonomik güçlendirme ve istihdam amacı öne çıkmaktadır. Bir diğer temel amaç ise kadının toplumsal hayata katılımı, bilinçlenmesi ve eğitimidir. Bu amaçların yanı sıra sağlık, psikososyal destek, güvenli ulaşım, barınma gibi çeşitli amaçlara odaklanılmaktadır. Bulgular kadınlara yönelik sosyal girişim faaliyetlerinin geniş bir yelpazede yürütüldüğünü göstermektedir.

Tablo 3 Engellilere Yönelik Sosyal Girişim Örnekleri

Belediyeler	Sosyal Girişim Adı	Sosyal Girişim Amacı
Adana Büyükşehir Belediyesi	Tekerlekli Sandalye Tamir Atölyesi	Engelli bireylerin tekerlekli sandalyelerini uzun süreli ve verimli bir şekilde kullanmalarını sağlamak amaçlanmaktadır.
	Mola evi	Engelli çocuk ve gençlerin sosyalleşmesini, eğlenceli vakit geçirmesini, psikolojik olarak rahatlamalarını sağlamak; ailelerine de kişisel işlerine vakit ayırma imkanı tanımak amaçlanmaktadır.
Ankara Büyükşehir Belediyesi	Mola evleri	Ankara Büyükşehir Belediyesi, özel gereksinimli çocuklar ve ailelerini desteklemek amacıyla bu projesi hayata geçirmiştir. Bu proje, özel ilgi ve bakıma muhtaç 3-6 yaş aralığındaki çocuklara ücretsiz hizmet sunarak ailelerin günlük işlerine odaklanmalarını kolaylaştırmayı amaçlamaktadır
	Tatil kampları	Amacı: yaz aylarında engelli bireylerin keyifli bir tatil geçirmelerini sağlamaktır.
	Engelliler Hizmet ve Rehabilitasyon Merkezi	Amaç: Engelli bireylere sosyal, kültürel ve sağlık konularında yardım edilmesi, problemlerin çözümünde rehberlik edilmesi, her türlü ihtiyaçlarının karşılanmasıdır.
	Büyükşehir Belediyesi Görme Engelliler Eğitim ve Teknoloji Merkezi	Amacı: Görme engelli bireylerin bilişim teknolojilerinden yararlanmalarını sağlamaktır.
	Tekerlekli Sandalye Bakım Onarım Atölyesi	Akülü ve manuel tekerlekli sandalye kullanıcılarına ücretsiz bakım ve onarım hizmetleri sunmak amaçlanmaktadır.
	Alzheimer Sosyal Yaşam Merkezi	Alzheimer hastalarının ve yakınlarının yaşam kalitesini artırarak topluma daha sağlıklı ve bilinçli bireyler kazandırmayı amaçlamaktadır
Antalya Büyükşehir Belediyesi	Aşevi	Günlük sıcak yemek hizmeti verilerek engelli, yaşlı ve yemek yapamayacak durumda olduğu belirlenen vatandaşlar ile sağlıklı beslenmelerinde kısıtlılık yaşayan kişilere hizmet etmek amaçlanmaktadır.
Aydın Büyükşehir Belediyesi	Beyaz Baston ve Akülü Tekerlekli Sandalye Yardımları	Engelli vatandaşların daha bağımsız ve aktif bir şekilde topluma katılmalarına katkı sağlamak amaçlanmaktadır.
Bursa Büyükşehir Belediyesi	Akü Şarj Dolum İstasyonu	Akülü araçları ile seyahat eden vatandaşlar için 12 noktada akü şarj dolum istasyonu kurulmuştur
	Engelli Araçları Bakım Ve Tamir Atölyesi	Engelli bireylerin manuel ve akülü araçlarının onarım, bakım ve yedek parça ihtiyaçları ücretsiz olarak karşılanmaktadır.
	Bursa Engelsiz Mobil Eğitim Projesi (BENMEP)	Engelli bireylerin sosyal becerilerini geliştirmek, çeşitli alanlarda eğitim almalarına ve topluma entegre olmalarına yardımcı olmak; engelli ailelerinin günlük yaşamlarını kolaylaştırmak; toplumda engelli bireylerin hakları konusunda farkındalık yaratmak; toplumun engelli haklarını koruyan duyarlı bir yapı oluşturmak; ayrıca engelli ve engelsiz bireyler arasındaki iletişimi güçlendirmeyi amaçlamaktadır.

	Elektronik Takip Cihazı Hizmeti	Alzheimer, zihinsel engelli ve otizmlı bireylerin veli ya da vasileri tarafından elektronik ortamda takiplerini sağlamak amacıyla "Elektronik Takip Cihazı Hizmeti" sunulmaktadır.
	Engelsiz Plaj	Özel gereksinimli bireylerin güvenle denize girebilmelerini sağlamak amacıyla hayata geçirilmiştir.
	Engelsiz Turizm	Özel gereksinimli çocuk ve ailelerine motivasyonlarını artırmak, kişinin kente yönelik tarih ve kültür bilincini artırmak, kent yaşamına dair farkındalık oluşturmak ve iletişim becerilerini geliştirmek amacıyla proje hayata geçirilmiştir
Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi	Engelli Mola Evi	Engelli bireylerin uygun gündüzlü bakım evidir.
Erzurum Büyükşehir Belediyesi	Engelli Servis Hizmeti	Engelli öğrencilere, okula ve diğer eğitimlere ulaşmalarını sağlamak amaçlanmaktadır.
	Otizmlı Çocuklara Atkı Terapisi	Engelli destek birimine başvuran otizmlı çocuklara atkı terapisi sağlamak amaçlanmaktadır.
	Engelsiz Hobi Bahçesi	Engelli bireyleri toprakla buluşturarak tarıma yönlendirmek ve sosyal etkileşimi artırmak amaçlanmaktadır.
Eskişehir Büyükşehir Belediyesi	Engelsiz İş Atölyesi	Zihinsel engelli bireylerin sosyal yaşamlarındaki zorlukları aşabilmeleri, günlük hayatta bağımsız yaşam becerileri kazanmalarını sağlamak ve bu bireyleri istihdam edilebilir hale getirmek amaçlanmaktadır
	Avantaj Taksi	Engelli bireylerin ulaşmalarını kolaylaştırmak ve refakatçileri ile birlikte belirledikleri noktalara ücretsiz transfer hizmeti sağlamak amaçlanmaktadır.
	TekeRRenk Yolu Projesi	Engelli bireylerin tasarımını hayata geçirmek, toplumsal farkındalık oluşturmak, tekerlekli sandalye kullanıcılarının erişilebilir ve kullanılabilir alanlara dikkat çekmek amaçlanmaktadır.
Gaziantep Büyükşehir Belediyesi	Engelsiz Yaşam Merkezi	Bu merkezin temel amacı, özel bireylerin yaşamlarını olumlu bir şekilde etkileyerek sosyal entegrasyonlarını artırmak, onlara özgün tedavi yöntemleri sunmak ve ailelerine destek olmaktır.
	Sesinde Hayat Var	Toplum sağlığını koruyarak, engelli ve yaşlı bireylerin toplumsal hayata aktif olarak katılmalarını sağlamak, ihtiyaç duydukları tıbbi ve medikal malzeme desteği sağlanarak yaşam kalitelerini arttırıp ihtiyaç duydukları konularda eğitimler organize ederek hayata tutunmalarında yardımcı olmak amaçlanmaktadır.
	Ağız ve Diş Sağlığı Teşhis ve Tedavi Aracı Projesi	Yaşlı veya engelli bireylerin ağız ve diş sağlığı sorunlarını tanımlamak, sağlık hizmetine erişimi zor olan vatandaşlara mobil bir birimle hizmet götürmek, ağız ve diş sağlığına yönelik muayene ve tedavi ihtiyaçlarını karşılamak amaçlanmaktadır.
Hatay Büyükşehir Belediyesi	Engelli Vatandaşlar İçin Akü Şarj Üniteleri Projesi	Engelli bireylerin günlük yaşamlarını kolaylaştırmak, toplumsal entegrasyonu desteklemek, engelli bireylerin akülü araçlarını şarj etmelerini sağlamak amaçlanmaktadır.
Mersin Büyükşehir Belediyesi	Evde Bakım ve Sağlık Hizmeti Projesi	Yaşlı ve engellilerin tıbbi bakım ve rehabilitasyonlarının evde veya aile ortamında karşılanması, bu kişilere ve ailelerine eğitim, sosyal ve psikolojik destek hizmetleriyle evde bakım hizmetlerinin bir arad sunulması amaçlanmaktadır.

	Mola Evi	Engelli bireye sahip ailelerin, günlük yaşamlarını kolaylaştırmak, aile bireyelerine, resmi veya özel işlerini daha etkin bir şekilde çözebilme imkanı sağlamak, engelli bireyin sosyal ve kültürel etkinliklere katılımını artırmak ve engelli bireyin aktif zaman geçirmesine destek olmak amaçlanmaktadır.
	Engelli Bireye Medikal Malzeme Desteği	Engelli bireylere medikal malzeme desteği sunarak onların yaşam kalitesini artırmak ve günlük yaşamlarını kolaylaştırmak hedeflenmektedir.
İstanbul Büyükşehir Belediyesi	Engelsiz Taksi Taşımacılığı	Engelli ve dezavantajlı bireylerin toplu taşıma hizmetlerine daha etkili bir şekilde erişmelerini sağlamak amacıyla düzenleme ve araçlarda dönüşümler gerçekleştirilmiştir.
	Engellilere Yönelik Erişilebilir Yaya Sinyalleri (EYS)	Engelli yayaların erişebilirliği amacıyla fonksiyonel sesli uyarımlı yaya butonu, yatay ve dikey trafik işaretlemeler düzenlemeleri yapılmıştır.
	E-KPSS ve Hazırlık Kursu Eğitimleri	Engelli bireylerin kamu sektöründe istihdam edilebilmesi için gereken sınav olan E-KPSS'ye hazırlanmalarını desteklenmektedir.
	Engelliler Kampı	Engelli bireylerin ve ailelerinin ücretsiz tatil yapmalarını sağlamak, dinlenmelerine ve sosyalleşmelerine destek olmak amaçlanmaktadır.
	İBB Yeşilvadi Engelli Bireyler Spor Merkezi	Özellikle zihinsel engelli bireylerin spor yapmalarını, gelişimlerine katkıda bulunmalarını ve sosyal aktivitelere katılmalarını amaçlanmaktadır.
İzmir Büyükşehir Belediyesi	Erişilebilir Kent Rotaları Projesi	Kırmızı bayraklı kurum ve toplu ulaşım araçlarına engelsiz bir şekilde ulaşım sağlamak için veri tabanı tabanlı bir sistemi hayata geçirmek amaçlanmaktadır.
	Elim Sende Farkındalık Projesi	İlköğretim okullarında engelli farkındalığını artırmak, sosyal aktiviteler aracılığıyla kazanımları sanat yoluyla desteklemek ve kent tasarımına katılımı teşvik ederek sağlıklı bir yaşamın önemine vurgu yapmak amaçlanmaktadır.
	İzmir Engelsiz Modern Sanatlar Müzesi (İzdem)	Özellikle görme engellilere yönelik dokunulabilir eserlerin sergilendiği müzede engelli yurttaşların sanata erişimini sağlamak amaçlanmaktadır.
	Engelsiz Ulaşım Aracı Hizmeti	Tekerlekli sandalye kullanıcılarının sağlık kuruluşlarına ulaşımını sağlamak, cenazelere katılım, spor müsabakaları, etkinlikler ve sınavlara ulaşımında engelli bireylere destek olmak amaçlanmaktadır.
	Görünür, Algılanır Kent İzmir	Görme engelliler için İzmir'deki belirli bölgelerde görsel algılamayı artırmak, Tarihi Asansör, Pasaport Seyir Terası ve Bostanlı Günbatımı İskelesi gibi önemli noktalarda Braille Alfabeli panolar aracılığıyla bilgilendirme sağlamak, engelli nakil araçları ile ilçelerdeki görme engelli bireylere ulaşım kolaylığı sağlamak amaçlanmaktadır.
Kayseri Büyükşehir Belediyesi	Engelsiz Çocuk Evleri Projesi	Zihinsel engelli çocuğa sahip ailelere yönelik, resmi işlemlerini takip etmelerini kolaylaştırarak, kendilerine zaman ayırabilmelerini sağlamak ve çocukların bedensel, ruhsal, sosyal ve öz-bakım becerileri açısından gelişimlerine katkıda bulunmak amaçlanmaktadır.
Kocaeli Büyükşehir Belediyesi	Engelsiz Nakil Hizmeti	Tekerlekli sandalye kullanan bedensel engelli bireylerin hastane, eğitim, resmi kurumlar, sosyal ve kültürel alanlar, rehabilitasyon ve diyaliz merkezlerine ulaşımını sağlamak amaçlanmaktadır.
	İzmit Engelsiz Yaşam Merkezi	Tüm engelli bireylerin gününbirlik ihtiyaçlarının karşılanabildiği eğitim ve yaşam alanı oluşturmak amaçlanmaktadır.

Konya Büyükşehir Belediyesi	Görme Engellilere Yönelik Çevrim İçi Kurslar	Görme engellilere bilgisayar kullanımı ve İngilizce A1 seviyesinde eğitim sağlamak amaçlanmaktadır.
	Mekanik/Akülü Tekerlekli Sandalye Yardımı	Ortopedik engelli 50 vatandaşa mekanik, 3 vatandaşa akülü tekerlekli sandalye sağlamak amaçlanmaktadır.
	Engelsiz Konya Mobil Uygulaması	Engellilerin Konya'daki yatırımlardan haberdar olmalarını, sosyal ve kültürel etkinliklerden bilgilendirilmelerini sağlamak ve iletişimi kolaylaştırmak amaçlanmaktadır.
Malatya Büyükşehir Belediyesi	Engelli Araç Tamir Atölyesi Projesi	Engelli bireylerin yaşamlarını kolaylaştırmak ve toplumsal katılımlarını artırmak, engelli vatandaşların araçlarının güvenli ve sorunsuz bir şekilde kullanılmalarını sağlamak amaçlanmaktadır.
	Gülen Yüzler Kafe	Engelli çocuklara istihdam sağlamak ve sosyal etkileşim ve iş hayatına katılımlarını teşvik etmek amaçlanmaktadır.
Manisa Büyükşehir Belediyesi	Engelli Vatandaşlara Yönelik Akülü-Tekerlekli Araç Dağıtımı	Dezavantajlı vatandaşların sosyal hayata daha aktif katılımını sağlamak ve yaşam alanlarını genişletmek amaçlanmaktadır.
Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi	Medikal Cihaz Yardımları	İhtiyaç sahibi bireylerin günlük yaşamlarını daha bağımsız ve rahat bir şekilde sürdürebilmelerine katkı sağlamak amaçlanmaktadır.
	Engelli Taşıma Hizmeti	Engelli vatandaşların günlük yaşamlarını kolaylaştırmak ve topluma entegrasyonlarını desteklemek amaçlanmaktadır.
Mardin Büyükşehir Belediyesi	Medikal Cihaz Yardımları	Engelli vatandaşların günlük yaşamlarını daha rahat ve bağımsız bir şekilde sürdürebilmelerine yardım etmek amaçlanmaktadır.
	Engelli Taşıma Hizmeti	Engelli vatandaşların günlük yaşamlarını kolaylaştırmak ve toplumsal hayata daha etkin katılımlarını sağlamak amaçlanmaktadır.
Muğla Büyükşehir Belediyesi	Hasta Nakil Ambulansı Hizmetleri	Engelli, yatağa bağımlı, yaşlı, ihtiyaç sahibi ve hastaların evden sağlık kurumuna, sağlık kurumundan evlerine, sağlık kurumundan başka bir sağlık kurumuna ve evden eve ulaşım ihtiyaçlarını kapsamaktadır
	Engelli Nakil Hizmeti	Özel donanımlı araçlar ve esnek güzergahlarla engelli bireylerin toplu taşıma araçlarını kullanamama durumlarını dikkate alarak sosyal yaşama katılımlarını desteklemek amaçlanmaktadır.
	Engelsiz Plajlar	Engelli vatandaşların güvenli bir şekilde denize girebilmelerini sağlamak amaçlanmaktadır.
	Engelli Ailelere Kısa Mola	Engelli bireylerin güven içinde eğlenceli vakit geçirebilmelerini sağlamak ve ailelere kendi aralarında zaman ayırma fırsatı yaratmak amaçlanmaktadır.
Ordu Büyükşehir Belediyesi	Engelsiz Taksi	Yaşlı ve engelli vatandaşların sosyal hayatını kolaylaştırmak ve kamu kurumlarındaki işlerini rahatça yerine getirmelerini sağlamak amaçlanmaktadır.
Sakarya Büyükşehir Belediyesi	Engelli Taşıma Projesi	Engelli bireylerin günlük yaşamında karşılaştıkları ulaşım zorluklarını azaltmayı amaçlanmaktadır.
	Engelli Medikal Yardım Projesi	Özel gereksinimlere sahip engelli bireylerin medikal ihtiyaçlarını karşılamak ve yaşamlarını kolaylaştırmak amaçlanmaktadır.
	Akülü Araç Şarj İstasyonları	Engelli vatandaşların akülü araçlarını şarj edebilmelerini sağlamak amaçlanmaktadır.
Samsun Büyükşehir Belediyesi	Mavi Işıklar Engelliler Eğitim, Dinlenme ve Rehabilitasyon Merkezi	Engellilere ücretsiz 5 yıldızlı otel ve tatil hizmeti sağlamak amaçlanmaktadır.

	Engelsiz Çocuk Evi	Zihinsel engelli çocuğa sahip ailelere destek olmak ve çocukların gelişimini desteklemek amaçlanmaktadır.
	Yaz Kampı Hizmeti	Engelli bireylerin sosyalleşebilmesi ve tatil yapabilmesi için engelli ve ailelerine ücretsiz yaz kampı hizmetini kapsamaktadır.
	Günübirlik Engelsiz Bakım Merkezi Projesi	Engelli bireylerin günübirlik nitelikli zaman geçirebilecekleri, sağlık ve eğitim hizmetleri alabilecekleri bir merkezin oluşturulması amaçlanmaktadır.
	Engelli Ulaşım Destek Hizmetleri	Engelli bireylerin günlük yaşamında daha bağımsız ve etkin bir şekilde hareket edebilmelerini sağlamak amaçlanmaktadır.
Tekirdağ Büyükşehir Belediyesi	Evde Temizlik ve Bakım Hizmetleri Projesi	Yaşlı ve engelli bireylerin günlük faaliyetlerine destek olmak amaçlanmaktadır.
	Engelli Araç ve Gereç Yardım Projesi	Muhtaç durumdaki engellilere ihtiyaç duydukları araç ve gereçleri temin etmek amaçlanmaktadır.
Trabzon Büyükşehir Belediyesi	Evde Temizlik Hizmeti	Yaşlı, engelli, kimsesiz ve bakıma muhtaç vatandaşlara yönelik ücretsiz temizlik hizmeti sunmak amaçlanmaktadır.
	Engelli Ulaşım Hizmeti	Bu hizmet, engelli bireylerin toplumsal hayata katılımlarını kolaylaştırmak, günlük yaşamlarını daha bağımsız bir şekilde sürdürebilmelerine destek olmayı amaçlamaktadır.
	Engelli Danışma Merkezi	Bu danışma merkezi, engelli bireylerin yaşamlarını daha iyi yönlendirebilmeleri ve sahip oldukları haklardan en iyi şekilde yararlanabilmelerini amaçlamaktadır.
Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi	Engelli Ulaşım Hizmeti	Bakıma muhtaç ve dialize bağlı hayat sürdüren engelli vatandaşlara haftanın 6 günü hizmet sunmak amaçlanmaktadır.
	Tıbbi Yardım ve Destek Programı	Engelli vatandaşlara tıbbi yardım sağlamak amaçlanmaktadır.
Van Büyükşehir Belediyesi	Temizlik ve Hijyen Paketi	İhtiyaç sahibi yaşlı ve engelli vatandaşların temel hijyen ihtiyaçlarını karşılamayı amaçlamaktadır.
	Tekerlekli Sandalye Yardımı	Tekerlekli sandalye ihtiyacı olan bireylere yönelik yardım gerçekleştirilmesi amaçlanmaktadır.
	Engelli Hasta Taşıma	Engelli bireylerin ulaşım ihtiyaçlarını karşılamayı amaçlamaktadır.

Tablo 3'de elde edilen verilere göre büyükşehir belediyelerinin engellilere yönelik sosyal girişim örneklerinin isimleri ve bu girişimlerin amaçları gösterilmektedir. Amaçlar incelendiğinde engelli bireyi hedef alan sosyal girişimlerin çeşitlik gösterdiği ve engelli bireyin yaşam kalitesinin artırılmasının temel hedef olduğu gözlemlenmektedir. Sosyal girişimlerin eğitim, engelli bireyin sosyalleşmesi, engelli bireyin günlük yaşamının kolaylaştırması gibi amaçlarının yanı sıra engelli bireye sahip ebeveynlerin desteklenmesi de amaçlanmaktadır. Engelli bireylere, medikal malzeme desteği ve bu malzemelerin onarımına yönelik sosyal girişimler bulunmaktadır. Ayrıca akülü sarj istasyonları ile engelli bireyin yaşam kalitesi iyileştirilmektedir. Ulaşım kolaylaştırmayı amaçlayan projeler toplu taşıma ve engelsiz taksileri içermekte ve engelli bireyin bağımsızlığını artırmayı, kamusal alanlara ulaşımını kolaylaştırmayı sağlamaktadır.

Tablo 4 Yaşlılara Yönelik Sosyal Girişim Örnekleri

Belediyeler	Sosyal Girişim Adı	Sosyal Girişim Amacı
Adana Büyükşehir Belediyesi	Evde Sağlık Hizmetleri	Evde sağlık, hasta ve yaşlı bakımı ihtiyacı olan vatandaşlara aile ortamında ve doktor gözetiminde hizmet sunmak amaçlanmaktadır.
	Mobil Sağlık ve Rehberlik Aracı	Sağlık hizmetlerine erişimde dezavantajlı konumda bulunan gruplara destek olmak ve sahada sağlık hizmeti sunmak amaçlanmaktadır.
Ankara Büyükşehir Belediyesi	Barınma Evi	Evinde yaşayamayan ve diğer sosyal hizmetlerden faydalanamayan evsiz ve korunmasız vatandaşların günlük ihtiyaçlarını karşılanması amaçlanmaktadır.
	Şefkat Evleri	Ankara'da kısa süreli olarak hasta refakatçisi veya hasta olarak bulunan konaklayacak imkanı ve maddi kaynakları olmayan yardıma muhtaç kişi ve ailelerin ihtiyaçlarını karşılamak amaçlanmaktadır.
	Yaşlılar Lokali	Yaşlı bireylerin yaşam kalitesini yükseltmek ve sosyal izolasyonu önlemek amaçlanmaktadır.
	Yaşlılar ve Gençler Bilgi Erişim Merkezi	Amacı: Yaşlı bireylerin ve gençlerin serbet zamanlarını geçirmelerini sağlamak, teknoloji, internet ve dil alanında bir çok farklı eğitim sunmaktır
	Yaşlılara Hizmet Merkezi	Yaşlı bireylerin bakımı konusunda ailelerin veya diğer destek unsurlarının yetersiz olduğu zamanda, yaşlıların evde yaşamlarını sürdürebilmeleri için yaşam ortamlarını iyileştirme ve günlük yaşam etkinliklerine destek olmayı amaçlamaktadır.
Antalya Büyükşehir Belediyesi	Evde Sağlık Hizmeti	Randevu almış bakıma ve ilgiye gereksinimi olan vatandaşlara sağlık ve bakım hizmetini evlerine götürmeyi amaçlamaktadır.
	Mobil Kuaför	İlçe merkezine uzak kuaför hizmeti bulunmayan mahalle, yayla gibi yerleşim yerlerinde öncelikle ihtiyaç sahibi, yaşlı ve yatağa bağımlı vatandaşlara ücretsiz mobil kuaför hizmeti verilmesi amaçlanmaktadır.
	Aşevi	Engelli, yaşlı veya yemek yapamayacak durumda olan kişilerle sağlıklı beslenmelerinde engel yaşayanlara günlük sıcak yemek hizmeti sunmak amaçlanmaktadır.
Aydın Büyükşehir Belediyesi	Yaşlı Barınma Evleri	60 yaşını doldurmuş maddi gücü yerinde olmayan vatandaşların günlük yemek ve barınma ihtiyaçlarının giderilmesi için kurulan barınma evleridir.
Balıkesir Büyükşehir Belediyesi	Berber ve Kuaför Hizmetleri	Hizmet, yatalak, bakıma muhtaç veya evden çıkamayan vatandaşların konforunu ve yaşam kalitesini artırmayı hedeflemektedir.
	Alzheimer Hastaları ve Aileleri Buluşma ve Danışmanlık Merkezi	Merkezin amaçları arasında, Alzheimer ve Demans hastalarına psiko-sosyal destek sunma, yaşlı bireylerin sosyal ilişkilerini düzenleme ve geliştirme, boş zamanlarını değerlendirmelerine yardımcı olma, hastalara uygun etkinlikler düzenleyerek hafıza güçlendirme çalışmaları yapma, ayrıca Alzheimer hastalarının aileleri ile danışmanlık hizmeti sağlama bulunmaktadır.
	Sağlıkla Yaş Alıyoruz Projesi	Projenin temel amacı, yaşlı bireylerin yaşlılık sürecinde karşılaştıkları fizyolojik değişimlere ve günlük yaşam aktivitelerinin sınırlandırılmasına yönelik sağlık ve psiko-sosyal destek sağlamaktır.
Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi	Aktif Yaşlanma ve Koordinasyon Merkezi Projesi	Yaşlılara evde bakım ve destek hizmetlerini sağlayarak hayatlarını kolaylaştırmayı hedeflemektedir.

Eskişehir Büyükşehir Belediyesi	Sevgi Eli Uzatıyoruz - Evde Bakım Hizmetleri	Evde kişisel bakım hizmetleri aracılığıyla yaşlı, hasta veya bakıma muhtaç vatandaşlara destek sağlamak ve yaşam kalitelerini artırmak amaçlanmaktadır
Gaziantep Büyükşehir Belediyesi	Sesinde Hayat Var	Toplum sağlığını koruyarak, engelli ve yaşlı bireylerin toplumsal hayata aktif olarak katılımlarını sağlamak, ihtiyaç duydukları tıbbi ve medikal malzeme desteği sağlanarak yaşam kalitelerini artırıp ihtiyaç duydukları konularda eğitimler organize ederek hayata tutunmalarında yardımcı olmak amaçlanmaktadır.
	Ağız ve Diş Sağlığı Teşhis ve Tedavi Aracı Projesi	Yaşlı veya engelli vatandaşların ağız ve diş ile ilgili sağlık problemlerine tanı koymak, sağlık hizmetine erişimi zor olan vatandaşlara mobil bir birimle hizmet götürmek, ağız ve diş sağlığına yönelik muayene ve tedavi ihtiyaçlarını karşılamak amaçlanmaktadır.
Hatay Büyükşehir Belediyesi	İyiliğin Peşinde	65 yaş üstü ve engelli vatandaşların evde bakım ihtiyaçları karşılanması, temizlik, banyo temizliği, cam temizliği gibi konularda hizmet sunulması amaçlanmaktadır.
Mersin Büyükşehir Belediyesi	Evde Bakım ve Sağlık Hizmeti Projesi	Yaşlı ve engellilerin sağlık hizmetleri ve rehabilitasyonlarının evinde veya aile ortamında verilmesi sağlanarak bireylere ve ailelerine eğitim, sosyal ve psikolojik destek hizmetleri ile evde bakım hizmetlerinin bütünüyle verilmesi amaçlanmaktadır.
	Yaşlı Destek Birimi	Yaş almış vatandaşların yaşamlarını kolaylaştırmak ve yalnızlık sorunlarına çözüm sunmak amacıyla mini onarı hizmeti, yakacak yardımı, düzenli irtibat ve danışmanlık hizmeti verilmektedir.
İstanbul Büyükşehir Belediyesi	Aktif Yaşlılık Projesi	Yaşlı bireylerin düzenli egzersiz ve spor faaliyetleri ile yaşlanma sürecinde ortaya çıkan sorunları azaltmayı ve sakinlerin yaşam kalitesini artırmak amaçlanmaktadır.
	Sağlıklı Yaşam Merkezi	Yaş almış bireylerin fiziksel, duygusal, bilişsel ve sosyal gereksinimlerini karşılamak amaçlanmaktadır.
	Yaşam Evleri Projesi	Yaşlıların sosyal ortamlarından ayrılmadan mahalle içlerinde yaşamlarını sürdürmeleri amaçlanmaktadır.
İzmir Büyükşehir Belediyesi	Dijital Tespit Şefkatli Hizmet	Dezavantajlı kişilerin belirlenmesi ve yaşam koşullarının iyileştirilmesi için bir veri ağı ve donanımını içeren dijital bir sistem kurulması amaçlanmaktadır. Bu sistem aracılığıyla ihtiyaç sahiplerine gerekli hizmetlerin (tıbbi, sosyal, teknik destek vb.) kesintisiz ve verimli bir şekilde ulaştırılması hedeflenmektedir.
Kayseri Büyükşehir Belediyesi	Ulu Çınarlar Yaşlı Yaşam ve Dayanışma Merkezi Projesi	Yaşlı bireylere hem yaşam alanlarında hem kurum içerisinde hizmet sunarak yaşam şartlarını iyileştirmek, psiko-sosyal anlamda günlük hayata adaptasyonlarını kolaylaştırmak, yaşlılığa bağlı rahatsızlıkları önlemek ya da yavaşlatmak amaçlanmaktadır.
Kocaeli Büyükşehir Belediyesi	Geniş Ailem Projesi	60 yaşından büyük ve kimsesiz vatandaşlara sağlık destek hizmetleri ile sosyal destek hizmetleri sunulmaktadır.
	Hayatın İçindeyim Projesi	Yaşlı bireylerin sosyal aktivite ve hobi kulüpleri aracılığı ile özgüven kazanmalarını, yalnızlık duygusundan kurtulmalarını, kendilerini keşfetmelerini sağlayarak aktif yaşlanmalarına destek olmak amaçlanmaktadır.
	Hayata Tutun Projesi	65 yaş üstü bireylerin evlerinde düşme riskini azaltmak ve düşme sonucu oluşabilecek kalıcı hasarları en aza indirmek için basit önlemler almayı amaçlanmaktadır.

Malatya Büyükşehir Belediyesi	Vefa Konağı	Yaşlılara yönelik kişisel bakımlar, ev hizmetleri, sosyal etkinlikler, kütüphane hizmetleri, sağlık taramaları ve ev alışverişleri gibi hizmetler sunularak yaşam standartlarını artırmayı hedeflemektedir.
Manisa Büyükşehir Belediyesi	İsmail Muammer Cider Huzurevi	Huzurevi, yaşamsal ihtiyaçlarını yeterince karşılayamayan veya bu konuda zorluk yaşayan yaşlı bireylere destek olmayı amaçlamaktadır.
Muğla Büyükşehir Belediyesi	Hasta Nakil Ambulansı Hizmetleri	Engelli, yatağa bağımlı, yaşlı, ihtiyaç sahibi ve hastaların evden sağlık kurumuna, sağlık kurumundan evlerine, sağlık kurumundan başka bir sağlık kurumuna ve evden eve ulaşım ihtiyaçlarını kapsamaktadır.
	Kırsaldaki Çınarlar	Özellik kırsal bölgede yaşayan yaşlıların evde yaşamlarını sürdürebilmeleri için gerekli olan destekleri sağlamak, yaşam ortamlarını iyileştirmek ve günlük yaşam faaliyetlerine yardımcı olmak amaçlanmaktadır.
	100 Yaş Evi Projesi	60 yaş ve üzeri vatandaşların yeni dostluklar kurması, sosyalleşmesi, kaliteli zaman geçirmesi, sağlık hizmetlerine kolay erişimi, yeni bir sosyal yaşamın keyfini çıkarması amaçlanmaktadır.
Ordu Büyükşehir Belediyesi	Sosyal Alarm Cihazı Projesi	65 yaş üstü ve yalnız yaşayan, bakıma muhtaç yaşlıların güvenliğini artırmak ve iletişimlerini kolaylaştırmak amaçlanmaktadır.
Sakarya Büyükşehir Belediyesi	Evde Destek Hizmetleri	Yaşlı ve bakıma muhtaç bireylere sosyal, fiziksel ve psikolojik alanlarda evlerinde destek hizmeti sağlamak amaçlanmaktadır.
	Evde Temizlik Hizmeti	65 yaş ve üzeri bireylerin yaşam alanlarını temizleyerek sağlıklı ve düzenli bir ortam sağlamak amaçlanmaktadır.
	Kişisel Bakım Hizmeti - Hasta Yıkama	Öz bakımını gerçekleştiremeyen 65 yaş ve üzeri bireylere kişisel bakım hizmeti sunmak amaçlanmaktadır.
	Refakat & Ulaşım Hizmeti	Yatalak olmayan, destek olacak bir yakını ve maddi gücü bulunmayan 65 yaş ve üzeri bireylere sağlık personeli eşliğinde refakat ve ulaşım hizmeti sunmak amaçlanmaktadır.
Samsun Büyükşehir Belediyesi	Yaşlı Bakım ve Sağlık Hizmetleri	Sosyal ve ekonomik zorluklar içinde bulunan 65 yaş ve üzerindeki bireylerin uzun süreli bakım ihtiyaçlarını karşılamak amaçlanmaktadır.
	Evde Bakım Hizmetleri	Yaşlı bireylerin kendi öz bakımlarını gerçekleştiremeyecek durumda olduklarında profesyonel destekle temel bakımlarını sağlamak amaçlanmaktadır. Öz bakım çamaşır ve temizlik desteği, kuaför hizmeti, evde yemek hizmeti, psikolojik destek hizmetlerini içermektedir.
	Evde Fiziksel Rehabilitasyon ve Egzersiz Hizmeti	Evlerinde sağlık hizmeti alan yaşlı bireylerin, belirlenen direktiflere uygun olarak ev ortamında basit fizik hareketler ve egzersizlerle desteklenmesini amaçlamaktadır.
Tekirdağ Büyükşehir Belediyesi	Evde Temizlik ve Bakım Hizmetleri Projesi	Yaşlı ve engelli bireylerin günlük faaliyetlerine destek olmak amaçlanmaktadır.
Trabzon Büyükşehir Belediyesi	Evde Temizlik Hizmeti	Yaşlı, engelli, kimsesiz ve bakıma muhtaç vatandaşlara yönelik ücretsiz temizlik hizmeti sunmak amaçlanmaktadır.
Van Büyükşehir Belediyesi	Temizlik ve Hijyen Paketi	İhtiyaç sahibi yaşlı ve engelli vatandaşların temel hijyen ihtiyaçlarını karşılamayı amaçlamaktadır.

Tablo 4'te yaşlılara yönelik sosyal girişim örnekleri verilmiştir. Bulgulardaki amaçlar incelendiğinde evde sağlık hizmetine yönelik sosyal girişimlerin sıklığı dikkat çekmektedir. Yaşlıların sosyal etkileşimlerini artırmayı ve yaşam kalitesini yükseltmeyi amaçlayan sosyal girişimler bulunmaktadır. Ayrıca bu sosyal girişimlerle yaşlıların boş zamanlarını değerlendirmeli, eğitim imkanlarından faydalanmaları, bakım ve beslenme ihtiyaçlarının karşılanması, konut ihtiyaçlarının çözülmesi ve yaşlıların evlerinde güvenli yaşam sürmeleri amaçlanmaktadır.

Tablo5 Büyükşehir Belediyelerinde Sosyal Hizmet Birimlerinin Kadına, Engelliye ve Yaşlıya Yönelik Faaliyetlerinin Değerlendirmesi

Belediyeler	Sosyal Hizmet Birimi	Kadınlara Yönelik Sosyal Girişimler	Engellilere Yönelik Sosyal Girişimler	Yaşlılara Yönelik Sosyal Girişimler
Adana Büyükşehir Belediyesi	Var	Evet	Evet	Evet
Ankara Büyükşehir Belediyesi	Var	Hayır	Evet	Evet
Antalya Büyükşehir Belediyesi	Var	Evet	Evet	Evet
Aydın Büyükşehir Belediyesi	Var	Hayır	Evet	Evet
Balıkesir Büyükşehir Belediyesi	Var	Evet	Evet	Evet
Bursa Büyükşehir Belediyesi	Var	Hayır	Hayır	Hayır
Denizli Büyükşehir Belediyesi	Var	Evet	Evet	Evet
Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi	Var	Evet	Evet	Evet
Erzurum Büyükşehir Belediyesi	Var	Evet	Hayır	Evet
Eskişehir Büyükşehir Belediyesi	Var	Evet	Evet	Evet
Gaziantep Büyükşehir Belediyesi	Var	Evet	Hayır	Hayır
Hatay Büyükşehir Belediyesi	Var	Evet	Evet	Evet
İstanbul Büyükşehir Belediyesi	Var	Evet	Evet	Evet
İzmir Büyükşehir Belediyesi	Var	Evet	Evet	Evet
Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi	Var	Evet	Evet	Evet
Kayseri Büyükşehir Belediyesi	Var	Evet	Evet	Evet
Kocaeli Büyükşehir Belediyesi	Var	Evet	Evet	Evet
Konya Büyükşehir Belediyesi	Var	Evet	Evet	Evet
Malatya Büyükşehir Belediyesi	Var	Hayır	Evet	Evet
Manisa Büyükşehir Belediyesi	Var	Evet	Evet	Evet
Mardin Büyükşehir Belediyesi	Var	Hayır	Evet	Evet
Mersin Büyükşehir Belediyesi	Var	Hayır	Evet	Evet
Muğla Büyükşehir Belediyesi	Var	Evet	Evet	Evet
Ordu Büyükşehir Belediyesi	Var	Evet	Evet	Evet
Sakarya Büyükşehir Belediyesi	Var	Evet	Evet	Evet
Samsun Büyükşehir Belediyesi	Var	Evet	Evet	Evet
Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi	Var	Hayır	Evet	Evet
Tekirdağ Büyükşehir Belediyesi	Var	Evet	Evet	Evet
Trabzon Büyükşehir Belediyesi	Var	Evet	Evet	Evet
Van Büyükşehir Belediyesi	Var	Hayır	Evet	Evet

Tablo 5'te Büyükşehir belediyelerinin web sitelerinde sosyal hizmet birimi, sosyal hizmet daire başkanlığı terimleri incelenmiştir. Büyükşehir belediyelerinin tamamında sosyal hizmet biriminin mevcut olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. İncelenen sosyal girişimlerin yapıldığı birimler incelenmiştir. Tablo5'teki "Evet" ifadesi yapılan sosyal girişimlerin sosyal hizmet birimine bağlı olarak veya sosyal hizmet dairesi başkanlığı altındaki birimler tarafından yapıldığını ifade etmektedir. "Hayır" ifadesi ise yapılan girişimlerin sosyal hizmet ile ilişkisi olmadığını ifade etmektedir. Kadına yönelik sosyal girişimler 8 büyükşehir belediyesinde, engelliye yönelik sosyal girişimler 3 büyükşehir belediyesinde ve yaşlıya yönelik sosyal girişimler 2 büyükşehir belediyesinde sosyal hizmet birimi dışında birimler tarafından yapılmaktadır. Bu durum sosyal hizmetin kadına, engelliye ve yaşlıya yönelik sosyal girişimlerde kapsamlı ve koordineli bir rol üstlendiğini göstermektedir.

5. Tartışma

Araştırmanın bulguları, Türkiye'deki büyükşehir belediyelerinin kadınlara, engellilere ve yaşlılara yönelik sosyal girişimcilik faaliyetlerinin çeşitliliğini ve yaygınlığını ortaya koymaktadır. Bu sosyal girişimler, ekonomik güçlendirme, sosyal destek, sağlık hizmetleri ve erişilebilirlik gibi çeşitli alanlarda dezavantajlı grupların yaşam kalitesini artırmayı amaçlamaktadır. Özellikle Ankara Büyükşehir Belediyesi'nin hem engellilere hem de yaşlılara yönelik lider konumda olması, bu belediyenin kapsayıcı ve toplumsal sorumluluk bilinciyle hareket ettiğini göstermektedir. Ancak, bazı büyükşehir belediyelerinin belirli dezavantajlı gruplara yönelik sosyal girişimlerde bulunmadığı gözlemlenmiştir. Bu durum, ilgili belediyelerin sosyal hizmet uygulamalarını geliştirmesi ve mevcut girişimlerin hedef kitesini genişletmesi gerekliliğini vurgulamaktadır.

Yüksel ve Esmer (2020), Karadeniz bölgesindeki 3'ü büyükşehir toplam 18 ilin merkez belediyelerinin sosyal girişimlerini ele alan çalışmada, büyükşehir belediyelerinin merkez belediyelere oranla daha fazla sosyal girişim uygulamalarında buldukları, büyükşehir belediyelerinin sosyal girişimlere daha fazla önem verdiğini ve bu durumun büyükşehirdeki fırsatların daha fazla olmasından kaynaklı olduğunu saptamışlardır. Diğer taraftan yerel yönetimlerin topluma hizmet anlayışını asil görev edindikleri ve bu durumun sosyal girişimcilik ile bütünleştiğini belirtmişlerdir. Sosyal girişimlerde hedef kitlesinin engelliler, çocuklar, kadınlar ve yaşlılar gibi dezavantajlı gruplar olduğu gözlenmektedir. Makale, belediyelerin sosyal girişimcilik alanındaki çabalarına yönelik; siyasi beklenti olmadan sosyal girişimlerin artırılması önerisinde bulunmaktadır (Yüksel & Esmer, 2020).

Çalışmanın bulguları, Yüksel ve Esmer'in (2020) Karadeniz bölgesindeki büyükşehir belediyeleri üzerine yaptığı çalışmalarla uyumludur. Yüksel ve Esmer, büyükşehir belediyelerinin merkez belediyelere kıyasla daha fazla sosyal girişimcilik faaliyetinde bulduklarını ve bu girişimlerin büyükşehirlerdeki fırsatların daha fazla olmasından kaynaklandığını belirtmiştir. Benzer şekilde, bu çalışmada da büyükşehir belediyelerinin dezavantajlı gruplara yönelik sosyal girişimlerde daha etkin oldukları tespit edilmiştir. Ancak, araştırmanın yalnızca resmi belgelerden elde edilen verilerle sınırlı olması, derinlemesine görüşme ve saha çalışması içermemesi, bulguların kapsamını sınırlayan önemli bir faktördür. Dolayısıyla, gelecekte yapılacak çalışmalarda daha geniş veri kaynaklarının kullanılması, araştırmanın derinliğini artıracaktır.

Oktay ve diğerleri (2015), tarafından yapılan çalışma, Denizli Belediyesi'nin "Engelliler Çalışıyor Projesi" örneğini ele alarak sosyal girişimcilik faaliyetlerinin yerel kalkınmaya olan etkilerini derinlemesine incelemektedir. Makalede, projenin Türkiye ve Hollanda işbirliği ile yürütülmesi, geniş ortaklık yapısı, engellilere yönelik mesleki eğitimler ve istihdam çalışmaları gibi başarılı uygulamalar detaylandırılmaktadır (Oktay, Zeren, & Pekküçükşen, 2015). Sonuçlar, sosyal girişimcilik projelerinin özellikle dezavantajlı grupların topluma entegrasyonunda kritik bir rol oynadığını ve yerel kalkınmanın sürdürülebilirliğine katkı sağladığını göstermektedir.

6. Sonuç

Araştırma, Türkiye'deki büyükşehir belediyelerinin sosyal girişimlerinin sosyal hizmet bakış açısıyla incelemeyi amaçlamaktadır. Hedef kitlesi kadın, engelli ve yaşlı olan sosyal girişimler incelenmiş ve

büyükşehir belediyelerinin bu alanlardaki sorunlara yönelik uygulamalarına dair bulgular ortaya konmuştur.

Kadınlara yönelik sosyal girişimler, ekonomik güçlendirme ve istihdam, kadın güçlendirme ve güvenliği, sağlık ve sosyal destek, eğitim ve mesleki gelişim olmak üzere dört ana kategoride toplanmıştır. Bu girişimler, kadınların toplumsal ve ekonomik hayata daha etkin katılımlarını sağlamak amacıyla, mesleki eğitim olanakları, girişimcilik teşvik programları, şiddetle mücadele ve güvenlik artırıcı önlemler gibi geniş bir yelpazede projeleri içermektedir. Engellilere yönelik sosyal girişimler ise sosyal destek ve sosyalleşme, erişilebilirlik ve ulaşım, sağlık ve rehabilitasyon başlıkları altında sınıflandırılmıştır. Bu girişimler, engelli bireylerin toplumsal entegrasyonunu artırmayı, fiziksel çevrede bağımsız hareket edebilmelerini sağlamayı ve sağlık hizmetlerine erişimlerini kolaylaştırmayı hedefleyen projeleri kapsamaktadır. Yaşlılara yönelik sosyal girişimler, sağlık ve bakım hizmetleri, sosyal destek ve sosyalleşme, barınma ve ulaşım gibi alanlarda yoğunlaşmıştır. Bu girişimler, yaşlı bireylerin sağlık hizmetlerine erişimlerini artırmayı, sosyal izolasyonu azaltmayı ve güvenli barınma olanakları sunmayı amaçlamaktadır.

Bulgular, Türkiye'deki büyükşehir belediyelerinin sosyal girişim faaliyetlerinin hedef kitleye yönelik olduğunu ve çeşitli amaçlarla hedef kitleye yönelik sosyal girişimlerde bulunduğu göstermektedir. Ancak bulgular incelendiğinde büyükşehir belediyelerinin belirli hedef kitleye yönelik daha fazla sosyal girişimi olduğu ve bu durumun eşitsizliğe neden olduğu görülmüştür. Örneğin, Adana Büyükşehir Belediyesi kadınlara yönelik sosyal girişimleri ile öne çıkarken engelli ve yaşlılara yönelik sosyal girişimlerinin sayısal dağılım açısından yeterli konumda değildir.

Öte yandan, Büyükşehir belediyelerinin web sitelerinde yapılan inceleme, sosyal hizmet birimlerinin ve sosyal daire başkanlığı incelenen sosyal girişimlerde kapsamlı ve koordineli bir rol üstlendiğini göstermektedir. Verilere göre kadına, engelliye ve yaşlıya yönelik sosyal girişimler yüksek oranda sosyal hizmet birimi veya sosyal hizmet dairesi başkanlığı altındaki birimler tarafından yürütülmektedir. Bu durum, sosyal hizmetin araştırılan hedef kitleye yönelik sosyal girişimlerde etkin bir şekilde yer aldığını ve bu alanda koordinasyon sağladığını göstermektedir.

Sosyal girişimcilik alanında yapılacak olan araştırma ve uygulamalar, yerel yönetimlerin karşılaştığı yoksulluk, işsizlik ve kadına yönelik şiddet gibi toplumsal sorunların etkilerinin azaltılmasına veya ortadan kaldırılmasına yardımcı olabilir. Buna ek olarak büyükşehir belediyelerinden hareketle yerel yönetimlerin tamamını sosyal girişimciliği benimsemeleri noktasında teşvik eden politikalar üretilebilir. Özel sektör ve sivil toplum kuruluşları ile iş birliği yapılarak ve sosyal girişimcilik faaliyetlerine finansal destek sağlanarak bu alandaki girişimciler desteklenebilir. Bu öneriler, toplumsal sorunların çözümüne dair etkili stratejiler geliştirilmesine ve yerel yönetimlerin sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşmalarına katkı sağlayabilir.

Bu araştırmanın sonucunda, büyükşehir belediyelerinin sosyal girişim faaliyetlerine yönelik çabaları değerlendirilirken kadın, engelli ve yaşlı gibi belirli dezavantajlı gruplara karşı eşitlik ilkesinin gözetilmesinin önemi vurgulanmaktadır. Büyükşehir belediyelerinin toplumsal sorumluluklarını yerine etkili bir şekilde getirmesi, sosyal hizmet ve sosyal girişim uygulamalarının önem kazanması hedef kitlenin eşitsizliklerinin giderilmesi ve fırsat eşitliği çabalarına yönelik önem arz etmektedir.

Fon

Bu çalışmanın gerçekleştirilmesinde herhangi bir fondan faydalanılmamıştır.

Not

Bu çalışmada araştırma ve yayın etiğine uyulmuştur.

Kaynaklar

Ankara Büyükşehir Belediyesi. Ankara büyükşehir belediyesi.
Erişim:27/12/2023.<https://www.ankara.bel.tr/>

Akdoğan, Y. (1999). Sosyal Belediyecilik. İstanbullu Dergisi, 29-35.

- Ankara Büyükşehir Belediyesi. Faaliyet raporu. Erişim:15/11/2023.
<https://s.ankara.bel.tr/files/2023/04/28/ff8e07317671fefec78f571aaa7ea84b.pdf>
- Antalya Büyükşehir Belediyesi. Antalya büyükşehir belediyesi. Erişim:15/11/2023.
<https://www.antalya.bel.tr/>
- Antalya Büyükşehir Belediyesi Faaliyet raporu. Erişim:15/11/2023
- Ateş, H. (2009). "Sosyal Politikalar, Sosyal Belediyecilik. Çerçeve Dergisi, 95.
- Aydın Büyükşehir Belediyesi. Aydın büyükşehir belediyesi. Erişim:15/11/2023. <https://aydin.bel.tr/>
- Aydın Büyükşehir Belediyesi. Faaliyet raporu. Erişim:15/11/2023.
https://aydin.bel.tr/Content/files/Faaliyet_Raporlari/2022_FAALIYET_RAPORU.pdf
- Aydın, M. (2006). Yeni Yasal Düzenlemeler Çerçevesinde Türkiye'de Belediyelerin Sosyal Politika Alanındaki Görev ve Deneyimlerinin Değerlendirilmesi: Zeytinburnu Örneği. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Balıkesir Büyükşehir Belediyesi. Balıkesir büyükşehir belediyesi. Erişim:16/11/2023.
<https://www.balikesir.bel.tr/>
- Balıkesir Büyükşehir Belediyesi. Faaliyet raporu. Erişim:16/11/2023. <https://www.balikesir.bel.tr/faaliyet- rapor>
- Belediye Kanunu. (2005). Belediyenin Görev, Yetki ve Sorumlulukları (Madde 14). Erişim:04/11/2023.
<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5393.pdf>
- Bursa Büyükşehir Belediyesi. Bursa büyükşehir belediyesi. Erişim:17/11/2023. <https://www.bursa.bel.tr/>
- Bursa Büyükşehir Belediyesi. Faaliyet raporu. Erişim:17/11/2023.
https://www.bursa.bel.tr/yayinlar_pdf_viewer?id=2305
- Culter, M. (2001). Entrepreneurship İn Action, Prentice Hall Inc.
- Denizli Büyükşehir Belediyesi. Denizli büyükşehir belediyesi. Erişim:17/11/2023. <https://www.denizli.bel.tr/>
- Denizli Büyükşehir Belediyesi. Faaliyet raporu. Erişim:17/11/2023.
https://www2.denizli.bel.tr/userfiles/file/2022_Faaliyet_Raporu.pdf
- Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi. Diyarbakır büyükşehir belediyesi. Erişim:20/11/2023.
<https://www.diyarbakir.bel.tr/>
- Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi. Faaliyet raporu. Erişim:20/11/2023.
<https://www.diyarbakir.bel.tr/kurumsal/faaliyet-raporlari.html>
- Emerson, J. (1999). Leadership of the Whole: The Emerging Power of Social Entrepreneurship
- Ersöz, H. Y. (2011). Sosyal Politikada Yerelleşme. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayını, 207-208.
- Erzurum Büyükşehir Belediyesi. Erzurum büyükşehir belediyesi. Erişim:20/11/2023.
<https://www.erkurum.bel.tr/>
- Erzurum Büyükşehir Belediyesi. Faaliyet raporu. Erişim:20/11/2023.
https://www.erkurum.bel.tr/lcerikDetay-faaliyet_raporlari/16/D.html
- Eskişehir Büyükşehir Belediyesi. Eskişehir büyükşehir belediyesi. Erişim:05/12/2023.
<https://www.eskisehir.bel.tr/>
- Eskişehir Büyükşehir Belediyesi. Faaliyet raporu. Erişim:05/12/2023.
http://www.eskisehir.bel.tr/dosyalar/faaliyet_raporlari/2022.pdf
- Gaziantep Büyükşehir Belediyesi. Gaziantep büyükşehir belediyesi. Erişim:05/12/2023.
<https://www.gaziantep.bel.tr/tr>

- Gaziantep Büyükşehir Belediyesi. Faaliyet raporu. Erişim:05/12/2023. <https://www.gaziantep.bel.tr/uploads/2023/04/faliyet-kitabi-yeni.pdf>
- Hatay Büyükşehir Belediyesi. Hatay büyükşehir belediyesi. Erişim:05/12/2023. <https://hatay.bel.tr/>
- Hatay Büyükşehir Belediyesi. Faaliyet raporu. Erişim:05/12/2023. <https://api.hatay.bel.tr/storage/gallery-media/May2023/IDuujzPcPuqbuY3QVV4j.docx>
- İstanbul Büyükşehir Belediyesi. İstanbul büyükşehir belediyesi. Erişim:05/12/2023. <https://ibb.istanbul/>
- İstanbul Büyükşehir Belediyesi. Faaliyet raporu. Erişim:05/12/2023. https://ibb.istanbul/BBImages/Slider/Image/2022_faaliyet_raporu_v2_26-04-23.pdf
- İzmir Büyükşehir Belediyesi. İzmir büyükşehir belediyesi. Erişim:06/12/2023. <https://www.izmir.bel.tr/>
- İzmir Büyükşehir Belediyesi. Faaliyet raporu. Erişim:06/12/2023. https://www.izmir.bel.tr/YuklenenDosyalar/Dokumanlar/43_24052023_111140_.pdf
- Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi. Kahramanmaraş büyükşehir belediyesi. Erişim:06/12/2023. <https://kahramanmaras.bel.tr/>
- Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi. Faaliyet raporu. Erişim:06/12/2023. <https://kahramanmaras.bel.tr/kurumsal/faaliyet-raporlari/2022-yili-faaliyet-raporu>
- Kaşıkırık, A., & Dokuzcan, H. (2022). Kadınların Yerel Yönetimlere Giriş Kapısı “Muhtarlık” Kurumu: Bir Kapı’da Sen Aç Kampanyası Örneği. Kent ve Çevre Araştırmaları Dergisi, 4-16.
- Kayseri Büyükşehir Belediyesi. Kayseri büyükşehir belediyesi. Erişim:06/12/2023. <https://www.kayseri.bel.tr/>
- Kayseri Büyükşehir Belediyesi. Faaliyet raporu. Erişim:06/12/2023. <https://www.kayseri.bel.tr/kurumsal-raporlar>
- Keleş, R. (2020). Yerel Demokrasiyi Merkezizetçilik Virüsünden Arındırmak. Kent ve Çevre Araştırmaları, 45-58.
- Kocaeli Büyükşehir Belediyesi. Kocaeli büyükşehir belediyesi. Erişim:10/12/2023. <https://www.kocaeli.bel.tr/>
- Kocaeli Büyükşehir Belediyesi. Faaliyet raporu. Erişim:10/12/2023. [https://www.kocaeli.bel.tr/webfiles/userfiles/files/birimler/mali-hizmetler-dairesi-baskanligi/2022%20Y%C4%B1%C4%B1%20Faaliyet%20Raporu\(1\).pdf.pdf](https://www.kocaeli.bel.tr/webfiles/userfiles/files/birimler/mali-hizmetler-dairesi-baskanligi/2022%20Y%C4%B1%C4%B1%20Faaliyet%20Raporu(1).pdf.pdf)
- Koçak, O. & Kavi, E. (2014). Sosyal Politika Aktörü Olarak Sosyal Girişimci Belediyecilik. HAK-İŞ Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi, 26-49.
- Konya Büyükşehir Belediyesi. Konya büyükşehir belediyesi. Erişim:10/12/2023. <https://www.konya.bel.tr/>
- Konya Büyükşehir Belediyesi. Faaliyet raporu. Erişim:10/12/2023. <https://www.konya.bel.tr/birim/strateji-ve-butce-sube-mudurlugu/faaliyet-raporu>
- Malatya Büyükşehir Belediyesi. Malatya büyükşehir belediyesi. Erişim:10/12/2023. <https://www.malatya.bel.tr/>
- Malatya Büyükşehir Belediyesi. Faaliyet raporu. Erişim:10/12/2023. <https://www.malatya.bel.tr/wp-content/uploads/2023/05/MBBFA2022-Web.pdf>
- Manisa Büyükşehir Belediyesi. Manisa büyükşehir belediyesi. Erişim:11/12/2023. <https://www.manisa.bel.tr/>
- Manisa Büyükşehir Belediyesi. Faaliyet raporu. Erişim:11/12/2023. <https://manisa.bel.tr/upload/teskilat/dosya/abeca2dd04404fa29dcd02bb4621b041.pdf>

- Mardin Büyükşehir Belediyesi. Mardin büyükşehir belediyesi. Erişim:11/12/2023. <http://www.mardin.bel.tr/>
- Mardin Büyükşehir Belediyesi. Faaliyet raporu. Erişim:11/12/2023. <http://www.mardin.bel.tr/mardin-buyuksehir-belediyesi-2020-faaliyet-raporu>
- Mersin Büyükşehir Belediyesi. Mersin büyükşehir belediyesi. Erişim:20/12/2023. <https://www.mersin.bel.tr/>
- Mersin Büyükşehir Belediyesi. Faaliyet raporu. Erişim:20/12/2023. <https://www.mersin.bel.tr/dokumanlar/2022-yili-faaliyet-raporu-132115358>
- Metin, O. & Ünal, Ş. (2022). İçerik Analizi Tekniği: İletişim Bilimlerinde ve Sosyolojide Doktora Tezlerinde Kullanımı. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 273-294.
- Muğla Büyükşehir Belediyesi. Muğla büyükşehir belediyesi. Erişim:20/12/2023. <https://www.muqla.bel.tr/>
- Muğla Büyükşehir Belediyesi. Faaliyet raporu. Erişim:20/12/2023. <https://panel.muqla.bel.tr/uploads/mecliskarartr/81-Ek.pdf>
- Mutlu, E. (2015). Madde Bağımlılığının Tedavisinde Sosyal Hizmet Uzmanlarının Rol ve İşlevleri: Ankara Numune Eğitim ve Araştırma Hastanesi Alkol ve Madde Bağımlılığı Tedavi ve Eğitim Merkezi Örneği. Tıbbi Sosyal Hizmet Dergisi, 16-23.
- Ordu Büyükşehir Belediyesi. Ordu büyükşehir belediyesi. Erişim:20/12/2023. <https://www.ordu.bel.tr/>
- Ordu Büyükşehir Belediyesi. Faaliyet raporu. Erişim:20/12/2023. https://ordu.bel.tr/uploads/788083cd-792a-4b15-9297-f39e9d36830f_2022%20FAALI%CC%87YET%20RAPORU-k_compressed.pdf
- Öksüz, Ö. (2007). Yerel Yönetimlerimizin Çoğu, Alt Yapı Açısından Yerel Sosyal Politikalar Uygulamaya Hazır ve Müsait Değil. Sosyal Politikalar Dergisi, 88-90.
- Oktay E., Zeren H.Z., & Pekküçükşen Ş. (2015). Belediyelerin Sosyal Girişimcilik Faaliyetlerinin Yerel Kalkınmaya Etkisi: Denizli Belediyesi Örneği. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi. 267-276.
- Özdevecioğlu, M. & Cingöz, A. (2009). Sosyal Girişimcilik ve Sosyal Girişimciler: Teorik Çerçeve. Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 81-95.
- Sakarya Büyükşehir Belediyesi. Sakarya büyükşehir belediyesi. Erişim: 22/12/2023. <https://www.sakarya.bel.tr/>
- Sakarya Büyükşehir Belediyesi. Faaliyet raporu. Erişim: 22/12/2023. <https://www.sakarya.bel.tr/tr/StratejikPlanlama>
- Samsun Büyükşehir Belediyesi. Samsun büyükşehir belediyesi. Erişim: 22/12/2023. <https://samsun.bel.tr/>
- Samsun Büyükşehir Belediyesi. Faaliyet raporu. Erişim: 22/12/2023. <https://samsun.bel.tr/uploads/dokumanlar/34f98c7c5d7063181da890ea8d25265a5ee.pdf>
- Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi. Şanlıurfa büyükşehir belediyesi. Erişim: 22/12/2023. <https://www.sanlıurfa.bel.tr/>
- Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi. Faaliyet raporu. Erişim: 23/12/2023. <https://www.sanlıurfa.bel.tr/kategori/224/3/faaliyet-raporu>
- Tekirdağ Büyükşehir Belediyesi. Tekirdağ büyükşehir belediyesi. Erişim: 23/12/2023. <https://www.tekirdag.bel.tr/>
- Tekirdağ Büyükşehir Belediyesi. Faaliyet raporu. Erişim: 23/12/2023. https://www.tekirdag.bel.tr/content/WebSource/file/faaliyet_raporu/2022_yili_idare_faaliyet_raporu.pdf

- Thompson, N. (2014). Kuram ve Uygulamada Sosyal Hizmeti Anlamak. Dipnot Yayınları.
- Trabzon Büyükşehir Belediyesi. Trabzon büyükşehir belediyesi. Erişim: 23/12/2023. <https://www.trabzon.bel.tr/>
- Trabzon Büyükşehir Belediyesi. Faaliyet raporu. Erişim: 23/12/2023. https://webdata.trabzon.bel.tr/EskiWeb/2022_FAALIYET_RAPORU/mobile/index.html
- Van Büyükşehir Belediyesi. Van büyükşehir belediyesi. Erişim: 24/12/2023. <https://van.bel.tr/>
- Van Büyükşehir Belediyesi. Faaliyet raporu. Erişim: 24/12/2023. <https://van.bel.tr/Strateji.html>
- Yüksel, M., & Esmer, Y. (2020). Belediyelerde Sosyal Girişimcilik Uygulamaları: Karadeniz Bölgesi Örneği. *Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 170-188.
- Zastrow, C. (2014). Sosyal hizmete Giriş. Ankara: Nika Yayınevi.

Yazar Biyografisi/Biyografileri

Buse Kavalcı, Samsun Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Hizmet Ana Bilim Dalında yüksek lisans öğrencisidir. Kadın, sosyal hizmet araştırması gibi konularda çalışmalar yapmaktadır.

Aynur Arslan, Dr. Öğr. Üyesi, Samsun Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümünde öğretim üyesi olarak çalışmaktadır. Sosyal ve beşeri bilimler alanında araştırmalar yapmaktadır.

Kahramanmaraş Depremi Sonrasında Depremzedelerin Algıladıkları Sosyal Destek ve Umutsuzluk Düzeylerinin İncelenmesi

Investigation of Social Support and Hopelessness Levels Perceived by Earthquake Survivors after the Kahramanmaraş Earthquake

İsmail Nalbantoğlu¹, Aybüke Şevval Çalışkan², Selvinur Akdağ³ ve Ahmet Taner Toklucu⁴

¹ Sosyal Hizmet Bölümü, İstinye Üniversitesi, ismailnabantoglu@gmail.com, 0000-0001-5858-3163

² Sosyal Hizmet Bölümü, İstinye Üniversitesi (Lisans Öğrencisi), aybukeyclskn5834@gmail.com, 0009-0009-4206-8808

³ Sosyal Hizmet Bölümü, İstinye Üniversitesi (Lisans Öğrencisi), selviiakdag@gmail.com, 0009-0008-9048-872X

⁴ Sosyal Hizmet Bölümü, İstinye Üniversitesi (Lisans Öğrencisi), ahmettanertoklucu@gmail.com, 0009-0004-9754-8941

Makale Atf: Nalbantoğlu, İ., Çalışkan, A. Ş., Akdağ, S., ve Toklucu, A. T. (2024). Kahramanmaraş Depremi Sonrasında Depremzedelerin Algıladıkları Sosyal Destek ve Umutsuzluk Düzeylerinin İncelenmesi. *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi* 8(1), 63-77.

DOI: 10.55109/tushad.1478451

Alındı 04.05.2024
Kabul Edildi 27.06.2024
Yayınlandı 30.06.2024

Öz

Depremler ve sonrasında yaşananlar, insanların ruh sağlığını olumsuz etkileyebilmektedir. Bu noktada deprem sonrası iyileşmeye katkı sağlayan unsurların belirlenmesi önem arz etmektedir. Bu çalışmada, 2023 yılında meydana gelen Kahramanmaraş merkezli depremleri yaşamış bireylerin algıladıkları sosyal destek ve umutsuzluk düzeyleri arasındaki ilişki incelenmiştir. İlişkisel tarama modeli tasarımına sahip bu çalışma, afet bölgesi olarak ilan edilen şehirlerde yaşayan 487 katılımcı ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın verileri “kişisel bilgi formu”, “Beck Umutsuzluk Ölçeği” ve “Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği” aracılığı ile toplanmıştır. Çalışmada katılımcıların Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği’nden aldıkları puan ortalaması 52,65±20,54 olarak belirlenirken Beck Umutsuzluk Ölçeği’nden aldıkları puan ortalaması 8,36±5,28 olarak belirlenmiştir. Yapılan analizler sonucunda katılımcıların Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği toplam puanı ile Beck Umutsuzluk Ölçeği toplam puanları arasında negatif yönde orta düzeyde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki saptanmıştır (rs= -0,440). Bu bağlamda katılımcıların sosyal destek düzeylerinin arttığında umutsuzluk düzeylerinin azaldığı belirlenmiştir. Deprem sonrası toparlanma sürecinde sosyal destek sistemleri kritik bir kaynaktır. Etkili sosyal desteğin çerçevesinin belirlenmesi üzerine yapılacak çalışmalara gereksinim bulunmaktadır.

Anahtar kelimeler: Doğal afetler, deprem, sosyal destek, umutsuzluk

Telif hakkı: © 2021 yazarlar tarafından. Lisans Sahibi Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi, Rize, Türkiye. Bu makale, Creative Commons Attribution (CC BY) lisansının (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>) hüküm ve koşulları altında dağıtılan açık erişimli bir makedir.

¹ İletişim kurulacak yazar: İsmail Nalbantoğlu, ismailnabantoglu@gmail.com

Abstract

Earthquakes and their aftermath can affect people's mental health negatively. Therefore, it is important to determine the factors that contribute to post-earthquake recovery. In this study, the relationship between the social support and hopelessness levels perceived by individuals who experienced the earthquakes centered in Kahramanmaraş that occurred in 2023 was examined. Based on a relational survey model design, the study was conducted with 487 participants living in cities declared as disaster zones. The data were collected through "personal information form", "Beck Hopelessness Scale" and "Multidimensional Scale of Perceived Social Support". The mean score of the participants from the Multidimensional Scale of Perceived Social Support was 52.65 ± 20.54 , while the mean score of the Beck Hopelessness Scale was 8.36 ± 5.28 . As a result of the analyses, a negative and statistically significant relationship was found between the total score of the Multidimensional Scale of Perceived Social Support and the total score of the Beck Hopelessness Scale ($r_s = -0.440$). In this context, it was determined that when the social support levels of the participants increased, their hopelessness levels decreased. Social support systems are a critical resource in the post-earthquake recovery process. Further studies are needed to determine the framework of effective social support.

Key words: Natural disasters, earthquake, social support, hopelessness

1. Giriş

Deprem, yer kabuğundaki kırılmalar sonucunda oluşan enerji boşalmasının yarattığı sarsıntılardır. Türkiye’de denizsel ve karasal olarak çok sayıda aktif fay hattı bulunduğu için sık sık deprem meydana gelmektedir. Bu depremler, fiziksel yıkımlar ve can kayıplarının yanı sıra hayatta kalanlar için fizyolojik, psikolojik ve sosyal sorunlara yol açarken ülke ekonomisi üzerinde de olumsuz etki yaratmaktadır. 6 Şubat 2023’te Kahramanmaraş’ın Pazarcık ve Elbistan ilçelerinin merkez üssü olduğu iki büyük deprem meydana gelmiştir. İliki 04:17 ikincisi ise 13:24’te gerçekteşen depremlerin büyüklükleri sırasıyla 7,7 ve 7,6 olarak açıklanmıştır. Bu büyük depremler Türkiye’nin 11 farklı şehrinde ve Suriye’nin Türkiye’ye yakın bölgelerinde 15 milyon civarında insanı etkilerken 50 binden fazla can kaybına neden olmuştur (AFAD, 2023).

Deprem, aynı zamanda sosyal yapıların yıkılması olarak görülmektedir (Tomanbay ve Nalbantoğlu, 2023). Afetlerden sonra kaygı, korku, üzüntü ve öfke gibi olumsuz duygular yaşanabilmektedir (İkizer ve Gül, 2017). Depremde ani ve beklenmedik can kayıplarının gerçekteşmesi, cenazelerin parçalanması veya cenazelere ulaşılamaması gibi durumlar geride kalan aile üyelerinin yas süreçlerini zorlaştıran faktörler arasında yer almaktadır (Yelboğa, 2023). Dolayısıyla yıkıcı depremlerin kısa ve uzun vadeli etkilerinin olduğu görülmektedir. Ayrıca enkazların oluşması, gündelik hayatın aksaması, can kayıplarının yaşanması ve insanların beden bütünlüğünün bozulması, sosyal ve ekonomik çözümler mevcut durumun travmatikleşmesine neden olabilmektedir. Travmatik olaylar, insanların sebep olduğu olaylar ve doğal yollarla gerçekteşen olaylar olmak üzere iki başlık altında incelenebilir. Deprem, sel, kasırga ve yanardağ patlamaları doğal yollarla gerçekteşen travmatik olaylara örnek olabilirken savaşlar, kitlesel katliamlar, taciz ve tecavüz olayları, kazalar, işkence ve terör olayları ise insanların sebep olduğu travmatik yaşantılar olarak görülebilmektedir (Tanhan ve Kardaş, 2014). Bu noktada doğal yollarla gerçekteşen olayların travmatik sonuçlar ortaya çıkarıp çıkarmayacağı ise toplumların doğal afetlere hazırlıklı olup olmama durumuyla yakından ilişkilidir. Günümüzde, doğal afetlerin neden olabileceği zararları öngörüp risk yönetimi çalışmalarını gerçekteştirmek çağdaş yaklaşım olarak görülmektedir (Görür, 2020).

Doğal afetlerin yol açtığı sorunlarla bağlantılı olarak görülen kavramlardan biri umutsuzluktur. Deprem yol açtığı yıkım, olağan hayat akışının bozulmasına, geleceğe yönelik belirsizliklere ve umutsuzluğa neden olabilmektedir. Umutsuzluk kavramının kişinin iyilik halinden yoksun kalmasını, isteksizliğini ve amaçsızlığını içerdığı belirtilmektedir (Tanhan ve Kardaş, 2014). Deprem, insanların güvenli bir yerde yaşadığı algısını tehdit ederken depremden sonra insanların geleceğe dair umutsuzluk hissetmelerinin yaygın olduğu belirtilmektedir (Pınar ve Sabuncu, 2004). Bu umutsuzluk durumu, insanların mevcut yaşamlarından da mutsuz olmalarına yol açabilmektedir.

Tanhan ve Kardaş’ın (2014) deprem deneyimi olan öğrenciler arasında yaptığı çalışmada travmadan etkilenme düzeyi ile umutsuzluk düzeyi arasında pozitif ilişki olduğu bulunmuştur. Özdemir ve arkadaşları (2015) tarafından, 2011 yılında Van’da meydana gelen depremden sonra yapılan çalışmada umutsuzluğun travma sonrası stres bozukluğunun belirleyicilerinden biri olduğunu belirlenmiştir. Deprem deneyimi olan üniversite öğrencileriyle yapılan bir diğer araştırmada ise travma sonrası stres ile umutsuzluk arasında pozitif bir ilişkinin olduğu bulunmuştur (Kardaş ve Tanhan, 2018). 2015 yılında Nepal’de gerçekteşen ve binlerce insanın hayatını kaybettiği depremden sonra yapılan bir araştırmada odak grup görüşmelerine katılan katılımcılar umutsuz hissettiklerini ve tekrardan deprem olmasından korktuklarını belirtmişlerdir (Khatri, 2018). Umutsuzluk, varolan olumsuz duyguların daha da derinleşmesine ve iyileşme sürecinin aksamasına neden olabilmektedir. Bireylerin umutsuzlukla başa çıkma becerilerini artırmak ve iyileşme sürecini desteklemek için sosyal destek ağları kritik bir işleve sahiptir.

Sosyal destek kavramı, yaklaşık yarım asırdır araştırmacıların ilgisini çekmekte ve literatürde gündem güne daha çok yer almaktadır. Sosyal destek kavramının tanımlanması konusunda farklılıklar bulunmaktadır. Bu çeşitliliğin nedeni sosyal desteğin çok boyutlu yapısından kaynaklanmaktadır. Sosyal destek ağları en temelde aile, arkadaş ve yakın ilişkiler tarafından sağlanan bir destek olmakla birlikte geniş ölçekte sivil toplum örgütleri, hükümetler ve uluslararası kuruluşlar da sosyal destek ağlarının önemli bir parçası

olabilmektedir. Bu yapılar, deprem gibi doğal felaketler sonrasında bireylerin ve toplulukların yeniden yapılandırılmasına yardımcı olabilmektedir.

Depremler, yaşadığı bölgede çok sayıda can kaybına neden olurken, hayatta kalan bireylerin evsiz kalmasına ve çeşitli davranış sorunları sergilemesine neden olabilmektedir (Dogan, 2011; Ma ve ark., 2011). Depremler ruh sağlığı sorunlarının tetiklenmesine neden olurken travma sonrası stres, depresyon ve anksiyete belirtileri sıkça görülmektedir (Dorahy ve ark., 2015; Kane ve ark., 2018). Bu belirtilerin şiddetini belirleme noktasında umutsuzluk ve sosyal destek öne çıkan kavramlar arasında yer almaktadır. Yapılan çalışmalar depremin neden olduğu sorunlar üzerine yoğunlaşırken, konunun koruyucu ve güçlendirici faktörlerle ilişkisini ele alan çalışmalar sınırlı kalmaktadır. Dünyanın farklı bölgelerinde yapılan çalışmalar sosyal desteğin, depremden sonra hayatta kalanların tekrardan uyum sağlamaları üzerinde olumlu bir etkisi olduğunu göstermektedir (Sattler ve ark., 2018; Tang, 2006; Xu ve Ou, 2014). Bununla birlikte afetlere bağlı olarak gelişen ruhsal bozuklukların risk faktörleri arasında zayıf sosyal destek ağlarının yer aldığı bilinmektedir (Cénat ve ark., 2020; Sönmez, 2022).

Afetten sonra gerçekleştirilecek çalışmalarda afet konusunda teorik ve pratik yetkinliklere sahip profesyonellerin görev alması gerekmektedir (Artan ve Özkan, 2020). Deprem sonrası yaşanan umutsuzluğun önlenmesi ya da en aza indirilmesi konusunda sosyal desteğin rolünün belirlenmesi kritiktir. Bu çalışmanın, sunulacak hizmetlerin daha etkili ve kapsamlı bir şekilde planlanmasına yardımcı olabileceği ve deprem sonrası iyileşme literatürüne katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu kapsamda çalışmanın temel amacı, 2023 yılının şubat ayında meydana gelen Kahramanmaraş depremini yaşayan depremzedelerin algıladıkları sosyal destek ve umutsuzluk düzeylerini ve bu değişkenler arasındaki ilişkiyi incelemektir.

2. Yöntem

2.1 Araştırma Tasarımı

Bu çalışma nicel araştırma yöntemi ile gerçekleştirilmiştir. Çalışmada ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Bu model aracılığıyla iki veya daha çok sayıdaki değişken arasındaki değişimin varlığı, derecesi ve yönü belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırma kapsamında Kahramanmaraş depremini yaşayan katılımcıların algıladıkları sosyal destek ile umutsuzluk düzeyleri arasındaki ilişki incelenmiştir.

2.2 Evren ve Örneklem

Araştırmanın örnekleme evreni bilinmeyen örneklem formülüyle en az 384 kişi olarak hesaplanmıştır. Örneklem, 6 Şubat 2023 tarihinde meydana gelen Kahramanmaraş merkezli depremleri yaşamış yetişkin bireylerden oluşmuş ve 487 katılımcı ile araştırma tamamlanmıştır.

2.3 Veri Toplama Süreci

Veri toplama süreci 2023 yılının ağustos ve kasım ayları arasında gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın verileri Google Forms aracılığıyla çevrimiçi ortamda toplanmıştır. Veri toplama formu, sosyal medya ve WhatsApp uygulamaları aracılığıyla katılımcılara ulaştırılmıştır.

2.4 Veri Toplama Araçları

Araştırma kapsamında veri toplamak için “Kişisel Bilgi Formu”, “Beck Umutsuzluk Ölçeği (BUÖ)” ve “Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği (ÇBASDÖ)” kullanılmıştır.

2.4.1 Kişisel Bilgi Formu: Araştırmaya katılan katılımcıların yaş, cinsiyet, gelir düzeyi gibi sosyodemografik özelliklerin tespitine yönelik sorular içermektedir.

2.4.2 Beck Umutsuzluk Ölçeği (BUÖ): Bireyin geleceğe yönelik olumsuz beklentilerini ölçmeyi amaçlayan, 20 maddeden oluşan bir ölçektir. Ölçek Beck, Lester ve Trexler tarafından geliştirilmiştir (Beck ve ark., 1974). 11 “evet” 9 “hayır” yanıt anahtarı vardır. Bunlardan 2, 4, 7, 9, 11, 12, 14, 16, 17, 18, 20 sorularına verilen yanıt evet ise 1 puan; 1, 3, 5, 6, 8, 10, 13, 15 ve 19. sorulara verilen cevap hayır ise 1 puan verilmektedir. Bunların aksi verilen cevaplar ise 0 puandır. Elde edilen “aritmetik” toplam “umutsuzluk” puanını oluşturur. 0-20 değerleri arasında değişebilen puanlar yüksek olduğuunda umutsuzluk seviyesinin yüksek olduğu varsayılmaktadır. Ölçek 3 alt boyuttan oluşmaktadır. 1., 6., 13., 15. ve 19. maddeler gelecek ile ilgili duyguları, 2., 3., 9., 11., 12., 16., 17. ve 20. maddeler motivasyon kaybını, 4., 7., 8., 14. ve 18. maddeler gelecek ile ilgili beklentileri ifade etmektedir. Türkçe için geçerlik ve güvenilirlik testleri Seber ve arkadaşları (1993) tarafından yapılmıştır ve ölçeğin Cronbach α güvenilirlik katsayısı 0,86 olarak saptanmıştır. Bu çalışmada ise Cronbach α güvenilirlik katsayısı 0,906 olarak hesaplanmıştır.

2.4.3 Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği (ÇBASDÖ): Zimet ve ark. (1988) tarafından geliştirilen “Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği” (ÇBASDÖ) bireylerin algıladıkları sosyal destek unsurlarını belirlemeyi amaçlamaktadır. Eker ve arkadaşları (2001) tarafından Türkçe geçerlilik ve güvenilirlik çalışması yapılmıştır. Ölçek puanlarının iç tutarlılığı kabul edilebilir düzeyde olup Cronbach α katsayısı .80-.95 bulunmuştur. Ölçek 12 sorudan oluşmakta ve “kesinlikle hayır” ile “kesinlikle evet” arasında değişen 7 dereceli (1-7 puan) likert şeklindedir. 12 soruluk ölçek kendi içinde aile, arkadaş ve diğer önemli kişi olmak üzere üç alt boyutu barındırmaktadır. Ölçekten en yüksek 84, en düşük ise 12 puan alınmaktadır. Elde edilen puanın yüksek olması algılanan sosyal desteğin yüksek, düşük olması ise algılanan sosyal desteğin düşük olduğunu göstermektedir. Bu çalışmada ÇBASDÖ Cronbach α güvenilirlik katsayısı 0,939 olarak belirlenmiştir.

2.5 Verilerin Analizi

Araştırma kapsamında elde edilen veriler, SPSS for Windows (Version 24.0, Statistical Package for Social Sciences) programı ile analiz edilmiştir. Verilerin normal dağılıma uygunluğu Skewnes ve Kurtosis değerlerine göre değerlendirilmiştir. Araştırmadaki sürekli değişkenlere ait tanımlayıcı istatistikler ortalama, standart sapma, minimum, maksimum ve medyan değerleriyle, kategorik değişkenlere ait tanımlayıcı istatistikler frekans ve yüzde ile gösterilmiştir. Bağımsız grup karşılaştırmalarında Mann Whitney U ve Kruskal Wallis testi kullanılmıştır. Gruplar arasında elde edilen farkın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek için Bonferroni düzeltme testi uygulanmıştır. Elde edilen veriler %95 güven aralığında ve anlamlılık $p < 0,05$ düzeyinde değerlendirilmiştir.

3. Bulgular

Araştırma kapsamında 487 katılımcıya ulaşılmıştır. Katılımcıların sosyodemografik özellikleri ve depresyon ile ilgili sorulara verdikleri yanıtların dağılımı Tablo 1’de yer almaktadır.

Tablo 1. Katılımcıların Sosyodemografik Özellikleri ve Depremle İlgili Sorulara Verdiği Yanıtların Dağılımı

Özellikler	n	%
Cinsiyet		
Kadın	333	68,4
Erkek	154	31,6
Gelir durumu		
Çok düşük	44	9
Düşük	107	22
Orta	297	61
Yüksek	37	7,6
Çok Yüksek	2	0,4

Yaş

18-24 yaş	328	67,4
24-35 yaş	82	16,8
35-50 yaş	54	11,1
50-65 yaş	23	4,7

Medeni durum

Evli	72	14,8
Bekar	415	85,2

Eğitim durumu

Okuryazar Değil	6	1,2
İlköğretim	21	4,3
Lise	137	28,1
Üniversite	306	62,8
Lisansüstü	17	3,5

Depremi hangi şehirde yaşadınız?

Kahramanmaraş	56	11,5
Hatay	357	73,3
Osmaniye	2	0,4
Adıyaman	6	1,2
Gaziantep	24	4,9
Şanlıurfa	3	0,6
Diyarbakır	3	0,6
Malatya	4	0,8
Elazığ	4	0,8
Adana	28	5,7

Enkaz altında kaldınız mı?

Evet	50	10,3
Hayır	437	89,7

Ailenizden ya da yakın arkadaşlarınızdan can kaybı oldu mu?

Evet	370	76
Hayır	117	24

Deprem sonrasında kurtarma çalışmalarına katıldınız mı?

Evet	169	34,7
Hayır	318	65,3

Tablo 1 incelendiğinde, katılımcıların çoğunluğunun kadın (%68,4) olduğu ve 18-24 yaş arası (%67,4) katılımcıların en büyük grubu oluşturduğu görülmektedir. Katılımcıların %61'inin orta düzeyde gelire sahip olduğu, %85,2'sinin bekar olduğu ve %62,8'inin üniversite mezunu olduğu belirlenmiştir. Depremle ilişkili bilgilere bakıldığında ise büyük çoğunluğunun (%73,3) depremi Hatay'da yaşadığı, %89,7'sinin enkaz altında kalmadığı, %76'sının aile üyeleri ya da yakın arkadaşlarını kaybettiği ve %65,3'ünün deprem sonrasında kurtarma çalışmalarına katılmadığı tespit edilmiştir (Tablo 1).

Tablo 2. Katılımcıların ÇBASDÖ ve BUÖ Toplam Puan ve Alt Boyut Puan Ortalamaları

	Ortalama	SS	Medyan	Minimum	Maximum
ÇBASDÖ Algılanan Aile Desteği	18,39	7,82	19,00	4	28
ÇBASDÖ Algılanan Arkadaş Desteği	18,76	7,84	20,00	4	28

ÇBASDÖ Algılanan Özel Kişi Desteği	15,49	8,60	16,00	4	28
ÇBASDÖ Toplam	52,65	20,54	54,00	12	84
BUÖ Gelecek ile İlgili Duygular	2,23	1,82	2,00	0	5
BUÖ Gelecek ile İlgili Beklentiler	2,96	1,63	3,00	0	5
BUÖ Motivasyon Kaybı	3,16	2,46	3,00	0	8
BUÖ Toplam	8,36	5,28	8,00	0	18

SS: Standart Sapma, ÇBASDÖ: Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği, BUÖ: Beck Umutsuzluk Ölçeği

Katılımcıların ÇBASDÖ ve BUÖ aldıkları toplam puan ve ölçeklerin alt boyutlarına ilişkin puan ortalamaları Tablo 2'de yer almaktadır. Katılımcıların ÇBASDÖ toplam puan ortalamasının 52,65±20,54, BUÖ toplam puan ortalamasının ise 8,36±5,28 olduğu belirlenmiştir (Tablo 2).

Tablo 3. Katılımcıların Sosyodemografik Özellikleri ile BUÖ ve ÇBASDÖ Toplam ve Alt Boyut Puanlarının Karşılaştırılması

Özellikler	Beck Umutsuzluk Ölçeği			Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği				ÇBASDÖ Toplam
	Gelecek ile İlgili Duygular	Gelecek ile İlgili Beklentiler	Motivasyon Kaybı	BUÖ Toplam	Algılanan Aile Desteği	Algılanan Arkadaş Desteği	Algılanan Özel Kişi Desteği	
	Mean Rank	Mean Rank	Mean Rank	Mean Rank	Mean Rank	Mean Rank	Mean Rank	
Cinsiyet								
Kadın	239,26	246,08	232,65	238,4	246,17	244,73	247,87	246
Erkek	254,24	239,51	268,53	256,11	239,31	242,41	235,63	239,68
Z	-1,111	-0,487	-2,640	-1,294	-0,502	-0,170	-0,896	-0,461
p	0,267	0,626	0,008	0,196	0,616	0,865	0,370	0,645
Gelir Durumu								
Çok düşük ¹	298,31	302,94	283,35	300,06	200,57	197,74	185,02	183,84
Düşük ²	297,46	299,85	299,28	307,24	196,51	206,8	196,61	189,14
Orta ³	222,83	226,95	227,73	223,87	262,88	259,77	262,03	265,72
Yüksek ⁴	204,61	159,62	176,86	167,5	282,28	273,32	303,34	297,11
Çok Yüksek ⁵	61	51,75	79,75	32,5	228,5	368	302,5	293,75
χ ²	36,204	47,576	35,695	50,288	24,683	19,308	31,927	36,918
p	<0,001, 4<1, 4<2, 3<1, 3<2	<0,001, 4<1, 4<2, 3<1, 3<2	<0,001, 4<1, 4<2, 3<1, 3<2	<0,001, 4<1, 4<2, 3<1, 3<2	<0,001, 2<3, 2<4	<0,001, 2<3, 2<4	<0,001, 1<3, 1<4, 2<3, 2<4	<0,001, 1<3, 1<4, 2<3, 2<4
Yaşınız								
18-24 yaş	247,38	247,47	239,82	244,21	239,04	245,61	238,6	240,31
24-35 yaş	227,68	233,39	241,35	233,75	238,77	234,91	236,98	235,55
35-50 yaş	271,66	263,69	271,82	271,09	264,52	237,31	267,5	261,1
50-65 yaş	189,04	186,15	247,7	213,98	285,17	269,17	290,89	286,63
χ ²	7,124	5,806	2,489	3,496	3,667	1,255	4,787	3,432
p	0,068	0,121	0,477	0,321	0,300	0,740	0,188	0,330
Medeni durum								
Evli	236,91	255,02	275,33	260,9	302,56	243,08	292,54	286,49
Bekar	245,23	242,09	238,57	241,07	233,84	244,16	235,58	236,63
Z	-0,471	-0,732	-2,064	-1,105	-3,841	-0,061	-3,184	-2,776
p	0,638	0,464	0,039	0,269	<0,001	0,952	0,001	0,005

Enkaz altında kaldınız mı?

Evet	242,32	261,49	309,64	281,23	232,45	205,47	221,22	214,86
Hayır	244,19	242	236,49	239,74	245,32	248,41	246,61	247,33
Z	-0,091	-0,944	-3,513	-1,978	-0,615	-2,054	-1,213	-1,546
p	0,928	0,345	<0,001	0,048	0,538	0,040	0,225	0,122

Ailenizden ya da yakın arkadaşlarınızdan can kaybı oldu mu?

Evet	251,46	257,08	258,99	257,59	236,3	237,37	238,53	236,25
Hayır	220,4	202,64	196,59	201,02	268,34	264,98	261,3	268,52
Z	-2,117	-3,711	-4,218	-3,796	-2,155	-1,859	-1,532	-2,163
p	0,034	<0,001	<0,001	<0,001	0,031	0,063	0,126	0,031

$p < 0,05$, SS: Standart Sapma, Z: Mann Whitney U Testi, χ^2 : Kruskal Wallis Testi

Katılımcıların sosyodemografik özellikleri ile BUÖ ve ÇBASDÖ toplam ve alt boyut puanlarının karşılaştırılması Tablo 3'te verilmiştir. Katılımcıların cinsiyeti ile BUÖ motivasyon kaybı alt boyut puanı arasında; gelir durumları ile ÇBASDÖ ve BUÖ toplam ve tüm alt boyutları arasında; medeni durum ile BUÖ motivasyon kaybı, ÇBASDÖ algılanan aile desteği, algılanan özel kişi desteği ve ölçek toplam puanı arasında; enkaz altında kalma durumu ile BUÖ motivasyon kaybı alt boyut puanı ve ölçek toplam puanı, ÇBASDÖ algılanan arkadaş desteği arasında; aileden ya da yakın arkadaşlardan can kaybı yaşama durumu ile BUÖ toplam ve alt boyut puanları, ÇBASDÖ algılanan aile desteği ve toplam puanı arasında istatistiksel olarak anlamlı fark saptanmıştır ($p<0,05$, Tablo 3). Anlamlı farkın hangi gruptan kaynaklandığını belirlemek amacıyla yapılan benforroni düzeltme testinde; gelir durumu yüksek ve orta olanların çok düşük ve düşük olanlardan, BUÖ toplam puanının ve alt boyut puanlarının anlamlı şekilde daha düşük olduğu, gelir durumu düşük olanların ise ÇBASDÖ toplam ve alt boyut puanlarının orta ve yüksek olanlardan anlamlı şekilde daha düşük olduğu, algılanan özel kişi desteği ve ÇBASDÖ toplam puanının gelir durumu çok düşük olanların orta ve yüksek olanlardan anlamlı şekilde düşük olduğu belirlenmiştir ($p<0,05$). Katılımcıların yaşı ve ölçüm puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark saptanmamıştır ($p>0,05$, Tablo 3).

Bu kapsamda; motivasyon kaybı puanının erkeklerin kadınlardan, evlilerin bekar olanlardan, enkaz altında kalanların kalmayanlardan, ailesinde ya da yakın arkadaşlarından can kaybı yaşayanların yaşamayanlardan daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Ailesinde ya da yakın arkadaşlarından can kaybı yaşayanların yaşamayanlardan gelecek ile ilgili duygular, gelecekle ilgili beklentiler ve BUÖ toplam puanının daha yüksek olduğu, enkaz altında kalanların kalmayanlardan BUÖ toplam puanının daha yüksek olduğu; evli olanların bekar olanlardan, ailesinde ya da yakın arkadaşlarından can kaybı yaşamayanların yaşayanlardan daha yüksek algılanan aile desteği puanına sahip olduğu belirlenmiştir. Enkaz altında kalmayanların kalanlardan daha yüksek arkadaş desteği puanına sahip oldukları, evli olanların bekar olanlardan daha yüksek algılanan özel kişi desteği ve ÇBASDÖ toplam puanına sahip oldukları, ailesinde ya da yakın arkadaşlarından can kaybı yaşamayanların yaşayanlardan daha yüksek ÇBASDÖ toplam puanına sahip oldukları saptanmıştır.

Tablo 4. ÇBASDÖ Toplam Puan ve BUÖ Toplam Puanı Arasındaki İlişki

		ÇBASDÖ Toplam	BUÖ Toplam
ÇBASDÖ Toplam	rs	1,000	-0,440
	p		<0,001
BUÖ Toplam	rs	-0,440	1,000
	p	<0,001	

$p<0,001$, rs: Spearman Korelasyon Analizi, ÇBASDÖ: Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği, BUÖ: Beck Umutsuzluk Ölçeği

Tablo 4'te ÇBASDÖ toplam puan ve BUÖ toplam puanı arasındaki ilişki yer almaktadır. ÇBASDÖ toplam puanı ile BUÖ toplam puanı arasında negatif yönde orta düzeyde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki saptanmıştır ($p<0,001$, Tablo 4). Buna göre, katılımcıların sosyal destek düzeyi arttıkça, umutsuzluk düzeyleri azalmaktadır.

4. Tartışma

Bu araştırma, 2023 yılının şubat ayında gerçekleşen Kahramanmaraş ve Hatay merkezli depremlerin ardından depremedelerin algıladıkları sosyal destek ve umutsuzluk düzeylerini incelemektedir. Bu çalışma, depreme maruz kalan yetişkin grubuyla yapılan ender çalışmalardan biri olduğu için uygulayıcılar ve politika yapıcılar için kritik sonuçlar barındırmaktadır.

Kardaş ve Tanhan'ın (2018) Van depremini yaşayan üniversite öğrencileriyle yaptığı çalışmada, katılımcıların umutsuzluk düzeyine ilişkin puan ortalamaları $5,52 \pm 4,52$ olarak tespit edilmiştir. Sönmez ve Türk Delibalta'nın (2023) depreme maruz kalan kadın katılımcılarla gerçekleştirdiği çalışmada ise katılımcıların umutsuzluk düzeyine ilişkin puan ortalamaları $8,34 \pm 4,88$ olarak bulunurken algılanan sosyal destek düzeyine ilişkin puan ortalamaları ise $57,34 \pm 17,87$ olarak tespit edilmiştir. Bu çalışmada ise katılımcıların umutsuzluk düzeyine ilişkin puan ortalamaları $8,36 \pm 5,28$ olarak bulunurken algılanan sosyal destek düzeylerine ilişkin puan ortalamaları ise $52,65 \pm 20,54$ olarak bulunmuştur. Önceki çalışmalarla kıyaslandığında benzer sonuçlara ulaşıldığı görülmektedir. Bu noktada depremden sonra gerçekleştirilen psikososyal çalışmaların umutsuzluk düzeyi üzerinde etkili olabileceği düşünülmektedir. Depremden kısa süre sonra yapılan çalışmalarda umutsuzluk düzeyinin yüksek olacağı fakat gerekli psikososyal girişimlerle umutsuzluk düzeyinin zamanla düşebileceği düşünülmektedir.

Doğal afetler ruh sağlığı üzerinde olumsuz etkiler yaratırken travma sonrası stres bozukluğu, anksiyete ve depresyon gibi ruh sağlığı sorunlarına neden olabilmektedir (Mamun ve ark., 2019; Morganstein ve Ursano, 2020; Schwind ve ark., 2019; Tang ve ark., 2018). Sosyal destek, insanların doğal afetlerle başa çıkmalarına yardımcı olan kritik bir kaynak olarak görülürken (Kaniasty, 2020) ruh sağlığı sorunlarına karşı da koruyucu olabilmektedir (Xi ve ark., 2020). Şahin ve Altinel'e (2010) göre sosyal destek, sosyal ilişkiler yoluyla duygusal, fiziksel ve maddi olarak elde edilen destek olarak tanımlanmaktadır. Huang ve arkadaşları (2016), topluluk duygusunun ve sosyal desteğin depremden sonra hayatta kalanların iyilik haline katkıda bulunabileceğini öne sürmektedir. Çin'de Ya'an depremine maruz kalan bireylerle gerçekleştirilen bir çalışmada, sosyal desteğin travma sonrası umut üzerinde olumlu bir etkisi olduğu tespit edilmiştir (Zhou ve ark., 2018). Bu çalışmada ise sosyal destek ile umutsuzluk arasında negatif yönde orta düzeyde anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Katılımcıların sosyal destek algısı arttıkça umutsuzluk düzeylerinin azaldığı ortaya çıkmıştır.

Deprem sonrası bireylerin iyilik hali üzerinde yapılan çalışmalar, sunulan sosyal desteğin miktarından ziyade kalitesinin artırılmasının daha faydalı olduğunu, ayrıca sunulan yardımların miktarının her zaman olumlu sonuçlar doğurmayabileceğini ortaya koymaktadır (Shang ve ark., 2022). Diğer taraftan etkili bir sosyal desteğin içeriğinin belirlenmesi konusundaki çalışmalara hala gereksinim duyulmaktadır (Alipour ve Ahmadi, 2020). Bu kapsamda konuyla ilgili nitel çalışmalara gereksinim duyulduğu düşünülmektedir.

Depremler, fiziki yapıların yıkılmasının yanı sıra ekonomik yıkımları da beraberinde getirmektedir. Bu süreçte yüksek gelir düzeyi, depremin neden olduğu yıkımlar karşısında koruyucu bir işlev görmektedir. Farklı gelir düzeyine sahip hanelerin incelendiği bir çalışmada varlıklı hanelerin afet nedeniyle kayıp yaşama oranının yoksul hanelere göre daha düşük olduğu belirtilmektedir (Jia ve ark., 2018). Bu çalışma kapsamında da yüksek veya orta gelir düzeyine sahip kişilerin düşük veya çok düşük gelir düzeyine sahip olan kişilere göre umutsuzluk puan ortalamalarının düşük olduğu görülmektedir. Bununla birlikte yine yüksek gelir düzeyine sahip kişilerin düşük gelirli kişilere göre algıladıkları sosyal destek düzeyinin de yüksek olduğu görülmektedir. Bu kapsamda deprem sonrası normalleşme sürecinde, hem profesyonel hem de ekonomik desteklerin, depremedelerin hayatlarını sürdürebilmeleri açısından oldukça kritik olduğu görülmektedir (Bozkurt, 2023).

Depremde enkaz altında kalmak, sıkışma, yaralanma ve can kaybı gibi sonuçları beraberinde getirebildiği için oldukça travmatik bir deneyimdir. Enkaz altında kurtulmayı bekleyen bireyler için karanlık ve hava şartları bu süreci daha da zorlaştırabilmektedir. Bu çalışmada enkaz altında kalanların kalmayanlara göre daha yüksek motivasyon kaybı ve umutsuzluğa sahip olduğu tespit edilmiştir. Yapılan bir çalışmada, enkaz altında kalanların kalmayanlara göre travmatik stres belirti düzeylerinin daha yüksek çıktığı bulunmuştur (Kurt ve Gülbahçe, 2019). Bolat ve Bilgili'nin (2023) gerçekleştirdiği çalışmada depremden yakını kaybetmiş katılımcıların bu durumdan ötürü ağır hasarlar aldığı ve aynı zamanda bu duruma olumsuz ve yıkıcı duyguların eşlik ettiği belirlenmiştir. Özellikle eş, çocuk veya yakın arkadaş gibi kayıplarda olumsuz etkilerin daha da şiddetli olacağı düşünülmektedir. Bu çalışmada da ailesinde veya yakın arkadaşlarından can kaybı yaşayanların yaşamayanlara göre umutsuzluk puanları daha yüksek

çıkmiştır. Hayatta kalanlar arasında güçlü bir topluluk duygusu oluşturmanın iyileşme sürecini destekleyeceği düşünölmektedir.

5. Sonuç ve Öneriler

Depremler, doğal afetler arasında en yıkıcı olanlarından biri olarak bilinmektedir. Depremler, genellikle ilk akla gelen yapısal zararların yanı sıra duygular üzerinde de derin ve genellikle kalıcı etkileri beraberinde getirmektedir. Bununla birlikte depremler, sosyal ilişkilerde beklenmedik değişimlere de neden olabilmektedir. Yıkıcı büyük depremlerden sonra orta vadede belirli aralıklarla gerçekteşen artçı depremler, insanların tekrar yaşama uyum sağlama sürecini daha da zorlaştırmakta ve yaşanan travmanın yeniden tetiklenmesine neden olabilmektedir. Depremlerden sonra yaşanan bu durumlar, insanların ruh sağlığını olumsuz etkileyebilmektedir. Bunun önüne geçilmesi için, deprem felaketinden sonra gerçekteştirilen psikososyal müdahaleler, yaşanan yıkımın ciddi bir ruh sağlığı sorununa dönüşmesini engelleme konusunda oldukça kritiktir. Bu müdahaleler, felaket sonrası toplumun ruh sağlığını koruma ve iyileştirme çabalarının merkezinde yer almaktadır.

Bu çalışma, yıkıcı depremlerden sonra yaşanan umutsuzluk hissinin anlaşılması ve önlenmesi konusunda sosyal destek sistemlerinin öneminin altını çizmektedir. Depremden sonra insanların yaşadığı travmayı azaltmak ve toparlanma sürecini hızlandırmak için sosyal destek unsurlarının varlığı oldukça kritiktir. Sosyal destek, bireylerin hem duygusal hem de fiziksel iyileşmesine yardımcı olmakla birlikte, toplulukları yaşanabilecek olası sorunlara karşı daha dayanıklı hale getirebilir ve bu sayede toplumun genel ruh sağlığını koruyabilir.

Sosyal destek, bireylerin afet sonrası toparlanma sürecinde duygusal ve fiziksel iyileşme süreçlerini hızlandırma ve yaşam kalitelerini artırma potansiyeline sahip olduğu için, bu konuda yapılan çalışmaların önemi gittikçe daha da belirgin hale gelmektedir. Bu tür destek mekanizmaları, toplulukları yaşanabilecek sorunlara karşı daha dayanıklı hale getirmekte ve toplumun genelinde daha hızlı bir iyileşme süreci sağlamaktadır. Bu nedenle, sosyal destek sistemlerinin ve mekanizmalarının geliştirilmesi ve iyileştirilmesi, depremlerden sonra planlanan toparlanma süreçlerinde kritik bir yere sahiptir. Dolayısıyla başta merkezi yönetim olmak üzere yerel yönetimlerin ve sivil toplum örgütlerinin psikososyal müdahaleler aracılığıyla sosyal destek mekanizmalarını sistematik bir şekilde örgütlemesi önerilmektedir.

Teşekkür

Yazarlar, bu çalışmanın gerçekteştirilmesinde katkısı olan TÜBİTAK'a teşekkür etmektedir.

Fon

Bu çalışma, TÜBİTAK 2209-A Üniversite Öğrencileri Araştırma Projeleri Destekleme Programı kapsamında desteklenmiştir. (Proje numarası: 1919B012312558)

Not

1. Bu araştırmanın etik açıdan uygunluğu için, 07.09.2023 tarihinde İstinye Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu'ndan etik izin belgesi alınmıştır.
2. Bu çalışmada araştırma ve yayın etiğine uyulmuştur.

Kaynaklar

- AFAD (Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı). (2023). Deprem bilgi destek sistemi. <https://deprem.afad.gov.tr/assets/pdf/deprem-bilgi-destek-sistemi.pdf> (E.T.: 05.03.2024)
- Alipour, F., & Ahmadi, S. (2020). Social support and posttraumatic stress disorder (PTSD) in earthquake survivors: A systematic review. *Social Work in Mental Health*, 18(5), 501-514.

- Artan, T. & Özkan, A. O. (2020). Afetler ve sosyal hizmet. *Journal of Adem*, 1(1), 47-54.
- Beck, A. T., Weissman, A., Lester, D., Trexler, L. (1974). The measurement of pessimism: the hopelessness scale. *Journal of consulting and clinical psychology*, 42(6), 861.
- Bolat, Y. & Bilgili, F. B. (2023). Üniversite öğrencilerinin eğitime ilişkin algılarının deprem sonrası değişimi: Fenomenolojik bir araştırma. *Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 13, 1385-1406.
- Bozkurt, V. (2023). Depremin toplumsal boyutu. *Avrasya Dosyası Dergisi*, 14(1), 89- 111.
- Cénat, J. M., McIntee, S.-E., & Blais-Rochette, C. (2020). Symptoms of posttraumatic stress disorder, depression, anxiety and other mental health problems following the 2010 earthquake in Haiti: A systematic review and meta-analysis. *Journal of affective disorders*, 273, 55-85.
- Dogan, A. (2011). Adolescents' posttraumatic stress reactions and behavior problems following Marmara earthquake. *European journal of psychotraumatology*, 2(1), 5825.
- Dorahy, M. J., Rowlands, A., Renouf, C., Hanna, D., Britt, E., & Carter, J. D. (2015). Impact of average household income and damage exposure on post-earthquake distress and functioning: A community study following the February 2011 Christchurch earthquake. *British Journal of Psychology*, 106(3), 526-543.
- Eker, D., Arkar, H., Yıldız, H. (2001). Çok boyutlu algılanan sosyal destek ölçeğinin gözden geçirilmiş formunun faktör yapısı, geçerlik ve güvenilirliği. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 12(1), 17-25.
- Görür, N. (2020). *Türkiye'de deprem: Az gittik uz gittik*. İstanbul: Doğan Kitap
- Huang, Y., Tan, N. T., Liu, J. (2016). Support, sense of community, and psychological status in the survivors of the Yaan earthquake. *Journal of Community Psychology*, 44(7), 919-936.
- İkizer, G. & Gül, E. (2017) Afetlerin yetişkinler üzerindeki psikososyal etkileri. *Türkiye Klinikleri J Psychol-Special Topics*. 2(3), 172-179.
- Jia, H., Chen, F., Pan, D., & Zhang, C. (2018). The impact of earthquake on poverty: learning from the 12 May 2008 Wenchuan earthquake. *Sustainability*, 10(12), 4704.
- Kane, J. C., Luitel, N. P., Jordans, M. J. D., Kohrt, B. A., Weissbecker, I., & Tol, W. A. (2018). Mental health and psychosocial problems in the aftermath of the Nepal earthquakes: findings from a representative cluster sample survey. *Epidemiology and psychiatric sciences*, 27(3), 301-310.
- Kaniasty, K. (2020). Social support, interpersonal, and community dynamics following disasters caused by natural hazards. *Current opinion in psychology*, 32, 105-109.
- Kardaş, F. & Tanhan, F. (2018). Van depremini yaşayan üniversite öğrencilerinin travma sonrası stres, travma sonrası büyüme ve umutsuzluk düzeylerinin incelenmesi. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(1), 1-36.
- Khatri, B. B. (2018) Socio-demographic impact study of Nepal warthquake 2015 at Sindhuli District. *Open Journal of Earthquake Research*, 7, 53-68.
- Kurt, E. & Gülbahçe, A. (2019). Van depremini yaşayan öğrencilerin travma sonrası stres bozukluğu düzeylerinin incelenmesi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23(3), 957-972.
- Ma, X., Liu, X., Hu, X., Qiu, C., Wang, Y., Huang, Y., ... & Li, T. (2011). Risk indicators for post-traumatic stress disorder in adolescents exposed to the 5.12 Wenchuan earthquake in China. *Psychiatry research*, 189(3), 385-391.
- Mamun, M. A., Huq, N., Papia, Z. F., Tasfina, S., & Gozal, D. (2019). Prevalence of depression among Bangladeshi village women subsequent to a natural disaster: a pilot study. *Psychiatry research*, 276, 124-128.
- Morganstein, J. C., & Ursano, R. J. (2020). Ecological disasters and mental health: causes, consequences, and interventions. *Frontiers in psychiatry*, 11, 489158.
- Özdemir, O., Boysan, M., Özdemir, P.G., Yılmaz, E. (2015). Relationships between posttraumatic stressdisorder (PTSD), dissociation, quality of life, hopelessness and suicidal ideation amongearthquake survivors. *Psyhiatry Research*, 228(3), 598-605.
- Pınar. R. & Sabuncu, N. (2004). Long-term traumatic stress responses of survivors of the August 1999 earthquake in Turkey. *Journal of Loss and Trauma*, 9(3), 257-268.

- Sattler, D. N., Claramita, M. & Muskavage, B. (2018). Natural disasters in Indonesia: Relationships among posttraumatic stress, resource loss, depression, social support, and posttraumatic growth. *Journal of Loss and Trauma*, 23(5), 351-365.
- Schwind, J. S., Norman, S. A., Brown, R., Frances, R. H., Koss, E., Karmacharya, D., & Santangelo, S. L. (2019). Association between earthquake exposures and mental health outcomes in Phulpingdanda Village after the 2015 Nepal earthquakes. *Community mental health journal*, 55, 1103-1113.
- Seber, G., Dilbaz, N., Kaptanoğlu, C., Tekin, D. (1993). Umutsuzluk ölçeği: geçerlilik ve güvenilirliği. *Kriz Dergisi*, 1(3), 139-142.
- Shang, F., Kaniasty, K., Cowlshaw, S., Wade, D., Ma, H., & Forbes, D. (2022). The impact of received social support on posttraumatic growth after disaster: The importance of both support quantity and quality. *Psychological Trauma: Theory, Research, Practice, and Policy*, 14(7), 1134–1141.
- Sönmez M. B. (2022). Depremin psikolojik etkileri, psikolojik destek ve korkuyla baş etme. *TOTBİD Dergisi*, 21, 337-343.
- Sönmez, T. & Türk Delibalta, R. (2023). Determining the relationship between levels of hopelessness and perceived social support of women who experienced the Türkiye earthquake disaster. *The Journal of World Women Studies*, 8(2), 344-354.
- Şahin, E. M. & Altınel, T. (2010). Edirne'de yaşayan kadınların algıladıkları sosyal destek ve etkileyen faktörler. *Türkiye Klinikleri Tıp Bilimleri Dergisi*, 30(3), 864-870.
- Tang, C. S. (2006). Positive and negative postdisaster psychological adjustment among adult survivors of the Southeast Asian earthquake–tsunami. *Journal of Psychosomatic Research*, 61(5), 699-705.
- Tang, W., Lu, Y., & Xu, J. (2018). Post-traumatic stress disorder, anxiety and depression symptoms among adolescent earthquake victims: comorbidity and associated sleep-disturbing factors. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 53, 1241-1251.
- Tanhan, F. & Kardaş, F. (2014). Van depremini yaşayan ortaöğretim öğrencilerinin travmadan etkilenme ve umutsuzluk düzeylerinin incelenmesi. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 4(1), 103-104.
- Tomanbay, İ. & Nalbantoğlu, İ. (2023). *Afetlerde Sosyal Hizmetler ve Sosyal Çalışma: Çalıştay Raporu*. Ankara: SABEV Yayınları.
- Xi, Y., Yu, H., Yao, Y., Peng, K., Wang, Y., & Chen, R. (2020). Post-traumatic stress disorder and the role of resilience, social support, anxiety and depression after the Jiuzhaigou earthquake: A structural equation model. *Asian journal of psychiatry*, 49, 101958.
- Xu, J. & Ou, L. (2014). Resilience and quality of life among Wenchuan earthquake survivors: the mediating role of social support. *Public health*, 128(5),430-437.
- Yelboğa, N. (2023). Kahramanmaraş depremi özelinde travmatik yas ve sosyal hizmetin yas danışmanlığı müdahalesi. *Uluslararası Toplumsal Bilimler Dergisi*, 7(1), 97-121.
- Zhou, X., Wu, X., & Zhen, R. (2018). Self-esteem and hope mediate the relations between social support and post-traumatic stress disorder and growth in adolescents following the Ya'an earthquake. *Anxiety, Stress, & Coping*, 31(1), 32–45.
- Zimet, G., Dahlem, N., Zimet, S., Farley, G. (1988). The multidimensional sale of perceived social support. *Journal of Personality Assesment*, 52(1): 30-41.

Yazar Biyografileri

Arş. Gör. İsmail Nalbantoğlu, İstinye Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümünde öğretim elemanı olarak çalışmaktadır. Özel gereksinimli bireyler, akran destek grupları ve travma sonrası büyüme gibi konularda çalışmalar yapmaktadır.

Aybüke Şevval Çalışkan, İstinye Üniversitesi Sosyal Hizmet 4. Sınıf öğrencisidir. Sosyal hizmet uygulamaları, afetlerde sosyal hizmet ve sosyal destek gibi konularda çalışmalar yapmaktadır.

Selvinur Akdağ, İstinye Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümünde 4.Sınıf öğrencisidir. Sosyal hizmet eğitimi, sosyal hizmet araştırmaları gibi konularda çalışmalar yapmaktadır.

Ahmet Taner Toklucu, İstinye Üniversitesi Sosyal Hizmet 4. Sınıf öğrencisidir. Sosyal hizmet eğitimi, afetlerde sosyal çalışma gibi konularda araştırmalar yapmaktadır.

Görünmezlik Ardındaki Seks İşçileri ve Sorunlarına Sosyal Hizmet Yaklaşımı

Social Work Approach to Sex Workers and Their Problems Behind The Invisibility

Melike Yalçın¹

¹ Sosyal Hizmet Bölümü, Afyon Kocatepe Üniversitesi, myalcin@aku.edu.tr, 0000-0002-2312-276X

Öz

Seks işçileri çoğunlukla toplumun genel kesimi tarafından kabul görmeyen ve görmezden gelinen, dışlanma ve ayrımcılığa maruz bırakılan gruplar arasındadır. Başta şiddet olmak üzere istismar ve sömürüye açık ortamlarda çalışmakta, gereken koruma ve desteğe kolayca ulaşamamaktadırlar. Bu yönüyle seks işçilerinin sosyal hizmete ihtiyaç duyan kırılgan gruplar arasında olduğu değerlendirilmektedir. Seks işçiliğinin "görünmezlik" içindeki konumu nedeniyle yaygınlığı bilinmemektedir. Sosyal adalet ve insan hakları meselesi olarak sosyal hizmetin damgalanan, ötekileştirilen ve yok sayılan tüm müracaatçı gruplarıyla hak temelli yaklaşım çerçevesinde destek sunması önem taşımaktadır. Savunuculuğa ihtiyaç duyan grupların başında yer alan seks işçilerinin aynı zamanda kesişimsellikten doğan ihtiyaç ve sorunları da farklılaşmaktadır. Uluslararası yayınlarda seks işçiliğini sosyal hizmet kapsamında ele alan çalışmalara rastlansa da ulusal yayınlarda bu konuya sosyal hizmet çerçevesinde doğrudan yer veren sınırlı sayıda çalışmanın bulunduğu dikkati çekmiştir. Çalışmada seks işçilerinin sorunlarına dikkat çekmek, sosyal hizmetin seks işçilerinin ihtiyaç ve sorunları temelindeki önemine yer vererek ilgili alana katkı sağlamak amaçlanmıştır.

Anahtar kelimeler: Seks işçiliği, sosyal hizmet, sosyal hizmet yaklaşımı

Abstract

Sex workers are among the groups that are not accepted and ignored by the general public and are subjected to exclusion and discrimination. They work in environments open to abuse and exploitation, especially violence, and they cannot easily reach the necessary protection and support. In this respect, sex workers are considered to be among the vulnerable groups in need of social work. The prevalence of sex work is not known due to its position in 'invisibility'. As a social justice and human rights profession, it is important for social work to provide support to all stigmatised, marginalised and ignored groups within the framework of rights-based approach. Sex workers, who are among the groups in need of advocacy, also have different needs and problems arising from intersectionality. Although there are studies addressing sex work within the scope of social work in international publications, it is noteworthy that there are limited number of studies directly addressing this issue within the framework of social work in national publications. In this study, it is aimed to draw attention to the problems of sex workers and to contribute to the related field by including the importance of social work on the basis of the needs and problems of sex workers.

Key words: sex work, social work, social work approach

Derleme Makale
Review Article

Makale Atfı: Yalçın, M. (2024). Görünmezlik Ardındaki Seks İşçileri ve Sorunlarına Sosyal Hizmet Yaklaşımı. *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi* 8(1), 78-95.

DOI: 10.55109/tushad.1495115

Alındı 06.06.2024
Kabul Edildi 29.06.2024
Yayınlandı 30.06.2024

Telif hakkı: © 2021 yazarlar tarafından. Lisans Sahibi Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi, Rize, Türkiye.

Bu makale, Creative Commons Attribution (CC BY) lisansının (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>) hüküm ve koşulları altında dağıtılan açık erişimli bir makedir.

1. Giriş

Seks işçiliği; cinsiyet eşitsizliği, yoksulluk, insan hakları ihlali gibi diğer pek çok sosyal sorunla kesişim halindeki karmaşık ve toplum tarafından çoğunlukla görmezden gelinen bir konudur (Benoit, Jansson, Smith ve Flagg; 2018). Bununla birlikte seks işçilerinin yaptıkları işin niteliğinden dolayı damgalanma ve ayrımcılığa maruz bırakıldığı, bazı temel hak ve hizmetlerden yararlanma noktasında zorluklar yaşadığı sıkça dile getirilmektedir (Açıkalın, 2006; Hun, 2018). Seks işçiliği daha çok kadın bedeni üzerinden tanımlanmakta ve kadın bedeninin bir tüketim nesnesi haline dönüşmüş tasviri olarak değerlendirilmektedir (Sakallı, 2018).

Süregelen tartışmalara konu olan karmaşık ve çok yönlü doğası gereği seks işçiliğinin yaygınlığını belirleyebilmek güçtür. Ancak söz konusu güçlülere rağmen çalışmalar ve araştırmalar seks işçiliğinin küresel olarak önemli ve yaygın bir sorun olduğunu, bu çerçevede milyonlarca kişinin bu sektörde yer aldığını göstermektedir (Sevencan, Aslan, Akın ve Akın, 2012; Sabin et al.)

Dünya'da seks işçiliğine yönelik iki farklı yaklaşım bulunduğu bahsedilmektedir. Bunlardan ilki, seks işçiliğine kadın bedeninin bir sömürüsü ve şiddet biçimi olarak yaklaşırken, diğeri karşılıklı rızaya dayalı bir hizmet ve alışverişi içeren bir meslek olarak yaklaşmaktadır (Şahin, 2018). İsveç, İzlanda, Norveç, Fransa gibi ülkeler seks işçiliğini cinsel istismar olarak görmektedir. Bu ise her iki yaklaşımın bakış açılarıyla ilgilidir. Bir tarafta seks işçiliğinin yasaklanması gerektiğini öne süren feminist ve gelenekçi yaklaşım, diğer tarafta ise seks işçiliğinin meslek olarak tanınması ve cezai uygulamalardan vazgeçilmesini gerektiren diğer yaklaşım bulunmaktadır. Bu kapsamda küresel olarak seks işçiliğine yaklaşımlar ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir. Bazı ülkelerde yasal olan seks işçiliği, diğerlerinde belirli sınırlar içerisinde yasal bir konuma sahip olmuştur. Bazılarında ise yapılması, organize edilmesi ve pazarlanması yasaklanmıştır (Hasdemir, 2020; Topçu, 2024).

Seks işçiliği genel olarak gündeme getirilmeyen, sorun ve ihtiyaçları göz ardı edilen, gizli tutulan, görünürlüğü ve görünümü azaltılan bir konudur (Ördek, 2014; Gökgez, 2021) Seks işçilerinin sorun ve ihtiyaçları maruz bırakıldıkları ayrımcılık, damgalanma, ötekileştirilme, şiddet, kriminalize edilme, homofobik yaklaşımlar vb. nedenlerden ötürü farklılaşabilmektedir (World Health Organization, 2013; Karataş ve Barut, 2021). Bu çerçevede yasal, ekonomik, sosyal ve psikolojik anlamda psikososyal desteğe ihtiyaç duyan gruplar arasında olduğu değerlendirilmektedir.

Seks işçilerinin yukarıda bahsedilen sorun ve ihtiyaçları ile bu kapsamda sunulacak psikososyal destek hizmetlerinde ise sosyal hizmetin önemli bir rolü bulunmaktadır. Sosyal hizmetin birey, grup, örgüt, topluluk ve toplum temelli bütüncül ve hak temelli yaklaşımı, insan hakları ve sosyal adalet misyonu, insan onur ve değerine saygısı ile seks işçilerine uygun destekleri sunmada gerekli bir meslek olduğu değerlendirilmektedir. Bununla birlikte sosyal hizmet uzmanları seks işçilerine yönelik başta toplumdaki ayrımcılık, ötekileştirme ve şiddetle mücadele ile birlikte yasa ve sosyal politika düzeylerinde savunuculuk, danışmanlık, sağlık, eğitim vb. konularda faaliyet yürütmesi açısından önemli bir yerdedir.

Bu çalışmada toplumda en çok ayrımcılık ve ötekileştirilmeye maruz bırakılan, görünmezliğe itilen seks işçilerinin sosyal hizmete en çok ihtiyaç duyan gruplar arasında olduğundan yola çıkılmaktadır. Ancak, sosyal hizmet bakış açısıyla doğrudan seks işçilerinin ihtiyaç ve sorunlarına değinen akademik çalışma sayısının ülkemizde sınırlı ve görece yeni olduğu görülmüştür. Konuyu zaman gözetmeksizin sosyal hizmet bakış açısıyla doğrudan ele alan çalışmalar değerlendirildiğinde ise Orbay ve Küçükkaraca (2023) ile Topçu (2024) tarafından gerçekleştirildiği görülmektedir. Seks işçiliğine sosyal hizmet kapsamında doğrudan yer vermeyip, feminizm, LGBT vb. konular içerisinde değinen çalışmalarda bulunmaktadır (Buz, 2009; Cankurtaran ve Beydili, 2016; Danyeli Güzel, 2017; Karataş ve Barut, 2021; Kolay Çepni, 2022). Öte yandan sosyoloji, sağlık, gazetecilik, hukuk vb. diğer disiplinlerden seks işçiliğini ele alan daha çok çalışma bulunduğu dikkat çekmektedir (Açıkalın, 2006; Balseven Odabaşı, Şahinoğlu ve Genç, 2012; Sevencan vd., 2012; Çoker, 2017; Hun, 2018; Sakallı, 2018; Şahin, 2018; Şimşek, 2019; Şimşek, Elbas,

Kısa, Dziegielewska ve Tengilimoğlu, 2004; Hasdemir, 2020; Deniz, 2021; Gökgöz, 2021; Şimşek, 2022; Berkcan Güven, 2023; Çamurcu, 2023) Bu çalışma da ise benzerlerinden farklı olarak kadın, erkek ve trans seks işçilerinin sorun ve ihtiyaçları kapsamlı olarak ele alınmakta olup, sosyal hizmet çerçevesinde daha detaylı incelenmektedir. Buradan hareketle seks işçilerinin görünürlüğüne dikkat çekebilme, farklılaşan ihtiyaç ve sorunları temelinde sosyal hizmet açısından temel müdahale alanlarını ortaya koymak ve bu alandaki literatüre katkı sağlamak amacıyla bu çalışma gerçekleştirilmiştir.

Çalışmada öncelikle seks işçiliği kavramına değinilerek, seks işçiliğinin yaygınlığı, seks işçilerinin sorunları, seks işçilerine yönelik sosyal hizmet, sosyal hizmet etiği ile sosyal hizmet uzmanlarının rolleri çerçevesindeki konulara yer verilmiştir.

2. Seks işçiliğine genel bakış ve Türkiye’deki durum

Seks işçiliği, cinsel hizmetlerin para veya mal gibi ölçülebilen ya da bir başka çıkar karşılığında takas edilmesi anlamına gelmektedir (Anklesaria ve Gentile, 2012). Esasında fuhuş, eskort hizmetleri, pornografi ve çevrimiçi cinsel hizmetler gibi faaliyetleri de içeren şemsiye bir terimdir. Seks işçiliği genellikle bağımlılık, yoksulluk, istismar, travma ve güçsüzleştirme gibi sorunlarla kesişen bir görünüm sergilemektedir (Buz, 2009; Hun, 2018; Sakallı, 2018).

Literatürde tanımlanan çeşitli seks işçiliği türleri vardır. Bunlar sokak seks işçiliği, ev veya otel dışında faaliyet gösteren genelevler ve bireysel düzenlemelerden oluşan doğrudan seks işçiliğini içermektedir (Sakallı, 2018; Weitzer, 2022). Seks işçiliğinin çalışma sahası, başlıca müşteri bulma yöntemi veya cinsel uygulamalara göre kategorize edilmiş en az 25 türü tanımlamıştır (Harcourt ve Donovan, 2005). Buna ek olarak, literatürde pornografi, striptiz kulüpleri ve farklı fuhuş türleri de seks işçiliği biçimleri olarak bildirilmektedir (Crankshaw ve Freedman, 2023; Çamurcu, 2023; Topçu, 2024). Seks işçiliği sokakta veya ev ortamında, telefon hatları ve çeşitli sosyal medya siteleri üzerinden, eğlence sektörü içerisinde veya erotik masaj hizmeti sunulan yerlerde kayıt dışı yapılabilmektedir. Sokakta seks işçiliği yapanların bazıları güvenli olduğu gerekçesiyle genelev olarak tabir edilen yerlerde çalışmayı tercih edebilmektedir. Ancak burada çalışmak mahkeme kararına bağlıdır ve kararın çıkması uzun sürebilmektedir (Kırmızı Şemsiye Cinsel Sağlık ve İnsan Hakları Derneği, 2020).

Türkiye’de seks işçiliği bazı sınırlar çerçevesinde yasal anlamda kabul edilmiş ve buna yönelik mevzuat düzenlemeleri oluşturulmuştur. Bu kapsamda seks işçiliği genelevlerde, birleşme evlerinde veya tek başına fuhuş yapılan evlerde yapılabilmektedir (Şahin, 2018). 1593 sayılı Umumi Hıfzısıhha Kanunu, Fuhuşla Mücadele Hakkında Tamim ve Fuhuşla ve Fuhuş Yüzünden Bulaşan Zührevi Hastalıklarla Mücadele Nizamnamesi, 5/984 sayılı Genel Kadınlar ve Genelevlerin Tabi Olacakları Hükümler ve Fuhuş Yüzünden Bulaşan Zührevi Hastalıklarla Mücadele Tüzüğü, Türkiye’de seks işçiliğinin yasal zeminde gerçekleştirilmesini sağlayan mevzuat düzenlemeleridir (Kırmızı Şemsiye Cinsel Sağlık ve İnsan Hakları Derneği, 2020). Bu çerçevede de seks işçiliğinin ilgili mevzuat hükümleri kapsamında kayıt içi, mevzuat hükümleri dışında ise kayıt dışı olmak üzere iki görünümünün bulunduğu bahsedilebilir (Hun, 2018). Kayıt dışı çalışmanın hak ihlalleri doğurarak bu sektörde çalışanları daha korumasız hale getireceği ise açıktır.

Seks işçiliğine yönelik yasal belgeler içerisinde en bilinen mevzuat düzenlemesi Genel Kadınlar ve Genelevlerin Tabi Olacakları Hükümler ve Fuhuş Yüzünden Bulaşan Zührevi Hastalıklarla Mücadele Tüzüğüdür. Söz konusu tüzükte seks işçileri “Genel Kadın” olarak;

“Başkalarının cinsi zevkini menfaat karşılığı tatmin etmeyi sanat edinen ve bunun için değişik erkeklerle münasebette bulunan kadınlara (Genel kadın) denilir.” şeklinde ifade edilmektedirler. Madde 20’de *“Mükerreren ve birçok erkeklerle münasebette bulunması dolayısıyla bir kadının fuhuşu sanat edildiğinden şüphe edilir ve hakkında gizli ve etraflıca yapılan inceleme ile elde edilen müspet delillerle kendisinin 15 inci maddede yazılı genel kadınlar vasıflarını haiz olduğu meydana çıkarılırsa, evvela bu kadını fuhuşa sürükleyen sebepler komisyonca araştırılır ve kendisinin tekrar namuslu bir hayata*

dönmesini sağlayacak tedbirler düşünülür.” ifadelerine yer verilmektedir. Madde 48’de ise “Genel evler; genel kadınların muayene ve tedavi edildiği müesseseler müstesna olmak üzere, resmi daire ve müesseseler, ibadet ve eğitim yerleri, spor sahaları, genel toplanma, eğlence ve bayram yerleri yakınında ve bu yerlerden görülebilecek bir mesafede ve Umumi Hıfzıssıhha Kanununun 178 inci maddesinde yazılı yerler dâhilinde veya yakınında olamaz” şeklinde ifadeler yer almaktadır (Genel Kadınlar ve Genelevlerin Tabi Olacakları Hükümler ve Fuhuş Yüzünden Bulaşan Zührevi Hastalıklarla Mücadele Tüzüğü, 19.04.1961). Söz konusu ifadelerde seks işçiliğine yalnızca kadınlar dahil edilmektedir. Oysa ki seks işçiliğinde erkekler ve trans bireylerde bulunmaktadır (Sabin et. al, 2016; Kırmızı Şemsiye Cinsel Sağlık ve İnsan Hakları Derneği, 2020; Gökgöz, 2021).

Bu işi yapan kadınlara yönelik bir tanım yapılmakta ancak cinsi zevkini menfaat karşılığı tatmin edecek kişi tanımına yer verilmemektedir. Bu çerçevede yalnızca seks işçiliği yapan kişiye yönelik bir tanım yapıldığı, konunun tüm muhataplarının tanımlanmadığı görülmektedir. Ayrıca mevzuatta seks işçiliği yerine “fuhuş” teriminin kullanıldığı görülmektedir. Aynı Tüzük ’ün ilgili maddesinde belirtilen tekrar namuslu hayata dönmesi şeklindeki ifade aslında yapılan işe yönelik olumsuz bir tutum atfedildiğini göstermektedir. Her ne kadar seks işçiliği kabul edilip, buna ilişkin bir mevzuat hazırlanarak yasal olarak tanınsa da toplum içerisinde gizli ve görünmeyecek şekilde yer alması uygun görülmektedir. Ülkemizde genelevler devletin denetiminde olup, ruhsatlı işletmelerdir. Bununla birlikte bu evlerde çalışanlarda işçi statüsündedirler (Berkcan Güven, 2023).

2.1 Seks işçiliğinin görünümü

Seks işçiliği tartışmalara konu olan karmaşık bir konudur. Seks işçiliğinin açık olmayan doğası gereği küresel düzlemde tam olarak yaygınlığını belirlemek zor olabilmektedir. Seks işçiliğine ilişkin yasal düzenlemeler farklı olabilmekte, farklı ülkelerde ve hatta bazen ülkeler içinde farklı yasal modeller bulunmaktadır. 2023 yılı verilerine göre seks işçiliği 76 ülkede yasal, 63 ülkede kısmen yasal ve 21 ülkede de yasal olmayan bir özelliktedir (Countries Where Prostitution is Legal, 2023).

Türkiye’de seks işçiliğinin görünümüne yönelik kesin sayılardan bahsetmek mümkün görünmemektedir. Kayıt dışı yaygınlığı göz önünde bulundurulduğunda bu durum görece normal kabul edilebilir.

Türkiye’de toplam 54 genelev ve 3 bin kayıtlı seks işçisinin bulunduğu aktarılmaktadır. 15 bin seks işçisinin ise kayıtlı/tescilli olduğu ifade edilmiştir (Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu, 2014). Her ne kadar genelevlerin sayıca azalması gündemde olsa da bu, seks işçisi sayısında bir azalma olduğu anlamına gelmemektedir. Nitekim kayıt dışı çalışan seks işçileriyle birlikte sayının yaklaşık olarak 100.000 olduğu tahmin edilmektedir (Kırmızı Şemsiye Cinsel Sağlık ve İnsan Hakları Derneği, 2020).

Dünyada yaklaşık 42 milyon insanın seks işçiliği yaptığı tahmin edilmektedir (Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu, 2014). Bununla birlikte, bu verinin kesin bir sonucu yansıttığını da söylemek mümkün değildir. Damgalanma, kriminalize edilme ve eksik bildirim gibi nedenlerle yasal istatistiklere dahil edilemeyen seks işçileri bulunduğundan kesin istatistiki veriye ulaşmak zordur. Seks işçiliğinin yaygınlığı, sosyo-ekonomik durum, kültürel normlar ve hükümet politikalarına bağlı olarak değişebilmektedir. Genel olarak seks işçiliğinin yaygınlığına ilişkin tam bir sonuca ulaşmak zor olsa da araştırmalar seks işçiliğine dahil olan milyonlarca kişinin bulunması nedeniyle küresel ve önemli bir konu olduğunu vurgulamaktadır (Vandepitte vd., 2006; Deniz, 2021).

Yunanistan, İsviçre, Almanya, Avusturya, Hollanda, Peru, İsviçre, Tayvan ve Uruguay gibi ülkelerde seks işçiliği yasal sayılmaktadır. Türkiye’de ise seks işçiliğinin yasal olması bazı koşullara bağlanmıştır. Bu koşullar seks işçisinin bir geneleve kayıtlı, kadın, Türk vatandaşı ve bekar olmasıdır. Kayıtlı bir genelev dışında çalışmak ise yasa dışıdır. Ayrıca kayıtlı yerler dışında seks işçiliği için yer sağlamak, seks işçiliğine teşvik etmek ve seks işçiliği yaptırarak para kazanmak da yasa dışı sayılmaktadır. Öte yandan Arnavutluk, Arjantin, Kanada, Çin, Mısır, Finlandiya, Fransa, Gürcistan, İran, Irak, İsrail, Japonya,

Litvanya, Kuzey Kore, Güney Kore, Pakistan, Katar, Suudi Arabistan, İskoçya, Güney Afrika, Sudan, Suriye, Tibet, İngiltere, Yemen gibi ülkelerde ise seks işini satmak, satın almak ve organize etmek suçtur. Lüksemburg'da ise seks işçiliği yasal olup, satın almak ve organize etmek suçtur (Global Mapping of Sex Work Projects, 2021; Wisevoter, 2023).

Seks işçiliğinin yaygınlığı farklı bölgeler ve nüfuslar arasında değişiklik göstermekte olup, yaş, cinsiyet, sosyo-ekonomik durum ve coğrafi konum gibi çeşitli faktörlerden etkilenmektedir. Uganda ve Kampala gibi ülkelerde 12-18 yaş arasında cinsel olarak aktif gençlerin %13,7'sinin seks işçiliği yaptığı bildirilmiştir (Swahn, Culbreth, Salazar, Kasirye, ve Seeley, 2016). Bu durum aynı zamanda çocuk hakları ihlallerinin önünü açmakta olup, çocuk istismarına da zemin hazırlamaktadır. Amerika Birleşik Devletleri'nde, tam zamanlı seks işçilerinin tahmini yıllık yaygınlığı, nüfustaki her 100.000 kişi başına yaklaşık 23'tür (Davidoff vd., 2005). Dünyanın farklı bölgelerinden elde edilen tahminler, yetişkin kadın nüfusu içinde kadın seks işçilerinin Avrupa ve Latin Amerika'nın farklı bölgelerinde %0,1 ile %7,4 arasında değişen oranlarda olduğunu göstermektedir (Vandepitte vd., 2006).

2.2. Seks işçilerinin sorunları

Seks işçiliği genellikle yoksulluk, istismar, şiddet, bağımlılık gibi sorunlarla kesişen bir görünüm sergilemektedir (Balseven Odabaşı, Şahinoğlu ve Genç, 2012; Anklesaria ve Gentile, 2012; Ördek, 2014; Şimşek, 2019).

Gerçekleştirilen çalışmalar sosyal politikaların ve yapısal birtakım faktörlerin seks işçilerinin iyilik hali üzerinde olumsuz etkiye neden olduğunu göstermektedir. Riskli çevre ortamı, seks işçilerinin AIDS, şiddet, sağlık, adalet ve diğer hizmetlere ulaşmaları kapsamında kırılganlığını artırmaktadır. Bazı yapısal faktörler (yasalar, barınma ve ekonomik güvencesizlik, göç ve damgalanma), çalışma koşulları ve toplumsal faktörler seks işçilerini riskli bir konuma getirmektedir (Balseven Odabaşı, Şahinoğlu ve Genç, 2012; Anklesaria ve Gentile, 2012; Çoker, 2017; Platt vd., 2018; Şimşek, 2022). Dışlanma, damgalanma ve ötekileştirilme seks işçilerinin yalnızca gündelik pratiklerinde ortaya çıkmamakta aynı zamanda karar alıcıların tutumları da seks işçilerine yönelik dışlama, damgalama ve ötekileştirmeyi olumsuz olarak etkilemektedir (World Health Organization, 2013; Danyeli Güzel, 2017). Bireysel, ilişkisel, yapısal ve toplumsal birtakım engeller nedeniyle seks işçiliğinden ayrılmak ise her zaman mümkün olmamaktadır (Preble, Praetorius ve Cimino, 2016). Ülkemizde seks işçiliği yapanlar, sorunlarını en çok güvensizlik, şiddet ve ayrımcılık, cinsel yolla bulaşan hastalıklar hakkında bilgi eksikliği ve hijyen sorunları olarak sıralamışlardır (Topçu, 2024).

Pek çok seks işçisinin şiddet ve sömürüye maruz kaldıkları bilinmektedir (Ördek, 2014; Brooks-Gordon, Morris ve Sanders, 2021). Şiddet olaylarının büyük bir çoğunluğunun ise cinsiyet eşitsizlikleriyle bağlantılı olduğu ifade edilmektedir. Bu kapsamda kadınlara, erkeklere ve trans seks işçilerine mevcut görünüşlerinden ya da kendilerini ifade etme biçimlerinden dolayı şiddet uygulanabilmektedir (World Health Organization, 2013). Seks işçilerinin maruz bırakıldıkları şiddet farklı görünüşlerde ortaya çıkabilmektedir. Söz konusu şiddet seks işçiliğinin yapıldığı mekan ve/veya müşteri, işletmeci vb. kaynaklı olabildiği gibi, aile ya da partner kaynaklı da olabilmektedir. Bununla birlikte, seks işçilerinin maruz bırakıldığı şiddet organize suç örgütlerinden de kaynaklanabilmektedir. Yapılan bir araştırmada seks işçilerinin en çok sözlü ve psikolojik şiddete maruz bırakıldığı ifade edilirken, şiddetin genellikle müşteri tarafından uygulandığı belirtilmiştir (Hun, 2018). Türkiye'de gerçekleştirilen bir araştırmanın sonuçlarına göre ise seks işçisi katılımcıların %66'sı müşterileri tarafından şiddete maruz bırakıldığını bildirmiştir. Müşteri kaynaklı şiddet türleri arasında darp, tecavüz, gasp, kaçırılma gibi fiziksel ve cinsel şiddet türlerinin bulunduğu aktarılmıştır (Topçu, 2024). Genelevde çalışan kadınların %14,5'inin müşterilerin fiziksel şiddetine, %70,3'ünün ise müşterilerin sözlü şiddetine maruz kaldığı bildirilmiştir (Balseven Odabaşı, Şahinoğlu ve Genç 2012). Fakat bu tür şiddete maruz kalan seks işçilerinin bu durumu ilgili yerlere bildirmedikleri ifade edilmiştir. Bunun nedeni olarak ise kolluğa şikayette bulduklarında ciddiye

alınmayacak ya da bunun suçlusunun kendisi olduklarına ilişkin geri dönüşler olduğu bildirilmektedir. Bununla birlikte başka bir araştırmaya göre seks işçileri çalışma yerlerini kendi evi, arkadaş evi, müşteri evi ya da otel olarak ifade etmiş, ancak bu mekanların güvenli olmadığını ve kimi zaman can güvenliği riskiyle karşılaşabildiklerini belirtmişlerdir (Şahin, 2018). Şiddete maruz kalan seks işçilerinin sığınmaevi benzeri yerlerden ya da bu alandaki kamusal hizmetlerden yararlanmaları noktasında da sorunlar yaşandığı bildirilmektedir. Örneğin söz konusu yerlerde seks işçiliği yapan kadınlara eşit hizmet verilmediği, trans seks işçilerinin ise geçiş sürecini tamamlamamaları nedeniyle bu tür hizmetlerden yararlanamadığı, tüm bunların ise seks işçilerinin şiddet ve sonrasında koruma ve destek hizmetlerine ulaşmada zorluğa neden olduğu aktarılmaktadır (Ördek, 2017).

Karşılaşılan önemli sorunlardan biri de seks işçilerinin kırılğanlıklarını arttırabilen yasal süreçlerdeki sosyal damgalanma ve ayrımcılıktır. Seks işçilerinin maruz bırakıldıkları sosyal damgalanma ve izolasyon genellikle temel koruma ve hizmetlere ulaşımında zorluklar yaşanmasına neden olmaktadır. Nitekim bu durum hakkında seks işçileri de sorun yaşadıklarını dile getirmektedirler (Topçu, 2024). Seks işçilerine karşı işlenen suçlar her zaman suç olarak tanımlanmamakta ya da algılanmamaktadır. Örneğin seks işçilerine yönelik bir tecavüz olayı şiddet olarak kayda geçmeyebilmektedir. Ya da seks işçisinin idari ceza alma ya da yargılanma kaygıları nedeniyle şiddet olaylarını kolluk ve adli birimlere bildirmekten kaçınmasına yol açabilmektedir (World Health Organization, 2013). Pek çok yasal süreçte seks işçiliğine yönelik kriminalize eden bir yaklaşım olması nedeniyle seks işçileri daha da tehlikeli ve güvencesiz durumlara zorlanmakta, bu da yasal destek konusundaki zorlukları meydana getirmektedir (Brooks-Gordon, Morris ve Sanders, 2021). Nitekim seks işçiliği Türkiye’de de kriminalize edilen bir görünüm sergilemektedir. Seks işçiliği yapmak Türk Ceza Kanunu’na göre suç sayılmamakla birlikte söz konusu Kanunun “fuhuş” başlıklı bölümündeki bazı maddeler ceza gerektirir şeklinde yorumlanmakta ve seks işçilerinin idari yöntemlerle cezalandırılmasına yol açabilmektedir. Örneğin fuhuşa aracılık etmek, yer temin etmek, yaygınlaştırmak amacıyla reklamını yapmak, kişileri teşvik etmek şeklindeki tanımlar seks işçilerinin mağduriyetine sebep olabilmektedir. Kabahatlar Kanunu ve Karayolları Trafik Kanununun bazı maddeleri nedeniyle idari para cezaları uygulanabilmektedir. Bu cezalar sokakta çalışan seks işçilerini ise daha olumsuz etkilemektedir. Bu kapsamdaki yoğun denetimler seks işçiliği yapanların daha güvensiz bölgelerde çalışmasına neden olmaktadır. Söz konusu denetim ya da cezadan kaçmak isteyen seks işçileri ise kalabalığın az olduğu, karanlık, ulaşımın daha seyrek olduğu, güvenliğin bulunmadığı ya da riskli bölgelerde çalışmak durumunda kalmaktadır. Bu ise onları şiddet, ölüm ya da öldürmeye teşebbüs konularında riskli konuma getirebilmektedir. Bazı genelevlerin kapatılması kayıtsız seks işçiliğini arttırmakta, denetim ve kontrolün sektöre uğramasına neden olmaktadır. Bu ise eski genelev çalışanlarının kriminal örgütlerin kontrolüne girmelerini sağlayabilmektedir (Ördek, 2017). Bununla birlikte sektörde yer alan pek çok seks işçisinin yasal hakları konusunda da bilgiye sahip olmadıkları ifade edilmektedir. Bu durum seks işçilerinin adalet mekanizmalarından yararlanamamaları sonucunu beraberinde getirebilmektedir (Şahin, 2018). Seks işçiliğinin yasal bir görünüm sergilediği ülkelerde dahil seks işçilerinin yasal koruma mekanizmalarından yararlanmaları noktasında sorun yaşayabildiği bildirilmektedir (Topçu, 2024).

Seks işçilerinin sağlık alanındaki ihtiyaçlarına yönelik hizmet sunanların konu hakkında yeterli bilgisinin bulunmaması da söz konusu hizmetlere erişimi kısıtlayabilmektedir. Bununla birlikte birinci ve ikinci basamak sağlık kuruluşlarında ayrımcı uygulamalar ya da onur kırıcı davranışlarla da karşılaşmakta olduğundan bahsedilmektedir (Ördek, 2017). Kırmızı Şemsiye Cinsel Sağlık ve İnsan Hakları Derneği, (2020) tarafından yapılan araştırma sonucunda seks işçilerinin sağlık kuruluşlarında ayrımcılığa maruz bırakılma, özellikle yargılayıcı bakışlar, ilgilenmeme, aciz hissettirme, bekletilme vb. olumsuz deneyimlerle karşılaştıkları belirlenmiştir. Büyük bir kısmı ise sağlık kuruluşlarına başvurduklarında ayrımcılığa uğrama kaygısı nedeniyle yaptıkları mesleği gizlediklerini ifade etmiştir. Oysaki hizmet sağlayıcılarının, seks işçilerinin gizliliği noktasında hassas davranması, yargılayıcı tutumlardan uzak

kalması, bireyin ihtiyaç duyduğu hizmetleri alması noktasında kolaylaştırıcı olması beklenmektedir (Hun, 2018).

Seks işçiliği yapanların sağlık alanında karşılaştığı diğer sorunlar, cinsel yolla bulaşan hastalıklarla ilgili olabilmektedir (Şimşek vd., 2004; Goldenberg vd., 2013; Çoker, 2017). Cinsel yolla bulaşan hastalıklardan korunmanın yöntemlerinden biri kondom kullanılmaktadır. Nitekim kondom kullanımı konusunda seks işçilerinin gereken bilgi ve bilince sahip olması gerekmektedir. Müşterinin kullanmak istememesi, müşteriyi kaybetmemek, güvenilir ve sürekli müşteri olması ya da müşterinin daha fazla para teklif etmesi gibi nedenlerle seks işçilerinin bazıları kondom kullanmamaktadır. Öte yandan seks işçilerinin büyük çoğunluğu gonore, HPV, frengi, trikomonas, hepatit B, HIV gibi cinsel yolla bulaşan hastalığı bulunduğunu aktarmaktadır (Çoker, 2017). HIV'in ise seks işçileri arasında daha yaygın olduğu bildirilmektedir. Bunun nedenleri arasında ise seks işçilerinin kayıtsız, güvensiz ve sağlıklı ortamlarda çalışmaları olarak gösterilmektedir (Ördek, 2017). Kadın seks işçilerinin özellikle üreme sağlığıyla bağlantılı pek çok sorunu olabilmektedir. Bunların başında kürtaj, dış gebelik, düşük, erken yaşta gebelik, rahim içi kanama vb. sorunlar gelmektedir. Bu gibi durumlarda genellikle özel hastaneler tercih edilmektedir. Bunun nedenleri arasında daha önce de ifade edildiği gibi kamu hastanelerinde maruz kalabilecekleri ayrımcılık olduğu ifade edilmiştir (Kırmızı Şemsiye Cinsel Sağlık ve İnsan Hakları Derneği, 2020).

Kayıt dışı alanlarda çalışan seks işçilerinin herhangi bir sosyal güvenceleri bulunmamaktadır. Söz konusu güvencesizlik nedeniyle başta sağlık olmak üzere bazı kamu hizmetlerinden yararlanmaları noktasında sorun yaşamaktadırlar. Seks işçilerinin çoğunlukla yüksek gelir elde ettiklerine yönelik bir inanış olsa da, büyük bir kısmı yoksullukla mücadele etmektedir. İçinde buldukları sektörün özelliği nedeniyle günlük harcamalarının fazla olması, idari cezalar nedeniyle borçlanma, şiddet, ötekileştirme vb. nedenlerle yer değiştirme, aracı ve suç organizasyonlarının sömürsü gibi nedenlerle yoksulluk yaşadıkları vurgulanmaktadır (Şahin, 2018). Yoksulluk ve güvencesizlikle birlikte, olumsuz durumun süregelenleşmesi ve kronikleşmesinden de bahsedilmektedir (Hun, 2018). 302 seks işçisiyle gerçekleştirilen bir araştırmanın sonuçlarına göre katılımcıların %47'si herhangi bir sosyal güvencesi bulunmadığını belirtmiştir (Kırmızı Şemsiye Cinsel Sağlık ve İnsan Hakları Derneği, 2020). Genel sağlık sigortası hakkında bilgisi bulunmayan bazı seks işçilerinin ise devlete borçlandığı ve borcu ödeyemedikleri için de sağlık hizmetlerinden yararlanmada zorluk yaşadıkları saptanmıştır (Ördek, 2017). Genelevlerde çalışan seks işçisi kadınlar 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası kapsamında tam sigortalı sayılmakta olup, bu kapsamdaki haklardan yararlanabilmektedirler. Ancak bazı konularda tam bir yararlanmadan söz etmek mümkün görünmemektedir. Örneğin seks işçilerinin cinsel sağlık ve üreme sağlığına ilişkin konular meslek hastalığı kapsamında değildir. Ya da zührevi muayene evleri ve hastanelerindeki muayenelerde tedavi edilmesi gereken hastalıklara yakalanmış seks işçilerine iş görememe tazminatı ödenmesi söz konusu değildir. Ayrıca meslekten men edilmiş seks işçilerine malulen emeklilik hakkı tanınmamıştır (Kırmızı Şemsiye Cinsel Sağlık ve İnsan Hakları Derneği, 2020).

Trans seks işçilerinin karşılaştığı zorluklar ise kesişimsellikten doğan yapısı nedeniyle daha farklı bir görünümündedir. Hem trans hem seks işçisi olmak söz konusu seks işçilerinin var olan sorun ve ihtiyaçlarını daha da derinleştirmektedir. Hem transfobi hem de seks işçiliğine yönelik kesişimselliğin getirdiği ayrımcılık, şiddete maruz kalma konusunda trans seks işçilerini daha da riskli bir konuma getirmektedir. Diğer seks işçilerinde olduğu gibi trans seks işçilerinin sorunları da göçmenlik, yoksulluk, AIDS, engellilik gibi durumlar çerçevesinde derinleşebilmektedir (Global Network of Sex Work Projects ve Kırmızı Şemsiye Cinsel Sağlık ve İnsan Hakları Derneği, 2015).

Göçmen seks işçileri de kesişimsellik nedeniyle sorunları farklılaşan gruplar arasındadır. Nitekim ülkenin vatandaşı olmamaları, dil bilmemeleri kültürel farklılıklar, araçlar üzerinden seks işçiliği yapmaları gibi nedenler söz konusu grupların şiddet, sömürü, kurumsal hizmetlere erişim noktalarında daha kırılgan bir hale getirebilmektedir (Ördek, 2017).

Yukarıda bahsedilen bu sorunlar seks işçilerinin psikososyal iyilik hali ve haklarının korunması açısından çok yönlü bir yaklaşımı gerektirmektedir. Güvenliği önceleyen kamu politikaları, kapsamlı sağlık hizmetlerine ulaşım, alternatif işler için yeni fırsatların oluşturulması ve eğitim fırsatlarından yararlanmalarını sağlamak, destekleyici ve içerici bir ortam sağlanması adına önem taşımaktadır. Dahası seks işçilerinin deneyimlerini ve ihtiyaçlarını anlayabilmek için, seks işçilerinin kendileriyle de iletişim kurmak, etkili çözümler geliştirmek için elzemdir (Dasgupta, 2021).

Seks işçilerinin karşılaştığı zorlukların farkında olarak, bunların belirlenmesinde onlarla birlikte çalışarak olumlu bir değişim oluşturmak mümkündür. Böylece yaptıkları işten bağımsız olarak tüm bireylerin güvenli ve tatmin edici yaşamlar sürdürebilmeleri için ihtiyaç duydukları destek ve kaynaklara ulaşmaları da sağlanmış olur. Bu yaklaşımlar seks işçilerinin akranlarının yanı sıra profesyonellerle bağlantı kurmaları ve onlardan destek almaları için fırsatlar oluşturmanın önemini de göstermektedir (Benoit vd., 2017).

Seks işçilerinin sorun ve ihtiyaçlarının çeşitli ve oldukça kapsamlı olması bakımından sosyal hizmet mesleği önemli bir yerde durmakla birlikte, çeşitli düzeylerdeki sosyal hizmet müdahalelerini gerektiren bir görünüme de sahip olduğu değerlendirilmektedir. Bu çerçevede disiplinlerarası bir yaklaşımla birlikte bu alanda sosyal hizmet mesleğinin görünür kılınması gerekmektedir.

Bundan sonraki başlıkta seks işçileriyle çalışmada sosyal hizmetin durduğu yer aktarılmaktadır.

3. Seks işçilerine yönelik sosyal hizmet

Seks işçiliğine yönelik sosyal hizmet müdahaleleri sosyal adalet ve müracaatçının kendi kararını verme hakkı ile uyumlu olmalıdır. Sosyal hizmet alanında hak temelli ve zarar azaltıcı bir yaklaşım temelinde ilerlemek için politika ve uygulama değişikliklerine ihtiyaç duyulduğu ifade edilmektedir (Manpreet, 2014). Disiplinler arası iş birliği ve seks işçiliğini cezai, psikolojik ve sağlığa ilişkin bir sorun olarak görmek çok seks işçilerine hak temelli bir yaklaşım olması gerektiği de vurgulanmaktadır (Abrol, 2014).

Bununla birlikte seks işçilerine yaklaşımda kadın, erkek ve trans seks işçilerinin ihtiyaçları üzerinden bir değerlendirme yapmak daha uygundur. Her ne kadar mevzuatta seks işçiliği kadın üzerinden tanımlanmakta olsa da erkek ve trans seks işçilerinin de bulunduğu, bu nedenle ihtiyaç ve sorunlarının bu noktada farklılaşabileceği göz önünde bulundurulmalıdır (Hun, 2018).

Seks işçiliği yapanların madde kullanımı, yoksulluk, fiziksel sağlık ve ruh sağlığı sorunları, şiddet, barınma gibi sorunlarla karşılaşmaları muhtemeldir (Turner, Meyrick, Miller ve Stopgate, 2022). Bu nedenle seks işçilerine sunulacak hizmetlerin bütüncül bir nitelik taşıması önemlidir. Seks işçiliği özünde hem fiziksel hem duygusal anlamda kişiye yük getiren ağır bir işçiliktir. Bu kapsamda psikososyal destek hizmetleri başta olmak üzere hukuk, sağlık, barınma, psikososyal ihtiyaçlarda gereken hassasiyet ve önemin gösterilmesi gerekmektedir (Hun, 2018).

Tablo 1'de sosyal hizmet kapsamında seks işçilerine yönelik gerçekleştirilebilecek psikososyal destek çalışmaları ve müdahale düzeylerine temel başlıklarda yer verilmektedir.

Tablo 1. Seks İşçilerinin Sorunlarına Yönelik Psikososyal Müdahaleler

Psikososyal Müdahaleler	
Birey ve grup çalışmaları	Yapısal düzeydeki müdahaleler
Akran desteği	<ul style="list-style-type: none"> Seks işçiliğini suç olmaktan çıkarma Toplumun harekete geçirilmesi
Davranış değişimi	Ekonomik düzeydeki müdahaleler
Risk azaltımı	<ul style="list-style-type: none"> Mikrokredi destekleri Sosyal yardım desteği
Zarar azaltımı	Biyomedikal düzeydeki müdahaleler
Sağlığın korunması	<ul style="list-style-type: none"> Cinsel Yolla Bulaşan Hastalık (CYBH) taraması CYBH için periyodik ön tanı/televi Aşılama
Psikoeğitim	
Madde ve alkol bağımlılığına yönelik destek	
Beceri eğitimi	

Kaynak: Turner vd. 2022

Tablo 1.'de kısaca yer verildiği gibi sosyal hizmet açısından seks işçilerinin sorun ve ihtiyaçlarına yönelik mikro, mezo ve makro düzey çalışmalar kapsamında bütüncül bir yaklaşımla destek çalışmaları sunulabilir. Birey, grup ve toplum düzeyindeki söz konusu çalışmalar hem seks işçilerinin kendisi hem çevresi hem de politika düzeyindeki destekleri kapsamaktadır. Seks işçilerine yönelik bireysel danışmanlık ve gereken durumlarda psikoterapiye yönlendirme, davranış değiştirmeye yönelik çalışmalar, düşük özgüven, psikoeğitim çalışmaları, bağımlılık tedavisi, beceri programları ve sosyal yardım gibi faaliyetler yerine getirilebilir. Sağlık hizmetleri de seks işçilerine yönelik çalışmalarda önemlidir. Seks işçilerine sağlık anlamında gerek koruyucu gerekse önleyici tedbirler açısından önem verilmesi gereken bir konudur. Cinsel yolla bulaşan hastalıklara karşı alınacak önlemlere dikkat edilmesi gerekmektedir (Kolay Çepni, 2022)

Güven inşa etmek; her müracaatçı grubuyla olduğu gibi seks işçileriyle de etkileşime geçmenin önemli adımlarından biridir. Güven inşa etmede saygı, gizliliğin sağlanması ve seks işçilerinin hizmetlerin planlanması ve sunulmasına aktif olarak dahil edilmesi yer almaktadır. Seks işçiliği bağlamında sosyal hizmet müdahalesini anlamak, seks işçilerinin çeşitli ihtiyaçlarını ve deneyimlerini belirleyebilmeyi içerir. Sosyal hizmet uzmanları, seks işçilerinin hem acil hem de uzun vadeli ihtiyaçlarının karşılanmasında önemli bir rol oynar ve sağlık hizmetlerinden hukuki yardıma ve duygusal desteğe kadar uzanan çeşitlilikteki destekleri içerir (Huang, 2015; Bromfield, Panichelli ve Capous-Desyllas, 2021; Albert, 2022). Bu çerçevede aşağıda sosyal hizmet kapsamındaki temel müdahale alanlarına yer verilmektedir.

Sağlık hizmetleri; seks işçilerine yönelik sosyal hizmet çalışmalarının temel alanlarından biridir. Sağlık hizmetleri cinsel sağlık hizmetlerine, madde bağımlılığı tedavisine, ruh sağlığı desteğine ve genel tıbbi bakıma erişim sağlamayı içerir. Sosyal hizmet uzmanları, seks işçilerine yargılayıcı olmayan bir yaklaşım çerçevesinde sağlık kuruluşlarıyla bağlantı kurmasını kolaylaştırarak damgalanma veya ayrımcılık korkusu olmadan ihtiyaç duydukları sağlık yardımını almalarını kolaylaştırabilir (Schwartz, Viswasam ve Abdalla, 2021). Ayrıca sağlık çalışanlarının da seks işçilerine yönelik hassasiyet noktasında bilgi ve bilinçlenmesine yönelik çalışmalar yapılabilir.

Hukuki yardım; birçok seks işçisi tutuklamalar, para cezaları ve sabıka kayıtlarıyla ilişkili damgalanma gibi yasal zorluklarla karşılaşmaktadır. Sosyal hizmet uzmanları seks işçilerini yasal kaynaklar ve savunuculuk kuruluşlarıyla buluşturarak yasal yardıma yönlendirebilir. Bu destek, yasal sistemin karmaşıklıklarını aşmada ve seks işçilerinin haklarına ulaşması ve korunmalarında işe yarar (Schwartz, Viswasam ve Abdalla, 2021).

Duygusal destek; seks işçiliği genellikle sosyal izolasyona, damgalanmaya ve çeşitli duygusal sorunlara yol açmaktadır (Preble, Praetorius ve Cimino, 2016). Sosyal hizmet uzmanları, seks işçilerinin duygularını ifade etmeleri, deneyimlerini paylaşmaları, stres ve travma ile başa çıkmaları için güvenli bir alan sağlayarak duygusal destek sunar. Bu destek, bireysel danışmanlık, akran destek grupları ve seks işçileri arasında aidiyet duygusunu ve karşılıklı desteği teşvik eden topluluk oluşturma faaliyetleri yoluyla sağlanabilir.

Ekonomik güçlendirme; sosyal hizmetin bir diğer önemli konusudur. Birçok kişi seks işçiliğine ekonomik zorunluluk nedeniyle dahil olmaktadır ve başka gelir kaynakları bulmak zor olabilir (Ördek, 2017). Sosyal hizmet uzmanları, seks işçilerinin diğer çalışma biçimlerine geçiş yapmalarına yardımcı olabilecek mesleki eğitim, eğitim fırsatları ve istihdam kaynaklarının belirlenmesine yardımcı olabilir.

Savunuculuk ve politika değişikliği; sosyal hizmet uzmanları seks işçilerini etkileyen politika değişikliklerinin savunulmasında kilit bir role sahiptir. Bu, seks işçiliğinin suç olmaktan çıkarılması, seks işçilerinin güvenlik ve çalışma koşullarının iyileştirilmesi ve toplumsal damgalama ve ayrımcılığa karşı çıkma çabalarını içerir (Topçu, 2023). Savunuculuk yoluyla sosyal hizmet uzmanları, seks işçilerinin haklarına ve onuruna saygı duyan politikaların şekillendirilmesine yardımcı olurken, karşılaştıkları zorluklara neden olabilecek sistem sorunlarını da ele alabilirler.

Tüm bunlar seks işçiliği süresince değil, bireylerin seks işçiliğini bırakmasından sonraki hizmetleri de kapsmalıdır. Özellikle barınma, sosyal yardım, psikososyal destek gibi desteklerin seks işçiliği sonrasında da devam ettirilmesi gerekmektedir (Hun, 2018).

Etkili sosyal hizmet müdahaleleri, seks işçilerinin özel ihtiyaç ve deneyimlerine göre belirlenmelidir. Söz konusu müdahaleler travma bilgisine dayalı bir yaklaşımdan, seks işçilerinin kendi gruplarıyla da bağlantı kurmayı içeren faaliyetleri kapsamaktadır. Seks işçilerinin yaşamlarına sosyal hizmet aracılığıyla dahil olmak kapsamlı, saygılı ve empatik bir yaklaşımı gerektirir. Sağlık hizmetleri, hukuki yardım, duygusal destek, ekonomik güçlendirme ve savunuculuk konularına odaklanarak sosyal hizmet uzmanları seks işçilerinin yaşamları üzerinde önemli bir etki oluşturmaktadır. Nihayetinde amaç, seks işçilerinin onuru, hak ve refahını koruyan, karşılaştıkları çeşitli zorlukları tanıyan ve anlayan bir destek sağlamaktır (Preble, Praetorius ve Cimino, 2016).

Seks işçiliğine yönelik sosyal hizmet kapsamında sıralanan çalışmalar çerçevesinde faaliyetlerin yürütülebileceği Welch ve Zhao (2023) tarafından aşağıdaki şekillerde ifade edilmektedir.

- Seks işçilerinin ataerkil sömürüden korunmasını savunmak ve onları güçlendirmek için çalışmalar yapmak,
- Seks işçilerinin kendilerine özgü ihtiyaçlarını ve deneyimlerini dikkate alan hassas ve duyarlı programlar geliştirilmek,
- Kamu sağlığı, sosyal refah ve politika sektörleriyle seks işçiliği ile ilgili sorunlara müdahale etmek için iş birliği yapmak,
- Seks işçilerinin damgalanmasını ve ötekileştirilmesini sürdüren toplumsal inanç ve değerlerle mücadele etmek,
- Zarar azaltma faaliyetlerine öncelik vererek seks işçileri için sağlık hizmetlerine erişim, danışmanlık ve hukuki yardım gibi destek hizmetlerini sağlamak.

Seks işçilerine yönelik sosyal hizmet açısından bu alandaki profesyoneller için de dayanışma ağlarının kurulması, sosyal hizmet lisans programlarının eğitim içeriğinin güncellenmesi ve hizmetlerin seks işçilerinin ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde genişletilmesi gibi uygulamalara da yer verilmektedir (Orbay ve Küçükkaraca, 2023).

Müracaatçıyla birlikte çalışmak, akran katılımının teşvik edilmesi, travma konusunda bilgilendirilmiş hizmetlere öncelik verilmesi ve bu alandaki uzmanlık bilgisinin artırılması oldukça önemlidir (Kotilaine, 2022).

Seks işçilerine yönelik eylem ve programlarda katılımcı bir metotun izlenmesinin, başka bir deyişle seks işçilerinin de karar alma süreçlerine katılımlarının sağlanmasının önemli bir yerde durduğu ifade edilmektedir. Kendi sorunları noktasında süreçlere aktif katılımlarının sağlanması kapsamındaki topluluk temelli çalışmaların da seks işçilerinin güçlenmesini artıracığından bahsedilmektedir (Hun, 2018). Topluluk temelli çalışmalar seks işçilerinin temel insan haklarına erişimlerinde sosyal ve yapısal birtakım engellerin bertaraf edilmesine yönelik somut adımlara dayalı faaliyet ve programlar kapsamındaki bireysel ve kollektif düzeyde yürütülen çalışmaları ifade etmektedir. Bu çerçevede farkındalık çalışmaları, diğer seks işçileriyle devam eden ilişkilerin geliştirilmesi, güvenli alanların oluşturulması (merkezler), hizmetlerin kapsamının belirlenmesi gibi faaliyetlerden söz edilmektedir. Diğer bir deyişle kendi sorunlarının çözümünde diğer seks işçileriyle bir araya gelerek faaliyette bulunmak, insan haklarının sağlanması ve korunması çalışmalarına destek olmak topluluk güçlenmesi çalışmalarının özünü oluşturmaktadır. Topluluk temelli çalışmaların önemi, seks işçilerinin kendi sorun ve ihtiyaçlarını en iyi bilen grup olması nedeniyle öncelikleri belirleme noktasında önemli bir işleve sahip olmaları olarak belirtilmektedir (World Health Organization, 2013).

Sivil toplum örgütleri seks işçilerinin sorun ve ihtiyaçları noktasındaki hizmetler konusunda önemli bir yerde durmaktadır. Nitekim seks işçilerinin ihtiyaç ve sorunları bu alandaki sivil toplum örgütleri tarafından görünür kılınmakta ve giderilmeye çalışılmaktadır. Dolayısıyla hizmet sunum noktasında sivil toplum, bu alandaki en önemli aktördür. Seks işçilerine yönelik pek çok savunuculuk faaliyeti de yine bu alandaki sivil toplum örgütleri tarafından yerine getirilmektedir. Bu çerçevede sivil toplum bünyesindeki aktörler, hizmet sunumunda iş birliği yapılacak örgütler arasında en önemlisidir (Anasti, 2022). Başka bir deyişle bu alandaki sivil toplum örgütlerinin seks işçilerinin sorun ve ihtiyaçları noktasında bilgi ve deneyim sahibi olması, bu çerçevede daha az maliyetle daha hızlı çözümlerin oluşturulması noktasında önemli olduğu ifade edilmektedir (Hun, 2018).

3.1. Sosyal hizmet etiği ve seks işçiliği

Seks işçileriyle çalışırken, sosyal hizmet uzmanlarının bireysellik ve otantikliğe saygı duymak, gizliliği sağlamak ve kişisel önyargılarını yönetmek gibi konularda duyarlı olması gerekir. Etik sosyal hizmet uygulaması, bu zorluklarla ilgilenmeyi, süpervizyon almayı ve tüm müracaatçıların onuruna ve haklarına öncelik veren mesleki etik kurallarına uymayı içerir (Wahab ve Panichelli, 2013).

Sosyal hizmet etiği ve seks işçiliği arasındaki kesişim, sosyal hizmet uzmanları için bazı temel hususları içermektedir. Sosyal hizmet uzmanlarının seks işçiliği yapan bireylerin doğuştan sahip oldukları insan onuru ve değeri ile temel insan hakları konusunda anlayışa sahip olmaları elzemdir (Huang, 2015). Sosyal hizmet uzmanları müdahalelerinde seks işçilerinin kendi kararını verme hakkına saygı duymalı, yaşamlarını etkileyebilecek karar alma süreçlerinde kendi talep ve isteklerini dikkate almalıdırlar. Bu, seks işçilerinin kendi yaşamları üzerinde uzman olduğunu kabul eden iş birliğine dayalı ve katılımcı bir yaklaşımı gerektirir (Bromfield, Panichelli, ve Capous-Desyllas, 2021; Topçu, 2024).

Bununla birlikte sosyal hizmet uzmanları seks işçiliği kapsamındaki güç dengesizlikleri ve sömürünün de farkında olmalıdırlar. Sosyal hizmet uzmanları seks işçiliğindeki eşitsiz ve baskıcı sistemlere karşı çıkarken aynı zamanda kendi önyargıları ve varsayımlarının da farkında olmalı ve bunlarla mücadele etmelidir (Wahab ve Panichelli, 2013; Cankurtaran ve Beydili, 2016).

Sosyal hizmet özünde sosyal adalet ve insan hakları mesleğidir. Bu çerçevede yargılayıcı olmayan bir tutum, koşulsuz olumlu kabul, hak temelli yaklaşım gibi etik ilkeler çerçevesinde hizmet sunulması gerekmektedir. Sosyal hizmet uzmanı müdahalelerinde söz konusu etik ilkelere uymakla birlikte, toplumdaki bireylerin de bu ilkelere uyması için bilinçlendirme ve farkındalık faaliyetleri gerçekleştirilmelidir

(Sloan ve Wahab, 2000). Başka bir deyişle sosyal hizmet uzmanları seks işçiliğine yönelik olumsuz ve ayrımcı toplumsal tutumlara karşı çıkmaktan da sorumludur. Sosyal hizmet uzmanları bu alanda çalışırken meslektaşları ve diğer paydaşları ile diyalog içerisinde olmaya özen göstermelidirler. Böylece farkındalık, iş birliği ve bu alandaki eğitimler ile etik uygulamaların sürdürülebilirliği sağlanarak, seks işçiliğine dahil olan tüm bireyler için saygı, olumlu tutum ve eşitlik ortamının oluşmasına katkı sağlamış olurlar (Bromfield, Panichelli ve Capous-Desyllas, 2021).

3.2. Seks işçilerine yönelik sosyal hizmet uzmanlarının rol ve görevleri

Sosyal hizmet seks işçilerinin maruz bırakıldığı damgalanmayı ele alma konusundaki rollerinin önemli olduğu vurgulanmaktadır (Anasti, 2020). Sosyal hizmet uzmanlarının bu gruplarla çalışırken bilmesi gereken en önemli nokta onları kurtarmaya çalışmak ya da iyileştirmekten çok, temel hizmetlere erişim ve insan haklarının korunması noktasında destek olmaktır (Navarrete Gil, Ramaiah, Mantsios, Barrington ve Kerrigan, 2021.)

Seks işçileriyle çalışan sosyal hizmet uzmanları için sürekli eğitim ve mesleki gelişim şarttır. Eğitimler zarar azaltma, travma bilgisine dayalı yaklaşım, yasal konular ve savunuculuk konularını kapsamalıdır (Schwartz, Viswasam ve Abdalla, 2021).

Sosyal hizmet uzmanları seks işçilerinin maruz bırakıldıkları sistematik zorlukları ortaya çıkarmak, haklarını savunmak ve desteklenmelerinde önemli bir roledirler. Güçlendirme yaklaşımı ve birey merkezli yaklaşım temelinde sosyal hizmet uzmanları danışmanlık, sağlık hizmetlerine ulaşım, barınma desteği ve hukuki destek gibi seks işçilerinin ihtiyaç duydukları temel hizmetlerin sağlanmasında görev alırlar. Bununla birlikte, sivil toplum örgütleri ve seks işçileriyle birlikte çalışarak maruz kalabilecekleri zararları azaltma ve seks işçiliğine yönelik damgalanma ve ayrımcılıkla mücadele ederler. Bu noktada topluluk temelli çalışmaların önem taşımaktadır (Ördek, 2017).

Seks işçilerinin sorunlarının çözümü noktasında biraraya getirilmesi, kolektif desteğin sağlanması ve geliştirilmesi kapsamında sosyal hizmet uzmanlarına ihtiyaç bulunmaktadır. Bu bakımdan seks işçilerinin ihtiyaçlarını ve deneyimlerini anlayabilmek ve onlarla çalışmalarında empati, saygı ve sosyal adalet temelinde bir yaklaşımda bulunmak önemlidir. Sosyal hizmet uzmanları için destek, savunuculuk ve güçlenme çalışmalarına devam etmekle birlikte aynı zamanda seks işçilerinin maruz bırakıldıkları sistematik zorlukları ortaya çıkarma çalışmalarını sürdürmek de önemlidir. Bu, aynı zamanda çeşitli paydaşlar ve profesyonellerle iş birliği yaparak seks işçileri de dahil olmak üzere tüm bireyler için eşit bir toplum oluşturulmasına katkı sağlayan bir yaklaşım olmaktadır (Huang, 2015).

Seks işçilerine yönelik şiddetin ortadan kaldırılması ve şiddet sonrası destek mekanizmalarına ulaşımlarının kolaylaştırılarak, hizmetlerden yararlanmalarını sağlama noktasında da sosyal hizmet uzmanlarına önemli görevler düşmektedir. Bu anlamda kolluk, psikososyal destek hizmetleri sunan kurumlarla işbirliğine gidilmesi önemlidir (Ördek, 2017).

Seks işçilerinin yaşadığı önemli sorunlardan biri de cinsel yolla bulaşan hastalıklardır. Dolayısıyla bu hastalıklardan korunmak için bilgi edinme oldukça önemlidir. Gerçekleştirilen çalışmalar sosyal hizmet uzmanlarının söz konusu bilgilendirme çalışmalarındaki öneminden bahsetmektedir. Seks işçisi kadınlarla gerçekleştirilen bir çalışmada katılımcılar cinsel yolla bulaşan hastalıklar konusundaki bilgiyi sosyal hizmet uzmanlarından edindiklerini aktarmıştır (Şimşek vd., 2004).

Aynı zamanda sosyal hizmet uzmanları seks işçilerinin güvenliği ve haklarını korumak için politika değişikliklerinin ve yasal reformların savunulmasında da kilit bir role sahiptirler. Bu, ayrımcılık içerebilen yasa ve politikalarla mücadeleyi ve seks işçilerinin kriminalize edilmemesini ve ötekileştirilmemesini sağlamak için seks işçiliğinin suç olmaktan çıkarılması için çalışmayı da kapsamaktadır. Ek olarak, toplumda farkındalığı artırmak seks işçilerine yönelik önyargı ve olumsuz tutumlarla mücadele etmek için toplum eğitimi çalışmaları da düzenlenebilir (Lyons ve diğerleri, 2020).

Seks işçilerinin etkili bir şekilde desteklenmesi için sağlık çalışanları, kolluk kuvvetleri ve politika yapımcılarla kapsamlı ve bütüncül bir yaklaşıma gereksinim duyulduğu açıktır. Söz konusu iş birliği seks işçilerine yönelik daha içerici ve kapsayıcı bir yaklaşım sunarak güçlenmelerinde de destek sağlar (Ördek, 2017).

Genel olarak sosyal hizmet; destek, savunuculuk ve güçlendirmede seks işçileri için kritik roldeki çalışanlardan biridir. Sosyal hizmet uzmanlarının seks işçiliği yapanlar da dahil olmak üzere tüm bireyler için daha adil ve eşitlikçi bir toplum için çaba göstermeleri esastır.

4. Sonuç ve Öneriler

Sosyal hizmet bireyler, gruplar, topluluklar ve tüm toplum için refahı ve sosyal adaleti sağlama amacıyla olan bir meslektir. Seks işçileri de kapsamlı ve ayrımcı olmayan destek hizmetlerine ihtiyaç duyan gruplardan biridir. Güçlendirme, savunuculuk, kendi kararını verme, koşulsuz olumlu kabul gibi pek çok sosyal hizmet değeri seks işçilerinin temel hizmetlere ve kaynaklara erişimini desteklemede kullanılmaktadır. Ayrıca, yasaların ve politikaların seks işçilerinin hakları ve refahı üzerindeki etkisini anlamak, bu alanların kesişiminde çalışan sosyal hizmet uzmanları için çok önemlidir. Seks işçilerinin maruz kaldığı damgalanma ve ayrımcılığı azaltmak için hak temelli bir bakış açısını benimsemek, daha kapsayıcı ve destekleyici bir ortam oluşturulmasına katkıda bulunabilir. Bu yaklaşım seks işçilerinin gerçeklerini kabul etme, şiddet, sömürü ve sağlık riskleri gibi bununla ilişkili zararları en aza indirmeye odaklanır.

Sosyal hizmet uzmanları, seks işçilerinin haklarını ve güvenliğini koruyan politika değişikliklerine yönelik savunuculuk çalışmalarında önemli bir yere sahiptir. Bu çalışmalar seks işçilerinin haklarını tanıyan yasaları ve politikaları değiştirebilmek için seks işçileri, savunuculuk grupları ve politika yapımcılarla iş birliğini içerir. Bu noktada kayıt dışı ve güvensiz ortamların kamu sağlığını ilgilendiren konular olması nedeniyle bu alandaki mevzuatların seks işçilerini cezalandırmaya yönelik kısımlarının yeniden gözden geçirilmesi uygun olacaktır. Öte yandan seks işçiliğini bırakmak isteyen kişilere yönelik ekonomik, sosyal, barınma ve diğer alanlardaki gereken destek hizmetlerinin sunulması gerekmektedir. Bu noktada ilgili kamu kurumları, yerel yönetimler, özel sektör ve sivil toplum örgütlerinin daha çok bir araya gelmesi ve konu hakkında iş birliği yapması yararlı olacaktır.

Daha önce de üzerinde durulduğu gibi seks işçilerinin yasalar ve temel insan haklarından yararlanmaları noktasında bilinçlendirilmeleri önemlidir. Bu alanda çalışan sivil toplum örgütlerinden ve ilgili kurumlardan bilgi ve bilinçlendirme noktasında daha çok destek sağlanması önerilmektedir. Bu noktada atölye çalışmaları, seminerler, seks işçilerinin insan haklarına ilişkin yazılı ve görsel materyaller ve web siteleri, büyük grup toplantıları ve bireysel danışmanlığa ilişkin çalışmaların artırılması düşünülebilir.

Seks işçilerinin aynı zamanda cinsel sağlık ve üreme sağlığı ile ilişkili bilgi ve bilinçlendirme çalışmalarına ihtiyaçları bulunduğundan bahsedilmiştir. Özellikle cinsel yolla bulaşan hastalıkların seks işçilerinde görülme sıklığı ve toplum sağlığını da korumanın gerekliliği göz önüne alındığında, cinsel yolla bulaşan hastalıklar ve istenmeyen gebelikler vb. durumlara karşı alınması gereken önlemler ve bunların önemi noktasında seks işçileriyle sık sık bilgilendirme çalışmalarının gerçekleştirilmesi gerekmektedir.

Seks işçileriyle çalışmada topluluk temelli güçlendirme çalışmalarının öneminden bahsedilmiştir. Bu kapsamda seks işçilerinin biraraya geleceği, sorun ve ihtiyaçları noktasında işbirliği yapabilecekleri, güvenli alanlar olarak ifade edilen merkezlerin hayata geçirilmesi göz önünde bulundurulmalıdır. Bu alandaki sivil toplum kuruluşları söz konusu merkez yapılanmaları açısından örnek teşkil edebilir, ancak sayılarının artırılması işlevselliklerinin sağlanması adına önemli görülmektedir.

Seks işçilerinin maruz bırakıldığı şiddet olaylarının öncelikle yaygınlığının tespitiyle birlikte görünür kılınması, bu anlamda kanıt temelli çalışmalara yön vermesi adına veri toplama çalışmalarının

genişletilmesi önerilmektedir. Bununla birlikte her tür şiddet ve istismar durumunun suç olduğu ve belgelendirilmesinin önemli olduğu, ayrıca durumun ivedilikle kolluk ve adli birimlere bildirilmesi gerektiği noktalarında seks işçilerinin farkındalığının artırılması gerekmektedir.

Seks işçiliğine yönelik her tür sorunun çözümü ve ihtiyacın giderilmesi noktasında seks işçiliği konusunda daha detaylı bilgilere sahip ve savunuculuk faaliyetlerinde daha sık yer alan sivil toplum örgütleriyle, kamu kurumları ile yerel yönetimlerin hatta özel sektöründe dahil olduğu bir iş birliği mekanizmasının oluşturulması gerektiği değerlendirilmektedir. Sosyal hizmetin seks işçileriyle çalışmalardaki yeri ve öneminden hareketle, özellikle bu alanda çalışan sivil toplum örgütlerinin sosyal hizmetin önemi hakkında bilgilendirilmesi ve daha çok sayıda sosyal hizmet uzmanı ile çalışması noktasında teşvik edilmesi de önemlidir.

Sağlık, adalet, istihdam, kolluk ve sosyal hizmetler alanındaki görevlilerin seks işçilerinin hassasiyetleri ve farklılaşan ihtiyaçları noktalarında bilgilendirilmeleri, seks işçilerinin kurumsal hizmetlerdeki damgalanma ve ayrımcılık temelli tutumlara maruz kalmamaları açısından değerli görülmektedir.

Seks işçileri sosyal hizmet mesleği açısından destek sağlanması gereken müracaatçı gruplarından biridir. Ancak sosyal hizmet kapsamında düşünüldüğünde Türkiye açısından diğer dezavantajlı gruplar kadar görünür olmadığı, sorun ve ihtiyaçlarının görünür kılınmadığı göze çarpmaktadır. Bunda bu gruba yönelik olumsuz tutumların etkisinin olabileceği de değerlendirilmektedir. Bu çalışmada ise sosyal hizmet mesleğinin seks işçileriyle çalışmalardaki önemine dikkat çekmek istenmiştir. Bununla birlikte ülkemizde seks işçilerinin sorun ve ihtiyaçlarına yönelik daha derinlemesine bilgi edinmek ve bu alana katkı sağlamak amacıyla görüşme ve gözleme dayalı nitel araştırmaların yaygınlaştırılması önerilmektedir. Böylece sosyal hizmet bakış açısıyla seks işçilerinin sorun ve ihtiyaçları daha net ortaya koyulmakla birlikte geliştirilecek program ve politikalara kanıt temelli katkı da sağlanmış olacaktır.

Fon

Bu çalışmanın gerçekleştirilmesinde herhangi bir fondan faydalanılmamıştır.

Kaynaklar

- Abrol, M. (2014). The criminalization of prostitution: Putting women's lives at risk authors. *The Journal of Historical Studies*, 3(1), 1-10, <https://jps.library.utoronto.ca/index.php/prandium/article/view/21843/17744>
- Albert, M. (2022). Social Work in the Field of Prostitution: Structural Development Trends in the Context of Organisation, Social Space and Professional Role, M. Albert, J. Wege, (Ed.), In *Social work and prostitution professional approaches in theory and practice* (p. 9-24). Springer
- Açıklan, N. (2006). Ataerkil ideolojinin sözde modern yansıması olarak seks işçisi kavramı: Mersin örneği. *Kadin/Woman 2000*, 7(1), 1-20.
- Anklesaria, A., ve Gentile, J P. (2012, October 1). Psychotherapy with women who have worked in the "sex industry". *Innovations In Clinical Neuroscience*, 9(10), 27–33. <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/23198274>
- Anasti, T. (2020). Street-Level bureaucrats and ethical conflicts in service provision to sex workers. *Ethics and Social Welfare*, 14(1), 89-104. <https://doi.org/10.1080/17496535.2019.1664608>
- Anasti, T. (2022). Human service nonprofits providing services to sex workers: Efforts to manage competing logics and ideologies from an inhabited institutions framework. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 52(1), 222-242. <https://doi.org/10.1177/08997640221074703>
- Anklesaria, A. ve Gentile, J.P. (2012). Psychotherapy with women who have worked in the "sex industry". *Innovations in Clinical Neuroscience*, 9(10), 27-33.

- Balseven Odabaşı, A., Şahinoğlu, S., Genç, Y. ve Bilge, Y. (2012). The experiences of violence and occupational health risks of sex workers working in brothels in Ankara. *Balkan Med J*; 29, 153-9.
- Benoit, C., Belle-Isle, L., Smith, M., Phillips R., Shumka L., Atchison C., Jansson M., Loppie C. ve Flagg J. (2017). Sex workers as peer health advocates: Community empowerment and transformative learning through a Canadian pilot program. *International Journal for Equity in Health*, 16(1), 2-16, <https://doi.org/10.1186/s12939-017-0655-2>
- Benoit, C., Jansson S.M., Smith, M. ve Flagg, J. (2018). Prostitution stigma and its effect on the working conditions, personal lives, and health of sex workers, *The Journal of Sex Research*, 55(4-5), 457-471, <https://doi.org/10.1080/00224499.2017.1393652>
- Berkcan Güven, M. (2023). *Toplumsal cinsiyet, beden algısı ve mekân perspektifinden izmir'de seks işçiliği üzerine sosyo-mekânsal bir analiz: İzmir sosyal tesisleri örneği*, (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu. (2014). *Türkiye'de seks işçilerinin cinsel sağlık ve üreme sağlığı: İhtiyaçlar ve öneriler*. Erişim Tarihi: 18.02.2024, <https://www.klimik.org.tr/wp-content/uploads/2015/12/T%C3%BCrkiyede-Seks-%C4%B0%C5%9F%C3%A7ilerinin-Cinsel-Sa%C4%9Flu%C4%B1-%C4%9F%C4%B1-ve-%C3%9Creme-Sa%C4%9Flu%C4%B1-%C4%9F%C4%B1-Rapor.pdf>
- Bromfield, N. F., Panichelli, M., ve Capous-Desyllas, M. (2021). At the Intersection of COVID-19 and Sex Work in the United States: A Call for Social Work Action. *Affilia: Feminist Inquiry in Social Work*, 36(2), 140-148. <https://doi.org/10.1177/0886109920985131>
- Brooks-Gordon, B., Morris, M. ve Sanders, T. (2021). Harm reduction and decriminalization of sex work: Introduction to the special section. *Sexuality Research and Social Policy*, 18, 809-818, <https://doi.org/10.1007/s13178-021-00636-0>
- Buz S. (2009). Feminist sosyal hizmet. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 20(1), 53-65
- Cankurtaran, Ö. ve Beydili, E. (2016). Ayrımcılık karşıtı sosyal hizmet uygulamasının gerekliliği üzerine. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 27(1), 145-160.
- Crankshaw, T. L. ve Freedman, J. (2023). Sex work or transactional sex? Shifting the dialogue from risk to rights. *Sexual and Reproductive Health Matters*, 31(1), 1-9 <https://doi.org/10.1080/26410397.2023.2210859>
- Çamurcu, A.H. (2023). *Sosyal medyada beden ve mahremiyet: OnlyFans örneği*, (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi). Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Bursa
- Çoker, S., (2017). Dünyada ve Türkiye'de seks işçilerinin sağlığı. *TTB Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi*, 17(65), 8-20.
- Countries Where Prostitution is Legal*, Erişim tarihi: 16.02.2024, <https://wisevoter.com/country-rankings/countries-where-prostitution-is-legal/>
- Danyeli Güzel, Ö. (2017). *Lezbiyen, gey, biseksüel ve transseksüellerin sosyal dışlanma deneyimleri* (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi). Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.
- Davidoff, L., Sutton, K.L., Toutain, G., Sanchez, F.M., Kribs-Zaleta, C.ve Castillo-Chavez, C. (2005). Mathematical modeling of the sex worker industry as a supply and demand system. Erişim Tarihi: 18.02.2024, https://www.researchgate.net/publication/221674139_Mathematical_Modeling_of_the_Sex_Worker_Industry_as_a_Supply_and_Demand_System
- Dasgupta, S. (2021). Violence in commercial sex work: A case study on the impact of violence among commercial female sex workers in india and strategies to combat violence. *Violence Against Women*, 27(15-16), 3056-3073. <https://doi.org/10.1177/1077801220969881>
- Deniz, A. (2021). Müşteriler bana gelmez, onları bulmalıyım': Faslı seks işçisi kadınların hareketlilik rotalarını keşfetmek. *Kadın/Women 2000*, 21(1), 107-132. <https://doi.org/10.33831/jws.v22i1.178>
- Genel Kadınlar ve Genelevlerin Tabi Olacakları Hükümler ve Fuhuş Yüzünden Bulaşan Zührevi Hastalıklarla Mücadele Tüzüğü. (19 Nisan 1961). Resmi Gazete (Sayı: 10786). Erişim Tarihi:

29.04.2024

<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=5984&MevzuatTur=2&MevzuatTertip=4>

- Global Mapping of Sex Work Projects (2021). *Global mapping of sex work laws*, Erişim Tarihi: 10.02.2024, <https://www.nswp.org/sex-work-laws-map>
- Global Network of Sex Work Projects ve Kırmızı Şemsiye Cinsel Sağlık ve İnsan Hakları Derneği (2015). *Trans seks işçilerinin ihtiyaç ve hakları bilgilendirme notu*, Erişim Tarihi: 18.02.2024, <https://kirmizisemsiye.org/kutuphane/seks-isciligi-33?page=1>
- Goldenberg, S.M, Rangel G., Staines, G. H., Vera, A., Lozada, R., Nguyen, L., Silverman, J.G. ve Strathdee, S.A. (2013), Individual, interpersonal, and social-structural correlates of involuntary sex exchange among female sex workers in two Mexico-U.S. border cities. *Journal of Acquired Immune Deficiency Syndrome*, 63(5), 639-46. <https://doi.org/10.1097/QAI.0b013e318296de71>.
- Gökgöz, G., (2021). Muhafazakârlık ve erkeklik ilişkisinin "potansiyel" uğrakları: Gaziantep'te LGBTİ+ seks işçileri. *Moment Journal*, 8(2), 496-516 <https://doi.org/10.17572/mj2021.2.496516>
- Harcourt, C. ve Donovan, B. (2005). The many faces of sex work, *Sexually Transmitted Infections*. 81(3), 201-206. doi: 10.1136/STI.2004.012468
- Hasdemir, D. (2020). Seks işçiliği ve insan hakları ihlalleri. *Psikoloji ve Toplum*, 09, 38-45.
- Huang, A. L. (2015). De-stigmatizing sex work: Building knowledge for social work. *Social Work and Social Sciences Review*, 18(1), 83-96. <https://doi.org/10.1921/swssr.v18i1.850>
- Hun, S. (2018). *Seks işçilerine yönelik politikaların sunumu ve iyileştirilmesi T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'na yönelik el kitabı*, Kırmızı Şemsiye Cinsel Sağlık ve İnsan Hakları Derneği Yayını. Ankara
- Karataş, M. ve Barut, B. (2021). Sosyal hizmet perspektifinden göç ve savunmasız gruplar: IOM raporları üzerine bir araştırma. *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(1), 86-109.
- Kırmızı Şemsiye Cinsel Sağlık ve İnsan Hakları Derneği. (2020). *Seks işçilerinin cinsel sağlık ve üreme sağlığı: sorunlar ve ihtiyaçlar*. OnAda Tanıtım Basım. Ankara
- Kolay Çepni, Ş., (2022). Cinsellik hakkında konuşmalıyız: Sosyal Adalet Perspektifinden Cinsellik ve Sosyal Hizmet. *Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(25), 288-308 <https://doi.org/10.52096/usbd.6.25.19>
- Kotilaine, J.T. (2022). Access to healthcare for street sex workers in the UK: perspectives and best practice guidance from a national cross-sectional survey of frontline workers. *BMC Health Services Research*, 22(178), 1-22, <https://doi.org/10.1186/s12913-022-07581-7>
- Lyons, C.E., Schwartz, S.R., Murray, S.M. et al. (2020). The role of sex work laws and stigmas in increasing HIV risks among sex workers. *Nature Communications*, 11(773), 1-10, <https://doi.org/10.1038/s41467-020-14593-6>
- Manpreet, A. (2014). The Criminalization of Prostitution: Putting Women's Lives at Risk. *Journal of Historical Studies*, 3(1), 1-10.
- Navarrete Gil, C., Ramaiah, M., Mantsios, A., Barrington, C. ve Kerrigan, D. (2021). *Best Practices and Challenges to Sex Worker Community Empowerment and Mobilisation Strategies to Promote Health and Human Rights*. In: Goldenberg, S.M., Morgan Thomas, R., Forbes, A., Baral, S. (eds) *Sex Work, Health, and Human Rights*. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-030-64171-9_11
- Orbay, İ. ve Küçükkaraca, N. (2023). Experiences of social service professionals working with sex workers: Unsung heroes. *Journal of Social Service Research*, 1(14), 309-322 <https://doi.org/10.1080/01488376.2023.2229370>
- Ördek, K. (2014). *Türkiye'de trans kadın seks işçilerine yönelik şiddet: görünmezlik ve cezasızlık kıskacında bir varoluş mücadelesi*. Kırmızı Şemsiye Cinsel Sağlık ve İnsan Hakları Derneği, Ankara
- Ördek, K. (2017). *Seks işçileri için sağlık hizmet yönetimi ve sunumu: T.C. Sağlık Bakanlığı'na yönelik el kitabı*, Kırmızı Şemsiye Cinsel Sağlık ve İnsan Hakları Derneği, Ankara
- Platt, L., Grenfell P., Meiksin, R., Elmes, J., Sherman, S.G., Sanders, T. et al. (2018) Associations between sex work laws and sex workers' health: A systematic review and meta-analysis of quantitative

- and qualitative studies. *Plos Medicine*, 15(12), e1002680. <https://doi.org/10.1371/journal.pmed.1002680>
- Preble, K.M., Praetorius, R.T. ve Cimino, A. (2016). Supportive exits: A best practices report for a sex worker intervention, *Journal of Human Behavior in the Social Environment*, 26(2), 162-178 <https://doi.org/10.1080/10911359.2015.1082852>
- Sabin, K., Zhao, J., Garcia Calleja, J.M., Sheng, Y., Arias Garcia, S., Reinisch, A. et al. (2016). Availability and quality of size estimations of female sex workers, men who have sex with men, people who inject drugs and transgender women in low- and middle-income countries. *Plos One*, 11(5), 1-11, <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0155150>
- Sakallı, A. (2018). *Seks işçiliğinin görünüş biçimlerine yönelik bir araştırma: Mersin örneği*. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi). Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin
- Sevencan, F., Aslan, P. D. D., Akın, P. D. A. ve Akın, P. D. L. (2012). Seks çalışanı kadınlar, erkeklerle cinsel ilişkiye giren erkekler ve transseksüellerin toplumsal cinsiyet hakkındaki görüşleri. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 16(2), 47-57 <https://doi.org/10.20296/tsad.05394>
- Schwartz, S., Viswasam, N. ve Abdalla, P. (2021). Integrated Interventions to Address Sex Workers' Needs and Realities: Academic and Community Insights on Incorporating Structural, Behavioural and Biomedical Approaches. In S.M. Goldenberg, R. Morgan Thomas., A. Forbes, S. Baral, (eds) *Sex Work, Health, and Human Rights*. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-030-64171-9_13
- Swahn, M.H., Culbreth, R., Salazar, L.F., Kasirye, R. ve Seeley, J. (2016). Prevalence of HIV and associated risks of sex work among youth in the slums of Kampala. *AIDS Res Treat.*, 5360180, 1-8 <https://doi.org/10.1155/2016/5360180>.
- Sloan, L., ve Wahab, S. (2000). Feminist voices on sex work: Implications for social work. *Affilia: Feminist Inquiry in Social Work*, 15(4), 457-479. <https://doi.org/10.1177/088610990001500402>
- Şahin, E. (2018). *Seks işçilerine yönelik idari hizmetlerin sunumu ve iyileştirilmesi: T.C. İçişleri Bakanlığı'na yönelik el kitabı*. Kırmızı Şemsiye Cinsel Sağlık ve İnsan Hakları Derneği. Ankara
- Şimşek, G., (2019). *Sembolik Bir Şiddet Olan Toplumsal Damgalanmanın Seks İşçilerinin Gündelik Yaşam Pratikleri Üzerindeki Etkisi ve Toplumsal Dışlanma*. (Lisans Tezi). Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Sosyoloji Bölümü Lisans Programı. Ankara.
- Şimşek, K.O. (2022). *Seks işçilerinin sağlık haklarının değerlendirilmesi: Hak ihlallerine bakış*, (Tıpta Uzmanlık Tezi). İstanbul Üniversitesi İstanbul Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı. İstanbul.
- Şimşek, S., Elbas, N.O., Kısa, A., Dziegielewska, S.F. ve Tengilimoğlu D. (2004) Knowledge, attitudes, and behavior toward sexually-transmitted infections in Turkish sex trade workers. *Stress, Trauma, and Crisis*, 7(2), 105-118, <https://doi.org/10.1080/15434610490450905>
- Topçu, E. (2024). *Sosyal hizmet bakış açısıyla seks işçiliği*, Kırmızı Şemsiye Cinsel Sağlık ve İnsan Hakları Derneği. Ankara
- Turner, K., Meyrick, J., Miller, D., ve Stopgate, L. (2022). Which psychosocial interventions improve sex worker well-being? A systematic review of evidence from resource-rich countries. *BMJ Sexual ve Reproductive Health*, 48(1), 88–100. <https://doi.org/10.1136/bmjsexrh-2021-201028>
- Vandepitte, J., Lyster, R., Dallabetta, G., Crabbé, F., Alary, M. ve Buvé, A. (2006). Estimates of the number of female sex workers in different regions of the world. *Sexually Transmitted Infections*, 82(3), 18-25 <https://doi.org/10.1136/sti.2006.020081>.
- Wahab, S., ve Panichelli, M. (2013). Ethical and Human rights issues in coercive interventions with sex workers. *Affilia: Feminist Inquiry in Social Work*, 28(4), 344-349. <https://doi.org/10.1177/0886109913505043>
- Weitzer, R. (2022). Sex work: Types and paradigms. Ed. Ronald Weitzer, *Sex For Sale: Prostitution, Pornography, and Erotic Dancing*, 3rd Edition, New York: Routledge <https://doi.org/10.4324/9781003228639-2>

Welch, R., ve Zhao, R. (2023). An epidemic of virtue: A review of social work's complicity in "prostitution" interventions. *Affilia: Feminist Inquiry in Social Work*, 38(2), 206-223.
<https://doi.org/10.1177/08861099221133373>

World Health Organization. (2013). *Seks işçileri ile kapsamlı HIV/CYBE programlarının uygulanması- işbirliği odaklı müdahalelere dayalı uygulanabilir yaklaşımlar*. Çeviri: Kırmızı Şemsiye Cinsel Sağlık ve İnsan Hakları Derneği

Yazar Biyografisi

Melike YALÇIN, Dr. Öğr. Üyesi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümünde öğretim üyesi olarak çalışmaktadır. Kadın refahı, kadına yönelik şiddet, yoksulluk gibi konularda çalışmalar yapmaktadır.